

«Με μεγάλη μου χαρά διάβασα τον «Πρακτικό Οδηγό για Άτομα με Αυτισμό στην Κύπρο: δικαιώματα και παροχές από Κρατικές και μη Κρατικές υπηρεσίες». Διαβάζοντάς τον, νοερά ταξίδεψα σε αυτά τα χρόνια τα δύσκολα που περάσαμε ως γονείς από την πρώτη εκείνη μέρα που ακούσαμε τη λέξη αυτισμός και δεν ξέραμε ούτε τι σημαίνει, ούτε και πού να απευθυνθούμε για βοήθεια. Όλοι εμείς οι γονείς που αγωνιστήκαμε στα τυφλά για να διαβούμε αυτό το δύσβατο μονοπάτι, μπορούμε σήμερα να εκτιμήσουμε τη μεγάλη αξία που έχει αυτός ο οδηγός για τους γονείς που παίρνουν σήμερα διαγνώσεις και είναι κυριολεκτικά χαμένοι. Ο δρόμος μας είναι μακρύς και πολύ δύσκολος. Ας εξοπλιστούμε με αυτά τα σημαντικά εφόδια, που θα μας βοηθήσουν να κάνουμε τη ζωή των παιδιών μας, καθώς και τη ζωή της οικογένειάς μας καλύτερη».

Λόγια μητέρας παιδιού με αυτισμό.

«Οι γονείς είναι οι πιο ειδικοί σε σχέση με τα παιδιά τους και οι ανησυχίες τους για την ανάπτυξη του παιδιού τους, ιδιαίτερα όσον αφορά την επικοινωνία, τη συμπεριφορά και την κοινωνικοποίηση, πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά και άμεσα υπόψη από τους επαγγελματίες υγείας που ασχολούνται με παιδιά. Η πρόωμη διάγνωση είναι σημαντική για την έγκαιρη θεραπευτική παρέμβαση, που θα οδηγήσει σε καλύτερη ποιότητα ζωής για την οικογένεια και το παιδί».

Δρ. Χρήστος Χριστοφή, Παιδίατρος-Αναπτυξιολόγος

«Έχεις το δικαίωμα να χαμογελάς, να γελάς, να χαιρέσαι, να λυπάσαι, να δακρύζεις, να πονάς, να σκέπτεσαι, να ακούς, να αγγίζεις, να μυρίζεις, να νιώθεις και σίγουρα έχεις το δικαίωμα να αγαπάς με όποιον τρόπο θέλεις, φτάνει να είναι όμορφος! Η ομορφιά της ψυχής είναι η ανώτερη δύναμη που είναι σου, της ύπαρξής σου! Να είσαι κι εσύ ένας από αυτούς τους συνεχιστές των πιο πάνω συναισθημάτων!».

Μαρία Κυριάκου, Παιδαγωγός- Ψυχολόγος

Ο πίνακας στο εξώφυλλο δημιουργήθηκε για τη Μέρα του Εθελοντισμού από τη μαθήτρια Ειρήνη Ελευθερίου, Γυμνάσιο Λινόπετρας Β5, παραχώρηση στο Ίδρυμά μας από το Επαρχιακό Συντονιστικό Συμβούλιο Εθελοντισμού Λεμεσού.

Κεθάκν
ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΡΟΧΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

Πρακτικός οδηγός για Άτομα με Αυτισμό στην Κύπρο: Δικαιώματα και παροχές από Κρατικές και μη Κρατικές υπηρεσίες

«Ενώνουμε τα Χέρια, Χτίζουμε Χαρά»

Έρευνα – Σύνταξη – Συγγραφή
Ευγενία Κουή, Κοινωνιολόγος

**Πρακτικός οδηγός για Άτομα με Αυτισμό στην Κύπρο: Δικαιώματα
και παροχές από Κρατικές και μη Κρατικές υπηρεσίες**

Έρευνα – Σύνταξη
Χριστιάνα Βρυωνίδου, Κοινωνιολόγος

Επιμέλεια κειμένων
Χρυστάλα Νεοφύτου, Φιλολόγος (εθελοντική προσφορά)

Copyright © Ευγενία Κουή

Copyright © 2011:

Εκδοτικός Οργανισμός: Κέντρο Παροχής Κοινωνικών Υπηρεσιών
Ανδρέας Σοφοκλέους «Κεπάκυ»

Λεωφ. Αρχ. Μακαρίου ΙΙΙ 155, 3026 Λεμεσός Κύπρος

Τηλ: +357 25 849000/ 25 849128 / Φαξ: +357 25 849100

info@sofocleousfoundation.org

http://www.sofocleousfoundation.org

Απαγορεύεται η αναδημοσίευση, αναπαραγωγή, ολική, μερική ή περιληπτική ή απόδοση κατά παράφραση ή διασκευή του περιεχομένου του βιβλίου με οποιοδήποτε τρόπο, μηχανικό, ηλεκτρονικό, φωτοτυπικό, ηχογράφησης ή άλλο, χωρίς προηγούμενη γραπτή άδεια του εκδότη.

ISBN 978-9963-9993-0-9

Λεμεσός, 2011

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

Αυτό το έργο το αφιερώνουμε με πολλή αγάπη σε όλους εσάς, γονείς, φίλους, επαγγελματίες, οι οποίοι με τον ένα ή τον άλλο τρόπο βρίσκεστε δίπλα στο συνάνθρωπό μας που ανήκει στο φάσμα του αυτισμού.

Η δημιουργία του ανά χείρας οδηγού ολοκληρώθηκε μετά από σφαιρική προσέγγιση του θέματος, με τη συμμετοχή ειδικών από τον ιδιωτικό και κρατικό τομέα. Το έργο αυτό περιλαμβάνει μια συλλογή απαραίτητων και πολύτιμων πληροφοριών, αλλά και συγκεντρώνει απόψεις κι εμπειρίες γονιών, που σίγουρα το κάνει πιο ζωντανό και πιο πλούσιο.

Πρόθεσή μας εξάλλου είναι να παρακολουθούμε τις εξελίξεις στο θέμα του αυτισμού και να ενημερώνουμε τον οδηγό μας μέσω του διαδικτύου.

Το παρόν εγχειρίδιο ήταν για το ίδρυμά μας, ένα όραμα που έχει γίνει πραγματικότητα. Ευχόμαστε, λοιπόν, από καρδιάς, να αποδειχθεί ένα αποτελεσματικό και χρήσιμο εργαλείο για όλους.

Όπως λέει ο Paolo Coelho: «Ο άνθρωπος δεν είναι ένα νησί. Για να δοθεί μια καλή μάχη, χρειαζόμαστε βοήθεια». Σας διαβεβαιώνουμε, λοιπόν, ότι δεν είστε μόνοι. Το Κεπάκυ και οι φίλοι του έχουν εδώ και καιρό ευαισθητοποιηθεί στο θέμα του αυτισμού και είναι έτοιμοι με σεβασμό να γίνουν συνοδοιπόροι σας στο μονοπάτι της ζωής.

Ο Ιδρυτής, Ανδρέας Σοφοκλέους
και η Πρόεδρος Δ.Σ., Azucena Σοφοκλέους

«Ενώνουμε τα Χέρια, Χτίζουμε Χαρά»

“Vivir no es sólo existir, sino existir y crear, saber gozar y sufrir y no dormir sin soñar...”

Gregorio Marañón (1887-1960) médico y escritor español

Αγαπητοί γονείς, φίλοι, εκπαιδευτικοί,

Με ιδιαίτερη χαρά χαιρετίζουμε το έργο αυτό, που στόχο έχει να βοηθήσει και να καθοδηγήσει γονείς, φίλους, εκπαιδευτές και λειτουργούς. Ένα έργο του, οποίου η δημιουργία ήταν πραγματικά πολύ σημαντική και με το οποίο δυστυχώς μέχρι σήμερα δεν είχε κανείς ασχοληθεί ουσιαστικά, ώστε να αφιερώσει τον απαραίτητο χρόνο για την υλοποίησή του. Γι' αυτό το λόγο ευχαριστούμε από καρδιάς το Κεπάκυ, που με δική του πρωτοβουλία προχώρησε στη δημιουργία αυτού του σημαντικού έργου. Το Κεπάκυ, από την πρώτη στιγμή της γνωριμίας μας, αγκάλιασε τον Σύνδεσμο για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου και είναι συνεχώς δίπλα μας έμπρακτα μέχρι σήμερα. Ένα κομμάτι αυτής της έμπρακτης στήριξής τους είναι και η δημιουργία του Εξειδικευμένου Κέντρου Αισθητηριακής Ολοκλήρωσης, που δημιούργησαν για να προσφέρει θεραπείες στα παιδιά και Άτομα με Αυτισμό.

Τελειώνοντας, ευχαριστούμε όλους όσοι συνέβαλαν στην υλοποίηση των πιο πάνω.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες στον Ιδρυτή του Κεπάκυ κ. Ανδρέα Σοφοκλέους, την Πρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου κ. Ασουσένα Σοφοκλέους και όλο το Διοικητικό Συμβούλιο για την τεράστια προσφορά τους προς τα παιδιά με αυτισμό και τις οικογένειές τους.

Τασούλα Γεωργιάδου

Πρόεδρος Παγκύπριου Συνδέσμου για Άτομα με Αυτισμό

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το **Κέντρο Παροχής Κοινωνικών Υπηρεσιών Ανδρέας Σοφοκλέους** ευχαριστεί ιδιαίτερα όλους όσους βοήθησαν έμπρακτα στη δημιουργία του παρόντος οδηγού. Η συμβολή όλων ήταν καθοριστική για την εκπλήρωση του έργου.

Χρωστάμε ένα μεγάλο ευχαριστώ στην πρόεδρο του Συνδέσμου για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου, κυρία Τασούλα Γεωργιάδου, για την αμέριστη βοήθεια και υποστήριξη που προσέφερε σε μας. Παράλληλα, σε όλη αυτή την προσπάθεια συμμετείχαν έμπρακτα το Διοικητικό Συμβούλιο, το προσωπικό και τα μέλη του Συνδέσμου.

Απευθύνουμε ιδιαίτερες ευχαριστίες στον Δρα. Χρήστο Χριστοφή, για τη συνεργασία και τις πολύτιμες πληροφορίες που μας έδωσε και τη Μαρία Κυριάκου, Παιδαγωγό-Ψυχολόγο για τη βοήθεια και τη στήριξη που μας έδωσε απλόχερα. Επίσης, τους διάφορους κρατικούς λειτουργούς ειδικά την κα. Μάρω και την κα. Χριστιάνα για τη πολύτιμη βοήθειά τους, καθώς και τους διάφορους συλλόγους επαγγελματιών που μας βοήθησαν με τις χρήσιμες πληροφορίες που μας έδωσαν.

Επιπρόσθετα, ευχαριστούμε ιδιαίτερα τους θεραπευτές, που μέσα από προσωπικές συνεντεύξεις μάς καθοδήγησαν και μας ενημέρωσαν για όλες τις θεραπείες που εφαρμόζουν.

Το πιο μεγάλο ευχαριστώ όμως θέλουμε να το απευθύνουμε στους γονείς που συμμετείχαν στην έρευνά μας και μέσα από τις συνεντεύξεις και τις προσωπικές τους εμπειρίες μπορέσαμε να ολοκληρώσουμε τον οδηγό μας. Οι γονείς των παιδιών με αυτισμό είναι οι αφανείς ήρωες, που μάχονται καθημερινά για να έχουν τα παιδιά τους μια αξιοπρεπή διαβίωση. Αξιοσημείωτο είναι, ότι η επαφή με τους γονείς έδωσε παλμό και ζωντάνια στην έρευνά μας.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1.0. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	7
2.0. ΤΟ ΦΑΣΜΑ ΤΟΥ ΑΥΤΙΣΜΟΥ	
2.1. Τι είναι αυτισμός;	11
2.2. Χαρακτηριστικά Φάσματος του Αυτισμού	14
2.3. Η διάγνωση.....	15
2.4. Ο αυτισμός σε αριθμούς.....	18
3.0. ΝΟΜΟΘΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	
3.1. Τα δικαιώματα των ατόμων με αυτισμό.....	19
3.2. Νομοθεσίες.....	22
3.3. Ευρωπαϊκή Ένωση	22
3.4. Κύπρος.....	27
4.0. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΑΥΤΙΣΜΟ	
4.1. Αντιμετώπιση	32
5.0. ΟΙ ΘΕΡΑΠΕΙΕΣ	
5.1. Εργοθεραπεία	34
5.2. Αισθητηριακή Ολοκλήρωση	38
5.3. Λογοθεραπεία.....	43
5.4. Μουσικοθεραπεία.....	46
5.5. Ειδική Αγωγή	47
5.6. Ψυχοθεραπεία.....	48
5.7. Φυσιοθεραπεία	50
5.8. Αυτισμός και Υπερβαρική Οξυγονοθεραπεία	51
6.0. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.....	52
7.0. ΚΡΑΤΙΚΑ ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ - ΣΧΕΔΙΑ ΠΑΡΟΧΩΝ	
7.1. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου	
7.1.1. Ειδική Εκπαίδευση στην Κύπρο.....	54
7.1.2. Παροχή Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης	61

7.2 Υπουργείο Υγείας	
7.2.1 Υπ. Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων.....	65
7.3. Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων	
7.3.1 Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας.....	69
7.3.2 Συντονιστική Υπηρεσία Έγκαιρης Παιδικής Παρέμβασης	76
7.3.3 Σχέδιο Απασχόλησης με στήριξη για Άτομα με Αναπηρία -Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης ατόμων με αναπηρίες.....	80
7.3.4. Σχέδιο Οικονομικής Βοήθειας για την Παροχή Τεχνικών Μέσων, Οργάνων και Άλλων Βοηθημάτων στα Άτομα με Αναπηρίες.....	82
7.3.5. Σχέδιο Διαχείρισης Τεχνικών Μέσων, Οργάνων και Άλλων Βοηθημάτων στα Άτομα με Αναπηρίες	84
7.3.6. Σχέδιο Επιχορήγησης Κοινωνικών Συνοδών για ενήλικα Άτομα με πολύ σοβαρές Αναπηρίες.....	86
7.4. Υπουργείο Εσωτερικών	
7.4.1. Σχέδιο Χορηγίας για Βελτίωση των Συνθηκών Στέγασης Ληπτών Δημοσίου Βοηθήματος.....	88
7.4.2. Σχέδιο Στέγασης Χαμηλά Αμειβόμενων	93
8.0. ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ - ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ	
8.1. Σύνδεσμος για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου	97
8.2. Σύνδεσμος Γονέων και Φίλων Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες	101
8.3. Ραδιομαραθώνιος	104
8.4. Το Άλμα - Κέντρο Ανάπτυξης Δεξιοτήτων.....	106
8.5. Ιππασία για Άτομα με Ειδικές Ανάγκες – Riding for the Disabled Association (RDA)	107
8.6. Αθλητισμός	
8.6.1. Special Olympics - Ειδικοί Ολυμπιακοί.....	108

8.6.2 Αθλητισμός Για Όλους (ΑΓΟ)	110
9.0 ΩΦΕΛΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΗΜΙΚΡΑΤΙΚΟΥΣ	
9.1 ΑΤΗΚ (CΥΤΑ)	111
9.2 ΑΗΚ (ΑΡΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ ΚΥΠΡΟΥ).....	116
9.3 Κυπριακές Αερογραμμές – Cyprus Airways.....	117
10.0 ΕΠΙΛΟΓΟΣ	118
11.0 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	121
12.0 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	128

Κεπάκυ
ΚΕΝΤΡΟ ΠΑΡΟΧΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ
ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ

1.0. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το **Κέντρο Παροχής Κοινωνικών Υπηρεσιών Ανδρέας Σοφοκλέους «Κεπάκυ»** ιδρύθηκε με την πρωτοβουλία του Ομίλου Εταιρειών Ανδρέας Σοφοκλέους το 2008, με αριθμό 268 στα μητρώα του Εφόρου Σωματείων και Ιδρυμάτων, με σκοπό να συνεχίσει με πιο σύγχρονο αλλά και οργανωμένο τρόπο, την κοινωνική, πολιτιστική και φιλανθρωπική του προσφορά. Πρόκειται για μια μη κερδοσκοπική οργάνωση που αποτελείται από ένα ενδεκαμελές διοικητικό συμβούλιο, το οποίο προσφέρει εθελοντικά τις υπηρεσίες του σε συνανθρώπους μας που το έχουν ανάγκη. Οι δραστηριότητες του Κεπάκυ επικεντρώνονται γύρω από **τέσσερις** βασικούς άξονες: **Αυτισμός, Κοινωνική Επανάταξη, Πρόληψη Κατά Της Χρήσης Εξαρτησιογόνων Ουσιών και Βοηθήματα Σπουδών.**

Όσον αφορά το θέμα του Αυτισμού, το Κεπάκυ στη σύντομη πορεία που διένυσε έχει ήδη δώσει το παρόν του, πάντα σε στενή συνεργασία με τον Σύνδεσμο για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου. Ένα δείγμα παρουσιάζεται πιο κάτω:

- Με πρωτοβουλία του Κεπάκυ πραγματοποιήθηκε αφιέρωμα **σε τηλεοπτική εκπομπή, με θέμα τον αυτισμό.** Σκοπός ήταν η ενημέρωση και η κοινωνική ευαισθητοποίηση.
- Το Κεπάκυ ανέλαβε τη χρηματοδότηση και μέρος της **οργάνωσης του σεμιναρίου “Μέθοδος υπερβαρικού θαλάμου στον αυτισμό” από το γιατρό Cem Kinachi,** το οποίο στέφθηκε με επιτυχία.

- Επιχορηγήθηκαν οικογένειες που έχουν παιδιά με αυτισμό, ώστε να παρακολουθήσουν ειδικό σεμινάριο με θέμα “**Parent – Teacher Trainings (Autism Assessment Support Practise)**”.
- Οργανώθηκε σεμινάριο με θέμα «**Η Αναγνώριση και Παρέμβαση των Αισθητηριακών Συμπτωμάτων στον Αυτισμό**». Εισηγήτριες ήταν η γνωστή εργοθεραπεύτρια (MA, OTR) και πιστοποιημένη στην παρέμβαση της Αισθητηριακής Ολοκλήρωσης Άννα Σαμψωνίδου από τη Θεσσαλονίκη και η κυρία Δέσποινα Καΐμη από τη Λευκωσία, εργοθεραπεύτρια (OT).
- Διοργανώθηκαν διάφορες εκδηλώσεις οι οποίες, πέραν της οικονομικής ενίσχυσης, ως σκοπό είχαν την ευαισθητοποίηση στο θέμα του αυτισμού, όπως το Gala-Dinner, το παζαράκι «**Ενώνουμε τα Χέρια, Χτίζουμε Χαρά**» και το Κεπάκυ Beach Volleyball Tournament. Τα καθαρά έσοδα των εκδηλώσεων διατέθηκαν για την ολοκλήρωση του Κέντρου Απασχόλησης για Άτομα με Αυτισμό.

ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΚΕΝΤΡΟΥ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΓΙΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΥΤΙΣΜΟ

Με μεγάλη περηφάνια και μετά από πολλές δυσκολίες, το Κέντρο Απασχόλησης για Άτομα με Αυτισμό ξεκίνησε την πιλοτική λειτουργία του από τον Σύνδεσμο για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου, τον Οκτώβριο του 2010. Ο εξοπλισμός και οι υπηρεσίες που προσφέρει το Κέντρο είναι πραγματικά πρωτοποριακές και δεν προσφέρονται ακόμα σε κανένα άλλο θεραπευτικό κέντρο στην Κύπρο. Συνδυάζει τις κλασικές υπηρεσίες από εξειδικευμένο προσωπικό, με τη χρήση ειδικά σχεδιασμένου εξοπλισμού μεθόδων Αισθητηριακής Ολοκλήρωσης, οι οποίες δεν αναφέρονται μόνο στη θεραπεία, αλλά και στη μάθηση μέσω του παιχνιδιού.

ΟΔΗΓΟΣ ΓΙΑ ΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΥΤΙΣΜΟ

Στα πλαίσια της προσφοράς του προς τα άτομα με αυτισμό και στις οικογένειές τους, το Κεπάκυ ανέλαβε την πρωτοβουλία να δημιουργήσει έναν ενημερωτικό οδηγό και να συγκεντρώσει όλες τις αναγκαίες πληροφορίες που χρειάζεται να γνωρίζουν οι οικογένειες ατόμων με αυτισμό. Μέσα από τις εμπειρίες μας και τη συνεργασία μας με το Σύνδεσμο για Άτομα με Αυτισμό, αλλά και με γονείς ατόμων με αυτισμό, διαπιστώσαμε την ανάγκη σαφέστερης καθοδήγησης κατά την ψυχολογικά δύσκολη περίοδο της διάγνωσης του προβλήματος. Παρατηρώντας το μεγάλο κενό που υπάρχει στο θέμα της πληροφόρησης των γονιών σχετικά με τις νομοθεσίες, τις παροχές, τις χορηγίες και άλλα δικαιώματα που έχουν, θελήσαμε να συγκεντρώσουμε όλα αυτά σε έναν πρακτικό οδηγό. Συγκεκριμένα, στον οδηγό καταγράφονται χρήσιμες πληροφορίες με ειδική βαρύτητα στις θεραπείες, τις υπηρεσίες, τα δικαιώματα αυτών των ατόμων και τις διαδικασίες που απαιτούνται για τη διεκδίκηση των ωφελημάτων. Σε όλη αυτή την προσπάθεια έχουμε τη στήριξη και τη συνεργασία της κυρίας Τασούλας Γεωργιάδου, Πρόεδρο του Συνδέσμου για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου.

Ο οδηγός εκπονήθηκε μετά από κοινωνιολογική έρευνα, η οποία έγινε με μεθοδικότητα και πλήρη επαγγελματισμό από τους κοινωνιολόγους του ιδρύματός μας. Στο αρχικό στάδιο διεξήχθη ποιοτική έρευνα για την επιβεβαίωση των εμπειρικών γνώσεων του Ιδρύματος και τη συγκέντρωση περαιτέρω στοιχείων, η οποία απαιτούσε προσωπικές συνεντεύξεις με ειδικούς θεραπευτές, γιατρούς, λειτουργούς της Δημόσιας Υπηρεσίας και γονείς παιδιών με αυτισμό. Οι γονείς των παιδιών με αυτισμό ήταν ίσως η σημαντικότερη πηγή πληροφόρησης, επειδή αυτοί έχουν καθημερινή και συνεχή επαφή με όλα όσα αφορούν αυτό το θέμα. Εδώ αξίζει να αναφέρουμε τη συμβουλή μιας μητέρας: «Ως μητέρα παιδιού με αυτισμό θα ήθελα να τονίσω πόσο σημαντικό είναι οι γονείς να

μελετήσουν για τον αυτισμό, να τον κατανοήσουν και να αποδεχτούν το παιδί τους με το πρόβλημά του. Όσο πιο σύντομα το κάνουν, τόσο πιο ικανοί θα είναι να βοηθήσουν το παιδί τους. Αυτοί γνωρίζουν το παιδί τους καλύτερα από όλους». Οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν, κατηγοριοποιήθηκαν και διαχωρίστηκαν σε ξεχωριστές ενότητες. Τα στοιχεία της κάθε ενότητας ξεχωριστά έχουν περάσει από έλεγχο και έχουν ληφθεί από έγκυρη, επιστημονική βιβλιογραφία. Ιδιαίτερη προσοχή δόθηκε στις νομοθεσίες της Κυπριακής Δημοκρατίας και στα κείμενα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επιπλέον, παρουσιάζονται οι διάφοροι τρόποι αντιμετώπισης του αυτισμού, αλλά και το κομμάτι των κρατικών παροχών προς αυτά τα άτομα και τις οικογένειές τους.

Αρχικά, η ιδέα ήταν ο οδηγός να υπάρχει μόνο στο διαδίκτυο, ώστε να μπορεί οποιοσδήποτε να έχει ελεύθερη πρόσβαση σε αυτόν και η ανανέωση του με καινούριες πληροφορίες να είναι πολύ πιο εύκολη. Στη συνέχεια όμως, αποφασίστηκε εκτός από το να κυκλοφορήσει στο διαδίκτυο, να εκτυπωθεί ώστε να υπάρχει και απτά στα χέρια διαφόρων ατόμων τα οποία εμπλέκονται με το θέμα του αυτισμού και ίσως δεν έχουν πρόσβαση στο διαδίκτυο. Ταυτόχρονα, εκτυπώνοντας κάποια βιβλιαράκια η πρώτη γνωριμία και η πρόωθηση με τον οδηγό θα ήταν ευκολότερη.

Συνοψίζοντας, θα έλεγε κανείς, ότι η παρούσα έρευνα είναι ο πρώτος πρακτικός Οδηγός για Άτομα με Αυτισμό στην Κύπρο.

2.0. ΤΟ ΦΑΣΜΑ ΤΟΥ ΑΥΤΙΣΜΟΥ

2.1. Τι είναι αυτισμός;

Ο αυτισμός είναι μια σύνθετη αναπτυξιακή διαταραχή του ανθρώπου. Πρόκειται για μία εκ γενετής διαταραχή του εγκεφάλου, που επηρεάζει τον τρόπο που ο εγκέφαλος διαχειρίζεται τις πληροφορίες. Μπορεί να παρουσιαστεί σε άτομο οπουδήποτε στον κόσμο, ανεξαρτήτου φυλής, εθνικότητας ή κοινωνικοοικονομικής τάξης. Επίσης είναι τέσσερις φορές πιο πιθανό να εμφανιστεί σε αγόρια απ' ότι σε κορίτσια¹.

Ο όρος αυτισμός χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από τον ψυχίατρο Eugen Bleuler το 1911. Αρχικά αναφερόταν σε μια ουσιώδη ανωμαλία του ψυχικού κόσμου, δηλαδή στο δραστικό περιορισμό των σχέσεων με τους ανθρώπους και τον κοινωνικό περίγυρο, έναν περιορισμό τόσο ακραίο, που μοιάζει να εγκαταλείπει τα πάντα, εκτός από τον ίδιο του τον εαυτό. Η συρρίκνωση αυτή των σχέσεων μπορούσε να περιγραφεί σαν απόσυρση από τον ιστό της κοινωνικής ζωής, με εσωτερικευση και κλείσιμο προς τον εαυτό του ίδιου του ατόμου. Έτσι προέκυψαν οι λέξεις «αυτισμός», από την ελληνική λέξη «εαυτισμός»².

Όπως αναφέρει η Uta Frith στο βιβλίο της *Αυτισμός: Εξηγώντας το Αίνιγμα*, «Το αυτιστικό παιδί εντυπωσιάζει αρκετά συχνά τον παρατηρητή με την ανησυχητική και απόκοσμη ομορφιά του. Δύσκολα φαντάζεται κανείς, ότι πίσω από το κουκλίστικο παρουσιαστικό βρίσκεται μια ανεπαίσθητη μα καταστρεπτική μειονεξία, μια μειονεξία βασανιστική τόσο για το παιδί όσο και για την οικογένειά του. Ο αυτισμός δεν είναι μια διαταραχή της παιδικής ηλικίας, αλλά μια διαταραχή της ανάπτυξης. Δεν είναι μια στατική

---

¹ Σύνδεσμος για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου, «Όλα για τον Αυτισμό»

<http://www.autismsociety.org.cy/?pageid=15> (31/1/11)

²Frith U.(1999) *Αυτισμός: Εξηγώντας το Αίνιγμα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα- σελ.21

κατάσταση. Πρόκειται για μια διαταραχή που επηρεάζει ολόκληρη τη νοητική ανάπτυξη»³.

Οι πρώτοι που δημοσίευσαν μελέτες για αυτή τη διαταραχή ήταν ο Leo Kanner και ο Hans Asperger. Ο Leo Kanner, ένας Αυστριακός ψυχίατρος που ζούσε στην Αμερική, έκανε την πρώτη αναφορά το 1943 για μια πάθηση που είχε διαπιστώσει σε παιδιά και την είχε ονομάσει Autistic Disturbances of Affective Contact (Αυτιστικές διαταραχές της συναισθηματικής επαφής) και Early Infantile Autism (Πρόωρος παιδικός αυτισμός). Η πάθηση που διατύπωσε ο Leo Kanner είναι πιο γνωστή σήμερα ως κλασικός αυτισμός. Επίσης, ο Αυστριακός παιδίατρος, Δρ. Χάνς Άσπεργκερ, περιέγραψε το Σύνδρομο Asperger για πρώτη φορά το 1944, όταν παρατήρησε ότι τέσσερα αγοράκια που ήταν ασθενείς του, παρουσίαζαν μια ιδιοσυγκρασιακή και περίεργη συμπεριφορά. Μετά από έρευνες, έδωσε στη συμπεριφορά αυτή το όνομα «Αυτιστική Ψυχοπάθεια Παιδικής Ηλικίας» (Autistic Psychopathy in Childhood)⁴.

---

³Frith U. (1999) Αυτισμός: Εξηγώντας το Αίνιγμα, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα- σελ. 20

⁴ Έλληνες Ενήλικες Αυτιστικοί, «Το σύνδρομο Άσπεργκερ και ο Υψηλής Λειτουργικότητας Αυτισμός και πώς επιδρά ο Αυτισμός στη ζωή του ενήλικα»
<http://www.aspergerhellas.org/info-SA-HFA.html> (1/2/11)

Τι είναι οι διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές :

Ο όρος **διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές** υπάρχει και στα δύο έγκυρα ταξινομητικά εγχειρίδια: το ICD-10 της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας και το DSM-IV διαγνωστικό και στατιστικό εγχειρίδιο της Αμερικανικής Ψυχιατρικής Ένωσης. Είναι ο όρος που χρησιμοποιείται ταυτόσημα, καλύπτει όλο το **Φάσμα του Αυτισμού**, όμως περιλαμβάνει και σύνδρομα που δεν ανήκουν σ' αυτό. Στη μια άκρη του φάσματος βρίσκεται η **τυπική μορφή του αυτισμού, γνωστή ως σύνδρομο Kanner**, ενώ στην άλλη τα **υψηλής λειτουργικότητας και το σύνδρομο Asperger**. Ενδιάμεσα βρίσκονται οι άλλες μορφές του αυτισμού⁵. Ο Δρ. Χρήστος Χριστοφή, Παιδίατρος - Αναπτυξιολόγος, ειδικός στο θέμα του αυτισμού, σε άρθρο⁶ του αναφέρει, ότι κάτω από την ομπρέλα του Φάσματος Αυτιστικών Διαταραχών ανήκουν επίσης η Διάχυτη Αναπτυξιακή Διαταραχή Μη Καθοριζόμενη Διαφορετικά (PDD-NOS) και το Σύνδρομο RETT. Σύμφωνα με τα καινούρια διαγνωστικά κριτήρια DSM-V που θα έχουμε στη διάθεσή μας από το Μάη του 2013, δε θα υπάρχει ο ονομαστικός διαχωρισμός των διαφόρων συνδρόμων που ανήκουν στο φάσμα του αυτισμού, δηλαδή δε θα χρησιμοποιούνται οι πιο πάνω όροι και θα υπάρχουν 3 επίπεδα ταξινόμησης, ανάλογα με τη σοβαρότητα των συμπτωμάτων.

---

⁵ Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Παιδοψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής «Ειδική Θεραπευτική Μονάδα Αυτιστικών» <http://www.autismhellas.gr/fasma/index.htm> (1/2/11)

⁶ Δρ. Χρήστος Χριστοφή (2010), Παιδιατρική Εταιρεία Κύπρου «Φάσμα Αυτιστικών Διαταραχών»

2.2. Ορισμένα χαρακτηριστικά Φάσματος του Αυτισμού:

- Έλλειψη ή σοβαρή επιβράδυνση στην ανάπτυξη της γλώσσας και της ομιλίας. Τέτοια παραδείγματα είναι η περιορισμένη κατανόηση της ομιλίας, η απουσία ομιλίας, η μη κατανόηση του αληθινού νοήματος των λέξεων.
- Έλλειψη ή σοβαρή επιβράδυνση στην ανάπτυξη των κοινωνικών δεξιοτήτων. Αυτά τα χαρακτηριστικά ποικίλουν και τα παιδιά θα εμφανίζονται απόμακρα, θα δείχνουν μια έλλειψη ενδιαφέροντος να σχετιστούν με άλλους ή θα έχουν μια ανικανότητα να έρχονται σε επαφή με τα αισθήματα των άλλων. Έλλειψη βλεμματικής επαφής.
- Μη φυσιολογικές συμπεριφορές. Τα παιδιά με αυτισμό συχνά επιδεικνύουν μη ομαλές συμπεριφορές. Άλλοτε επαναλαμβάνουν οτιδήποτε τους λένε, άλλοτε κουνούν το κεφάλι τους, ενώ κάποιες φορές φτάνουν στον αυτοτραυματισμό και στην επιθετικότητα προς τους άλλους.

Τα πιο πάνω συμπτώματα παρουσιάζονται αναλυτικότερα στην επίσημη ιστοσελίδα του Συνδέσμου για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου⁷.

---

⁷ Συνδεσμος για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου "Χαρακτηριστικά"
<http://www.autismsociety.org.cy/?pageid=20> (6/9/11)

2.3. Η διάγνωση:

Η ψυχολογική κατάσταση ενός γονιού που έρχεται αντιμέτωπος για πρώτη φορά με τη λέξη «αυτισμός» είναι σαφώς πολύ άσχημη. Κατά τη διάρκεια της διαγνωστικής διαδικασίας κάποιοι γονείς στην ουσία δυσκολεύονται να δεχθούν την πραγματικότητα και προσπαθούν με κάθε δυνατό τρόπο, να αποκλείσουν το ενδεχόμενο ότι το παιδί τους ανήκει στο φάσμα του αυτισμού. Σε αυτό το σημείο σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η συμβολή εξειδικευμένου προσωπικού, που καλείται να προσεγγίσει τους γονείς με ορθό και επαγγελματικό τρόπο. Σύμφωνα με τον Δρα. Theo Peeters, γνωστό Βέλγο νευρολόγο που ασχολείται επί σειρά ετών με τον αυτισμό, σχεδόν πάντοτε ο περίγυρος των ατόμων με αυτισμό δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην 'εξωτερική' συμπεριφορά τους, ενώ πρέπει να εστιάζουν στον εσωτερικό κόσμο τους. Όπως εξηγεί ο Δρ. Peeters, η συμπεριφορά είναι η κορυφή του παγόβουνου, το ορατό μέρος, αλλά περισσότερο σημαντικό είναι το εσωτερικό, το αόρατο μέρος. Είναι επιτακτική ανάγκη να καταλάβουμε την αιτία των συμπεριφορών αυτών και να έχουμε πάντα κατά νου, ότι τα άτομα με αυτισμό είναι ιδιαίτερα τρωτά⁸.

Σε πρόσφατη ημερίδα που διοργάνωσε ο Σύνδεσμος για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου, σε συνεργασία με την πρεσβεία του Ισραήλ στην Κύπρο, παρουσιάστηκε ο τρόπος που στηρίζει το ισραηλινό κράτος τους γονείς. Όπως μας εξήγησε η κα. Sigal Harari, κοινωνική λειτουργός, χρειάζεται μια συντονισμένη προσπάθεια από όλους τους ειδικούς που ασχολούνται με τη διάγνωση του αυτισμού. Έρευνες στο Ισραήλ αλλά και παγκόσμια έχουν δείξει, ότι οι γονείς εκτιμούν περισσότερο μια επαγγελματική και πλήρη περιγραφή της διάγνωσης του προβλήματος των παιδιών τους. Παράλληλα με αυτό, οι περισσότεροι γονείς θέλουν να έχουν την πλήρη διάγνωση όσο το

---

⁸ Theo Peeters "Centre for training in autism", http://en.theopeeters.be/?page_id=1368 (14/6/11)

δυνατό πιο σύντομα και η ενημέρωσή τους να γίνεται παρουσία και των δύο γονέων. Η κα. Sigal Harari τονίζει, πως οι ειδικοί πρέπει να ακούν με προσοχή τους γονείς και να αντιμετωπίζουν με συμπάθεια και κατανόηση τις συναισθηματικές τους αντιδράσεις, ενώ την ίδια στιγμή πρέπει να τους δίνουν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν και οι ίδιοι στη διαδικασία της θεραπείας του παιδιού τους⁹.

Παρόλο που οι αιτίες εμφάνισης του αυτισμού μέχρι σήμερα δεν είναι γνωστές και υπάρχει μια μεγάλη διαμάχη μεταξύ των γιατρών για το συγκεκριμένο θέμα, μια σωστή διάγνωση αναμφισβήτητα οδηγεί και σε ένα καλύτερο αποτέλεσμα. Τα άτομα με αυτισμό που τυγχάνουν έγκαιρης, σωστής διάγνωσης, τείνουν να έχουν πιο επιτυχημένη ανάπτυξη στη συμπεριφορά και στη λειτουργικότητά τους. Για τη διάγνωση του αυτισμού οι επαγγελματίες ψυχικής υγείας στηρίζονται στο Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο Ψυχικών Διαταραχών (DSM-IV-TR) ή στο ICD-10 της Παγκόσμιας Οργάνωσης Υγείας. Το πρότυπο για τα διαγνωστικά κριτήρια – το οποίο αναπτύχθηκε και εκδόθηκε από την Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία – χρησιμοποιείται σε πολλές χώρες για την κατηγοριοποίηση και τη διευκόλυνση της διάγνωσης των πιο συνηθισμένων ψυχικών διαταραχών. Σύμφωνα με το DSM-IV, ο αυτισμός είναι μία από τρεις στενά συνδεδεμένες αναπτυξιακές διαταραχές, των οποίων τα συμπτώματα διαφέρουν ως προς τη σοβαρότητα. Αυτές οι διαταραχές αναφέρονται συχνά και ως διαταραχές αυτιστικού φάσματος.

Στην ιστοσελίδα της Αμερικανικής Ψυχιατρικής Εταιρείας για τον αυτισμό υπάρχουν τα διαγνωστικά κριτήρια DSM-IV-TR, τα οποία

---

⁹Harari S.(Social worker, rehabilitation Specialist) 2011, “How to share with parents A.S.D diagnosis”, paper presented to the autism conference for Early Diagnosis and Early Intervention in Pre-School Children with Communicative Difficulties, 30th March 2011

χρησιμοποιούνται σήμερα και στην Κύπρο¹⁰. Τα διαγνωστικά κριτήρια είναι στην ουσία το εργαλείο που χρησιμοποιούν οι γιατροί, για να διακρίνουν αν το παιδί ανήκει στο φάσμα του αυτισμού.

Για να γίνει ολοκληρωμένη διάγνωση χρειάζεται μια ομάδα από ειδικούς. Αυτή η ομάδα πρέπει να περιλαμβάνει **έναν αναπτυξιολόγο - παιδίατρο, παιδοψυχολόγο, παιδονευρολόγο, παιδοψυχίατρο, λογοθεραπευτή ή και άλλους ειδικούς**. Επειδή οι διαταραχές αυτιστικού φάσματος είναι σύνθετες διαταραχές, που μπορεί να περιλαμβάνουν και άλλα νευρολογικά ή γενετικά προβλήματα, μια περιεκτική εκτίμηση θα πρέπει να περιλαμβάνει νευρολογικά και γενετικά τεστ, όπως επίσης αναλυτικά και σε βάθος τεστ ως προς τις γνωστικές και γλωσσικές ικανότητες¹¹ του παιδιού.

Ιδιαίτερα σημαντικό είναι να αναφέρουμε, ότι η Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρεία θα εκδώσει το Μάιο του 2013 τα νέα διαγνωστικά κριτήρια των ψυχικών διαταραχών με την ονομασία DSM-V¹². Τα νέα διαγνωστικά κριτήρια θα είναι χρήσιμα στη μέτρηση της αποτελεσματικότητας των διάφορων θεραπειών.

---

¹⁰ Χρήστος Χριστοφί, «Η Σημασία της Έγκαιρης Διάγνωσης στα Αυτιστικά Παιδιά Προσχολικής Ηλικίας» διάλεξη όπως παρουσιάστηκε στην *Ημερίδα «Έγκαιρη Διάγνωση και Έγκαιρη Παρέμβαση σε Παιδιά Προσχολικής Ηλικίας με Επικοινωνιακές Δυσκολίες*», 30 Μαρτίου 2011, Λεμεσός

¹¹ Janssen-Cilag Φαρμακευτική Α.Ε.Β.Ε «Αυτισμός, Διάγνωση του Αυτισμού», στο [Psychiatry24x7.gr](http://www.psychiatry24x7.gr)
http://www.psychiatry24x7.gr/bgdisplay.jhtml?itemname=autism_diagnosing (3/2/11)

¹² Χρήστος Χριστοφί, ο.π.

2.4. Ο αυτισμός σε αριθμούς:

Σύμφωνα με τον Σύνδεσμο για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου υπολογίζεται ότι 67 εκατομμύρια άνθρωποι παγκοσμίως είναι άτομα με αυτισμό, ενώ τα παιδιά που θα διαγνωστούν φέτος με αυτισμό, θα είναι περισσότερα από το σύνολο των παιδιών με σακχαρώδη διαβήτη, καρκίνο και AIDS. Πριν 10 χρόνια ο αυτισμός επηρέαζε 1 στα 10,000 παιδιά, ενώ πρόσφατες έρευνες δείχνουν ότι επηρεάζει περίπου 1 στα 150 παιδιά!

Σήμερα στην Κύπρο δεν υπάρχουν στατιστικές μελέτες που να προσδιορίζουν τον ακριβή αριθμό των ατόμων με αυτισμό, έτσι το Ινστιτούτο Νευρολογίας και Γενετικής Κύπρου σε συνεργασία με τον Σύνδεσμο για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου, το Παιδονευρολογικό Ινστιτούτο Κύπρου και το Υπουργείο Παιδείας διεξάγουν μια νέα έρευνα με θέμα τη γενετική διερεύνηση του αυτισμού στην Κύπρο.

3.0. ΝΟΜΟΘΕΣΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

3.1. Τα δικαιώματα των ατόμων με αυτισμό:

ΧΑΡΤΗΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΥΤΙΣΜΟ:

Η Ευρωπαϊκή Ομοσπονδία Οργανώσεων Γονέων Ατόμων με Αυτισμό Autism - Europe, στο 4^ο Συνεδριό της που έγινε στη Χάγη, στις 10 Μαΐου 1992, ψήφισε τον ακόλουθο Χάρτη των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Αυτισμό.

Τα άτομα με αυτισμό θα πρέπει να απολαμβάνουν τα ίδια δικαιώματα και προνόμια που απολαμβάνουν όλοι οι πολίτες των ευρωπαϊκών χωρών, όπου υπάρχουν τέτοια δικαιώματα και προνόμια και ανταποκρίνονται στα καλύτερα συμφέροντα του ατόμου με αυτισμό.

Αυτά τα δικαιώματα θα πρέπει να ενδυναμωθούν, προστατευθούν και επιβληθούν με κατάλληλη νομοθεσία σε κάθε κράτος.

Θα πρέπει να ληφθούν υπόψη: η Διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Νοητική Καθυστέρηση (1971)¹³, τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (1975)¹⁴, καθώς και οι σχετικές διακηρύξεις για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Ιδιαίτερα για τα άτομα με αυτισμό, θα πρέπει να περιλαμβάνονται τα ακόλουθα:

1. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό να ζουν μια ανεξάρτητη και πλήρη ζωή αξιοποιώντας στο έπακρο τις δυνατότητές τους.
2. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό για μια ευπρόσιτη, αντικειμενική και ακριβή κλινική διάγνωση και εκτίμηση.

---

¹³Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών “Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Πνευματικά Καθυστερημένων Ατόμων”. Προκηρύχθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, Resolution 2856 (XXVI), της 20ης Δεκεμβρίου 1971

¹⁴Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών “Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Αναπήρων Ατόμων”. Διακηρύχθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, Resolution 3447 (XXX) της 9ης Δεκεμβρίου 1975.

3. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό για μια ευπρόσιτη και κατάλληλη για τις δυσκολίες και δυνατότητές τους εκπαίδευση.
4. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό (και των εκπροσώπων τους), να συμμετέχουν στις αποφάσεις που καθορίζουν το μέλλον τους. Οι επιθυμίες τους πρέπει, κατά το βαθμό του δυνατού, να αναγνωρίζονται και να γίνονται σεβαστές.
5. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό για μια προσιτή και κατάλληλη κατοικία.
6. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό να απολαμβάνουν τις απαραίτητες κρατικές υπηρεσίες στήριξης, ώστε να έχουν μια πλήρη και παραγωγική ζωή με αξιοπρέπεια και ανεξαρτησία.
7. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό για ένα τέτοιο εισόδημα ή αμοιβή, που να μπορεί να τους παρέχει τροφή, ένδυση, στέγη και όλα τα απαραίτητα για επιβίωση.
8. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό να συμμετέχουν, όσο είναι δυνατόν, στην ανάπτυξη και στη διοίκηση των υπηρεσιών που τους παρέχονται με στόχο την ευημερία τους.
9. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό για κατάλληλη ενημέρωση και αποδοχή φροντίδας για τη σωματική, ψυχική και πνευματική τους υγεία. Αυτό περιλαμβάνει την παροχή κατάλληλης θεραπευτικής αντιμετώπισης και φαρμακευτικής αγωγής, προς όφελος του ατόμου με αυτισμό, λαμβάνοντας υπόψη τα απαραίτητα μέτρα προφύλαξης και ασφάλειάς του.
10. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό για επαγγελματική εκπαίδευση και κατάλληλη απασχόληση χωρίς διακρίσεις και προκαταλήψεις. Για εκπαίδευση και εργασία θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη τόσο οι δυνατότητες όσο και το δικαίωμα επιλογής του ατόμου.
11. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό για προσιτά μεταφορικά μέσα και ελεύθερη μετακίνηση.

12. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό να συμμετέχουν σε πολιτιστικές, ψυχαγωγικές και αθλητικές εκδηλώσεις, ώστε να ωφελούνται απ' αυτές.

13. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό να έχουν δυνατότητα ίσης πρόσβασης και χρήσης των χώρων και των υπηρεσιών, καθώς και συμμετοχή τους σε διάφορες δραστηριότητες της κοινότητας.

14. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό να έχουν σεξουαλικές σχέσεις, συμπεριλαμβανομένου και του γάμου, χωρίς εκμετάλλευση ή εξαναγκασμό.

15. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό (και των εκπροσώπων τους) να έχουν την ίδια με όλους νομική βοήθεια και πλήρη προστασία όλων των δικαιωμάτων τους.

16. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό να απελευθερωθούν από το φόβο ή την απειλή αυθαίρετου εγκλεισμού σε ψυχιατρικό νοσοκομείο ή άλλο ίδρυμα που τα περιορίζει.

17. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό να απελευθερωθούν από το φόβο κακοποίησης ή εγκατάλειψης.

18. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό να απελευθερωθούν από το φόβο της φαρμακολογικής κατάχρησης ή της κακής χρήσης φαρμακολογικών ουσιών.

19. ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ των Ατόμων με Αυτισμό (και των εκπροσώπων τους) να έχουν πρόσβαση στα δεδομένα και τις πληροφορίες που περιέχονται στους ιατρικούς, ψυχολογικούς, ψυχιατρικούς και εκπαιδευτικούς φακέλους τους¹⁵.

---

¹⁵Παρατίθενται αυτούσια από την ιστοσελίδα Προσέγγιση στη δυσκολία, στο παιδί, στην οικογένεια. «Χάρτης των Δικαιωμάτων των Ατόμων με Αυτισμό» <http://www.proseggisi.gr/?p=373> (3/2/11)

3.2. Νομοθεσίες στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Κύπρο:

Όπως έχει αναφερθεί, ο αυτισμός είναι μια σύνθετη αναπτυξιακή διαταραχή του ανθρώπου. Το φάσμα του αυτισμού είναι αρκετά μεγάλο και επηρεάζει πολλές πτυχές του οργανισμού των ατόμων που πάσχουν από αυτό. Τα άτομα με αυτισμό καταρχήν, εμφανίζουν μια μορφή αναπηρίας, αφού πολλές φορές η μετακίνηση και η αυτοεξυπηρέτησή τους δεν είναι εφικτή. Αυτό βέβαια εξαρτάται άμεσα από το ίδιο το παιδί και από το πόσο σοβαρή είναι η κατάστασή του. Έτσι, αυτόματα εδώ γίνεται ένας διαχωρισμός των ατόμων που εμπίπτουν στα κριτήρια της αναπηρίας και των ατόμων που δεν εμπίπτουν. Αυτό είναι καθαρά θέμα της διάγνωσης των γιατρών.

Είναι ξεκάθαρο όμως, ότι ο αυτισμός αναγνωρίζεται ως μια πάθηση που επηρεάζει άμεσα την πνευματική ικανότητα του ατόμου. Έτσι, όλα τα άτομα με αυτισμό αναγνωρίζονται από την πολιτεία ως άτομα με ειδικές ανάγκες.

3.3. Ευρωπαϊκή Ένωση:

Περίπου 80 εκατομμύρια άτομα στην Ε.Ε. υποφέρουν από κάποια ήπια ή σοβαρή μορφή αναπηρίας. Τα φυσικά εμπόδια που αντιμετωπίζουν, παραδείγματος χάρη, για την πρόσβαση στο σχολείο ή στο χώρο εργασίας, τα καθιστούν ευάλωτα στον κοινωνικό αποκλεισμό. Εξαιτίας του χαμηλότερου επιπέδου απασχόλησης και εκπαίδευσης, το ποσοστό φτώχειας για τα άτομα με αναπηρία είναι 70% υψηλότερο από το μέσο όρο. Με αφορμή αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση έχει θέσει σε εφαρμογή το σχέδιο *«Μια Ευρώπη Χωρίς Φραγμούς για τα Άτομα με Αναπηρίες»*. Η συγκεκριμένη ευρωπαϊκή στρατηγική έχει ως στόχο να βοηθήσει τα άτομα αυτά καθημερινά να ζουν όπως όλος ο κόσμος και να απολαμβάνουν τα δικαιώματά τους ως πολίτες της Ε.Ε.. Η στρατηγική αυτή εξασφαλίζει πρόσβαση σε κονδύλια της Ε.Ε., αυξάνει την ευαισθητοποίηση του κοινού σε

θέματα αναπηρίας και ενθαρρύνει τη συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών για την εξάλειψη των εμποδίων στην κοινωνική ένταξη. Συμβάλλει επίσης στην εκπλήρωση των υποχρεώσεων που ανέλαβε η Ε.Ε. το 2007 με την υπογραφή, από κοινού με τα κράτη μέλη, της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία¹⁶.

Η Ε.Ε. και τα κράτη μέλη της έχουν λάβει ισχυρή εντολή, να βελτιώσουν την κοινωνική και οικονομική κατάσταση των ατόμων με αναπηρία.

- Το Άρθρο 1 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε. ορίζει, ότι η «ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι απαραβίαστη. Πρέπει να είναι σεβαστή και να προστατεύεται».
- Το Άρθρο 26 ορίζει, ότι «η Ε.Ε. αναγνωρίζει και σέβεται το δικαίωμα των ατόμων με ειδικές ανάγκες να επωφελούνται μέτρων, που θα τους εξασφαλίζουν την αυτονομία, την κοινωνική και επαγγελματική ένταξη και τη συμμετοχή στον κοινωνικό βίο».
- Επιπλέον, το Άρθρο 21 απαγορεύει κάθε είδους διάκριση λόγω αναπηρίας.
- Σύμφωνα με τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η Ε.Ε. οφείλει κατά τον καθορισμό και την εφαρμογή των πολιτικών και δράσεών της, να καταπολεμά κάθε διάκριση λόγω αναπηρίας (Άρθρο 10) και έχει την εξουσία να θεσπίζει νομοθετικά μέτρα για την αντιμετώπιση αυτών των διακρίσεων (Άρθρο 19).
- Η Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία, που αποτελεί το πρώτο νομικά δεσμευτικό διεθνές μέσο για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την οποία έχουν

---

¹⁶Ευρωπαϊκή Επιτροπή «Δικαιοσύνη και Δικαιώματα των Πολιτών»
http://ec.europa.eu/news/justice/101115_el.htm (4/2/11)

προσυπογράφει η Ε.Ε. και τα κράτη μέλη της, θα ισχύσει σύντομα σε ολόκληρη την Ε.Ε.. Η Σύμβαση καλεί τα συμβαλλόμενα κράτη, να προασπίζουν και να διασφαλίζουν τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις θεμελιώδεις ελευθερίες των ατόμων με αναπηρία.

Σύμφωνα με τη Σύμβαση, μεταξύ των ατόμων με αναπηρία συμπεριλαμβάνονται **άτομα με μακροχρόνιες σωματικές, νοητικές, πνευματικές ή αισθητηριακές βλάβες**, οι οποίες σε συνδυασμό με διάφορα εμπόδια μπορούν να δυσχεράνουν την πλήρη και αποτελεσματική συμμετοχή τους στην κοινωνία σε ίση βάση με τους άλλους¹⁷.

Από την 1^η Ιανουαρίου του 2011 στο χαρτοφυλάκιο *Δικαιοσύνη, Θεμελιώδη και Πολιτικά Δικαιώματα* της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εμπίπτουν τα πιο κάτω:

- *Εξέγερση και διατήρηση εργασίας*: Το ένα έκτο του ενεργού πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι άτομα με αναπηρία. Ωστόσο αυτά τα άτομα έχουν διπλάσιες πιθανότητες να παραμείνουν ανενεργά, σε σχέση με τον υπόλοιπο ενεργό πληθυσμό της Ευρώπης. Η πολιτική της Ε.Ε. για την κοινωνική προστασία και την κοινωνική ένταξη στηρίζει τις πρωτοβουλίες των κρατών μελών να αναπτύξουν πολιτικές κοινωνικής ένταξης, υγειονομικής περίθαλψης και κοινωνικών υπηρεσιών, δεδομένου ότι με τον τρόπο αυτό θα αυξηθούν οι πιθανότητες των ατόμων με αναπηρία να βρίσκουν εργασία αλλά και να τη διατηρούν.
- *Εκπαίδευση για όλους*: Η ίση πρόσβαση στην ποιοτική εκπαίδευση και τη διά βίου μάθηση δίνει στα άτομα με αναπηρία τη δυνατότητα να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνία και να

---

¹⁷ Αναπηρία Τώρα « Ευρωπαϊκή Ένωση » <http://www.disabled.gr/lib/images/33345.pdf> (9/2/11)

βελτιώνουν την ποιότητα της ζωής τους. Έχουν ξεκινήσει πολλές εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες, που απευθύνονται σε αναπήρους, όπως η ίδρυση του Ευρωπαϊκού Οργανισμού για την ανάπτυξη της Ειδικής Αγωγής, καθώς και τη συγκρότηση μιας ειδικής ομάδας εργασίας για την εκπαίδευση και τη διά βίου μάθηση των ατόμων με αναπηρία. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση των αναπήρων ενσωματώνεται επίσης σε κοινοτικά προγράμματα, όπως το πρόγραμμα της διά βίου μάθησης.

- *Αυτονομία στη ζωή*: Τα άτομα με αναπηρία πρέπει να έχουν τις ίδιες δυνατότητες επιλογών και τον έλεγχο της καθημερινής τους ζωής, όπως και όλοι οι υπόλοιποι. Οι υπηρεσίες φροντίδας και υποστήριξης πρέπει να προσαρμοστούν περισσότερο στις ιδιαίτερες ανάγκες των ατόμων αυτών. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μέσω συγκεκριμένων διατάξεων που αφορούν την κοινωνική πρόνοια και ένταξη, προωθεί οικονομικά προσιτές, προσβάσιμες και ποιοτικές κοινωνικές υπηρεσίες και αντίστοιχη υποστήριξη¹⁸.

Στις νομοθετικές ρυθμίσεις υπέρ των ατόμων με αναπηρία σε διεθνές επίπεδο συγκαταλέγεται και η **Διακήρυξη SUNDBERG**¹⁹ του 1981, με βασικές αρχές τη συμμετοχή, ένταξη και ανάπτυξη της προσωπικότητας των ΑμεΑ (Ατόμων με Αναπηρίες), την αποκέντρωση και τον διεπαγγελματικό συντονισμό. Η Διεθνής αυτή Διάσκεψη, έχοντας υπόψη την Παγκόσμια Διακήρυξη του ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΟΗΕ 1948), όπως και άλλες σχετικές αποφάσεις των Ηνωμένων Εθνών και συγκεκριμένα τη Σύμβαση για την κατάργηση κάθε μορφής διακρίσεων σε βάρος των γυναικών

---

¹⁸Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Απασχόληση, Κοινωνικές Υποθέσεις και Κοινωνική Ένταξη «Ατομα με αναπηρία» <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=429&langId=el> (9/2/11)

¹⁹«Διακήρυξη SUNDBERG». Τελικό κείμενο της Διεθνούς Συνδιάσκεψης της UNESCO και της Ισπανικής Κυβέρνησης. Μάλαγα Ισπανίας, 2-4 Νοεμβρίου 1981.

(ΟΗΕ 1979)²⁰, τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΟΗΕ 1989)²¹, τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Αναπήρων Ατόμων (ΟΗΕ 1975)²² και τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Πνευματικά Καθυστερημένων Ατόμων (ΟΗΕ 1971)²³, υπογραμμίζει ότι:

«...θα πρέπει να εξασφαλιστούν στο μεγαλύτερο δυνατό βαθμό η επαναπροσαρμογή και η ένταξη των αναπήρων ατόμων. Θα πρέπει ΟΛΑ τα ανάπηρα άτομα να επωφελούνται των υπηρεσιών επανεκπαίδευσης και άλλων μορφών υποστήριξης και συμπαράστασης που είναι αναγκαίες για τη μείωση των αποτελεσμάτων της αναπηρίας, έτσι που η ένταξή τους στην κοινωνία να είναι όσο το δυνατό πιο ολοκληρωμένη και ο ρόλος τους εποικοδομητικός».

Σύμφωνα με τις αρχές της **Διακήρυξης SUNDBERG**:

- 1.)** Θα πρέπει να εξασφαλιστεί η πλήρης συμμετοχή των αναπήρων ατόμων και των οργανώσεών τους σ' όλες τις αποφάσεις και τις δράσεις που τα αφορούν.
- 2.)** Τα ανάπηρα άτομα θα πρέπει να επωφελούνται από όλες τις Υπηρεσίες και να συμμετέχουν στις δραστηριότητες της κοινότητας. Επίσης, οι στρατηγικές και οι δραστηριότητες που προορίζονται για το σύνολο, θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τα ανάπηρα άτομα.
- 3.)** Η κοινότητα θα πρέπει να παρέχει στα ανάπηρα άτομα υπηρεσίες προσαρμοσμένες στις ανάγκες του καθενός από αυτά.

---

²⁰“Σύμβαση για την Κατάργηση κάθε Μορφής Διακρίσεων σε βάρος των Γυναϊκών”.

Διακηρύχθηκε από την ομόθυμη Επιτροπή του ΟΗΕ (CEDAW), στις 30 Σεπτεμβρίου 1996. Document CEDAW/C/TZA/2-3-/30-9-1996.

²¹“Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού”. Προκηρύχθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, στις 12 Δεκεμβρίου 1989. Doc. A/RES/44/25/12-12-1989.

²²“Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Αναπήρων Ατόμων”. Διακηρύχθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, Resolution 3447 (XXX) της 9ης Δεκεμβρίου 1975.

²³“Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Πνευματικά Καθυστερημένων Ατόμων”. Προκηρύχθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, Resolution 2856 (XXVI), της 20ής Δεκεμβρίου 1971

4.) Η αποκέντρωση και τομεοποίηση των υπηρεσιών θα επιτρέψει, ώστε οι ανάγκες των αναπήρων ατόμων να ληφθούν υπόψη και να ικανοποιηθούν μέσα στα πλαίσια της κοινότητάς τους.

5.) Ο συντονισμός των διαφόρων επαγγελματικών οργανώσεων και των δραστηριοτήτων των ειδικών που ασχολούνται με τα ανάπηρα άτομα, θα ευνοήσει την ολοκληρωμένη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους.

3.4. Κύπρος:

Ο περί Νοητικά Καθυστερημένων Ατόμων Νόμος του 1989²⁴ εκδίδεται με δημοσίευση στην επίσημη εφημερίδα της Κυπριακής Δημοκρατίας σύμφωνα με το Άρθρο 52 του Συντάγματος.

Προοίμιο:

ΕΠΕΙΔΗ η αξιοπρεπής διαβίωση και κοινωνική ασφάλιση αποτελεί θεμελιώδες δικαίωμα του ανθρώπου, κατοχυρωμένο από το Άρθρο 9 του Συντάγματος και την αρχή της ισότητας έναντι του Νόμου και της Διοίκησης, που επίσης κατοχυρώνεται από το Άρθρο 28 και εξυπακούει την παροχή στα αδύνατα μέλη της κοινωνίας των αναγκαίων μέσων για διασφάλιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, καθώς επίσης και τις διακηρύξεις της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών του 1971 και 1975 για τα δικαιώματα των νοητικά καθυστερημένων ατόμων, ως και τις υποχρεώσεις της πολιτείας έναντι μελών της που μειονεκτούν, όπως διακηρύσσονται στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη που έχει επικυρωθεί με τον Κυρωτικό του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτου Νόμο του 1967 (4 του 1967).

---

²⁴ N.117/1989

Συνοπτικός Τίτλος:

Ο παρών Νόμος θα αναφέρεται ως ο περί Νοητικά Καθυστερημένων Ατόμων Νόμος του 1989.

Βασικά Δικαιώματα Νοητικά Καθυστερημένων Ατόμων:

(1) Το νοητικά καθυστερημένο άτομο δικαιούται αξιοπρεπούς διαβίωσης και κοινωνικής ασφάλισης ανάλογα προσαρμοσμένης στις ανάγκες και ικανότητές του. Η ευθύνη για τη νομική κατοχύρωση και πλήρη ασφάλιση των δικαιωμάτων αυτών βαραίνει την πολιτεία. Αποτελεί ευθύνη της πολιτείας η παροχή στο καθυστερημένο άτομο των αναγκαίων μέσων φροντίδας και περίθαλψης για διασφάλιση της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, υγιούς διαβίωσης και ανάπτυξης στο βαθμό που οι δυνατότητές του το επιτρέπουν.

(2) Αφού τηρηθούν οι διατάξεις του εδαφίου του παρόντος άρθρου και του Άρθρου 4, αποτελεί υποχρέωση της πολιτείας να κατοχυρώνει την αξιοπρέπεια του νοητικά καθυστερημένου ατόμου και να παρέχει ή να συνεισφέρει ανάλογα με τις ανάγκες του φροντίδα, περίθαλψη και βοήθεια, που θα περιλαμβάνει:

(α) Ειδική εκπαίδευση σε κατάλληλα σχολεία ή κέντρα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης²⁵

(β) Ίδρυματική διαμονή, φροντίδα και περίθαλψη

(γ) Δημιουργία ευκαιριών για επαγγελματική αποκατάσταση.

(δ) Φροντίδα και βοήθεια στο σπίτι όπου το νοητικά καθυστερημένο άτομο διαμένει με γονείς ή συγγενείς.

(ε) Εξασφάλιση διαμονής και φροντίδας του καθυστερημένου ατόμου που διαμένει με γονείς ή συγγενείς μετά το θάνατό τους ή όταν αυτοί καταστούν ανίκανοι να προσφέρουν την αναγκαία φροντίδα στο καθυστερημένο άτομο.

(στ) Ευνοϊκή μεταχείριση στο σχέδιο κοινωνικών ασφαλίσεων.

---

²⁵N. 113(Ι)/1999 Ο ΠΕΡΙ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΝΟΜΟΣ ΤΟΥ 1999

(ζ) Λήψη νομοθετικών μέτρων για προστασία του νοητικά καθυστερημένου ατόμου στον κοινωνικό χώρο.

(η) Παροχή αναγκαίας βοήθειας για κοινωνικοποίηση νοητικά καθυστερημένων ατόμων και ενσωμάτωσή τους στο κοινωνικό σύνολο στο βαθμό που οι ικανότητές τους το επιτρέπουν, και

(θ) Διορισμό κατάλληλων προσώπων για τη διαχείριση των περιουσιών και για την προστασία των συμφερόντων των νοητικά καθυστερημένων ατόμων.

(3) Οι πρόνοιες του εδαφίου δεν απαλλάσσουν τους γονείς από τις υποχρεώσεις τους έναντι των παιδιών τους.

Υποχρεώσεις Πολιτείας

Η πολιτεία αναλαμβάνει να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της έναντι των αναπήρων ως εκτίθενται στο άρθρο 3 άμεσα ή έμμεσα, μερικώς ή εξολοκλήρου ως θέμα προτεραιότητας μέσα στα πλαίσια των κρατικών δυνατοτήτων, λαμβάνοντας υπόψη και τις διαπιστώσεις της Επιτροπής για τις ανάγκες καθυστερημένων ατόμων.

Ο περί Ατόμων με Αναπηρίες Νόμος του 2000²⁶ εκδίδεται με δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα της Κυπριακής Δημοκρατίας, σύμφωνα με το Άρθρο 52 του Συντάγματος.

Προοίμιο:

ΕΠΕΙΔΗ η Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών με ψήφισμα με αρ. 49/96, κατά την 85^η Σύνοδο, την 20^η Δεκεμβρίου 1993, ενέκρινε τους πρότυπους Κανόνες αναφορικά με την Εξίσωση των Ευκαιριών για άτομα με Αναπηρίες και

---

²⁶N.127(I)/2000

ΕΠΕΙΔΗ οι Κανόνες αναφέρουν, ότι η ανάληψη δράσης για την εξίσωση των ευκαιριών για άτομα με αναπηρίες από τα κράτη υπονοεί την ανάληψη δέσμευσης ηθικής και πολιτικής εκ μέρους τους, υποδεικνύοντας σημαντικές αρχές για ευθύνη, δράση και συνεργασία και υποδεικνύοντας επίσης τομείς αποφασιστικής σημασίας για την ποιότητα ζωής και την επίτευξη πλήρους συμμετοχής και ισότητας και

ΕΠΕΙΔΗ οι Κανόνες προσφέρουν ένα όργανο διαμόρφωσης πολιτικής και δράσης των ατόμων με αναπηρία και των οργάνωσών τους.

Συνοπτικός Τίτλος:

Ο παρών Νόμος θα αναφέρεται ως ο περί Ατόμων με Αναπηρίες Νόμος του 2000.

Βασικά Δικαιώματα Νοητικά Καθυστερημένων Ατόμων:

(1) Κάθε άτομο με αναπηρία έχει δικαίωμα για ανεξάρτητη διαβίωση, για πλήρη ένταξη στην κοινότητα και για ισότητα συμμετοχής στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου.

(2) Άνευ επηρεασμού της γενικότητας του εδαφίου, άτομα με αναπηρίες έχουν τα πιο κάτω δικαιώματα:

(α) Έγκαιρη επισήμανση και διάγνωση της αναπηρίας, παρέμβαση και πρόληψη των περαιτέρω συνεπειών της, παροχή ιατροφαρμακευτικής φροντίδας, αποκατάσταση των λειτουργιών περιλαμβανομένης της παροχής και εκπαίδευσης στη χρήση προσθετικών και ορθοτικών μελών, καθώς και ψυχολογική και άλλη στήριξη του ίδιου του ατόμου και της οικογένειάς του.

(β) Προσωπική στήριξη με βοηθητικά όργανα, συσκευές, άλλα μέσα και υπηρεσίες, τα οποία βοηθούν στην καθημερινή διαβίωση και εργασία, με διερμηνέα ή συνοδό, καθώς και άλλη αναγκαία στήριξη, όπου κρίνεται απαραίτητο.

(γ) Προσβασιμότητα στη στέγαση, κτήρια, δρόμους και γενικά στο φυσικό περιβάλλον και στα δημόσια μέσα συγκοινωνίας και άλλα μέσα διακίνησης.

(δ) Πρόσβαση στην εντεταγμένη εκπαίδευση σύμφωνα με τις ανάγκες τους.

(ε) Πρόσβαση στην πληροφόρηση και επικοινωνία με ειδικά μέσα, όπου τούτο κρίνεται αναγκαίο, ιδιαίτερα για ορισμένες ομάδες ατόμων με αισθητηριακές αναπηρίες.

(στ) Υπηρεσίες κοινωνικής και οικονομικής ένταξης επαγγελματικής αξιολόγησης και προσανατολισμού, επαγγελματικής κατάρτισης και απασχόλησης στην ανοικτή αγορά εργασίας.

(ζ) Αξιοπρεπές επίπεδο ζωής, μέσα από οικονομικές παροχές και κοινωνικές υπηρεσίες.

(η) Δημιουργία προσωπικής και οικογενειακής ζωής.

(θ) Συμμετοχή στις πολιτιστικές, κοινωνικές, αθλητικές, θρησκευτικές και ψυχαγωγικές δραστηριότητες.

4.0. ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΖΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΑΥΤΙΣΜΟ

4.1. Αντιμετώπιση

Όταν διαγνωστεί ότι το παιδί σας ανήκει στο φάσμα του αυτισμού, η πρώιμη παρέμβαση είναι κρίσιμη, για να επωφεληθείτε στο μέγιστο από τις υπάρχουσες θεραπείες. Είναι απολύτως φυσιολογικό οι γονείς να έχουν ενδοιασμούς και να φοβούνται ότι το παιδί τους θα αποκτήσει την ταμπέλα του «αυτιστικού». Ωστόσο, είναι πολύ σημαντικό να τεθούν σωστές βάσεις στη θεραπευτική αγωγή του παιδιού, έτσι ώστε να επωφεληθεί όσο το δυνατό περισσότερο από αυτές.

Προς το παρόν, σύμφωνα με τη βιβλιογραφία αλλά και τον Αναπτυξιολόγο-Παιδίατρο που συμμετείχε στην παρούσα έρευνα, δεν υπάρχουν αποτελεσματικά μέσα για να προληφθεί ο αυτισμός ούτε πλήρως αποτελεσματικές θεραπευτικές αγωγές ή μια κάποια θεραπεία. Μόλις διαγνωστεί ο αυτισμός, θα πρέπει να ξεκινήσει και η εκπαίδευση στην πρώιμη παρέμβαση. Τα αποτελεσματικά προγράμματα εστιάζουν στην ανάπτυξη της επικοινωνίας, καθώς και των κοινωνικών και γνωστικών δεξιοτήτων.

Μέσα από συνεντεύξεις ειδικών θεραπειών προκύπτει, ότι η θεραπευτική αγωγή του αυτισμού βασίζεται στην ανάπτυξη και στη βελτίωση της συμπεριφοράς του παιδιού με τη χρήση προσαρμοσμένων προγραμμάτων θεραπείας. Σύμφωνα με την κα. Μαρία Κυριάκου, Παιδαγωγό - Ψυχολόγο, δεν υπάρχει κάποια συγκεκριμένη θεραπεία που επιβάλλεται να ακολουθεί το παιδί με αυτισμό, επειδή κάθε παιδί που ανήκει στο φάσμα του αυτισμού είναι ξεχωριστή περίπτωση.

Όλοι οι ειδικοί θεραπευτές που ασχολούνται με τον αυτισμό πιστεύουν, πως οποιαδήποτε μέθοδο θεραπειών και να ακολουθήσει το παιδί, επιβάλλεται να υπάρχει συνεχής συνεργασία με το οικογενειακό περιβάλλον. Η κα Μαρία Κυριάκου, Παιδαγωγός -

Ψυχολόγος τονίζει, ότι τα παιδιά με αυτισμό πρέπει να ακολουθούν ένα σαφές πρόγραμμα. Αν και υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις στην αντιμετώπιση του αυτισμού, όλες έχουν τον ίδιο στόχο, να βελτιώσουν τη συνολική λειτουργία και την ενσωμάτωση του παιδιού στην κοινωνία.

Μέσα από την έρευνά μας γίνεται αντιληπτή η επιτακτική ανάγκη της συνεργασίας όλων όσοι ανήκουν στο περιβάλλον του ατόμου αυτού, για τη σωστή αντιμετώπιση του αυτισμού. Επιβάλλεται να υπάρχει συνεργασία μεταξύ των δασκάλων **της ειδικής εκπαίδευσης (αγωγής), των ψυχολόγων, λογοθεραπευτών, εργοθεραπευτών και φυσιοθεραπευτών**, όταν είναι αναγκαίο. Υπάρχουν επίσης και άλλοι θεραπευτές που μπορούν να συμβάλουν σημαντικά στην ανάπτυξη και βελτίωση της ψυχικής υγείας του παιδιού, όπως είναι οι **μουσικοθεραπευτές**. Άλλες μορφές θεραπειών που παρουσιάζουν αρκετά καλά αποτελέσματα στα άτομα που υπάγονται στο φάσμα του αυτισμού είναι η **ιποθεραπεία, οι θεραπείες με άλλα ζώα, η θεραπεία μέσω της καλλιτεχνικής δημιουργίας κ.ά.**

Σε συγκεκριμένες περιπτώσεις ίσως να είναι αναγκαία η χορήγηση φαρμάκων στο παιδί, αλλά αυτό πάντα πραγματοποιείται μετά από συνεννόηση με τους γιατρούς (παιδονευρολόγο, παιδοψυχίατρο και αναπτυξιολόγο) που παρακολουθούν το παιδί.

5.0. ΟΙ ΘΕΡΑΠΕΙΕΣ

5.1. Εργοθεραπεία

Η Παγκόσμια Ομοσπονδία Εργοθεραπευτών διατυπώνει τον εξής ορισμό: «Εργοθεραπεία είναι ένα επάγγελμα που ασχολείται με την προώθηση της υγείας και της ευημερίας μέσω της άσκησης έργου. Ο πρωταρχικός στόχος της εργοθεραπείας είναι να επιτρέψει στους ανθρώπους να συμμετέχουν στις δραστηριότητες της καθημερινής ζωής. Οι εργοθεραπευτές πετυχαίνουν αυτό το αποτέλεσμα βοηθώντας τους ανθρώπους να κάνουν πράγματα που ενισχύουν την ικανότητα συμμετοχής τους ή μετατρέποντας το περιβάλλον τους για την καλύτερη υποστήριξη της συμμετοχής τους».²⁷

Συνοψίζοντας, λοιπόν, η εργοθεραπεία είναι η επιστήμη που ως σκοπό έχει να καταστήσει το άτομο λειτουργικό και ικανό να εκτελέσει όλες τις δραστηριότητες που χρειάζεται στη ζωή του. Μέσω της εργοθεραπείας το άτομο καθίσταται ικανό να αυτοεξυπηρετείται και να εκτελεί ουσιαστικές δραστηριότητες μέσα στο σπίτι και στην κοινότητα, καθώς και να συμμετέχει σε ψυχαγωγικές δραστηριότητες.

Η εργοθεραπεία βοηθάει το άτομο να συμμετέχει με επιτυχία στις παραπάνω δραστηριότητες με τους εξής τρόπους:

- Με την άμεση παρέμβαση πάνω στο άτομο, προκειμένου να αποκτήσει τις δεξιότητες που χρειάζεται, για να επιτελέσει αυτές τις δραστηριότητες, όπως π.χ. λεπτή κινητικότητα, μνήμη, συγκέντρωση, κοινωνικές δεξιότητες.
- Με παρέμβαση στο περιβάλλον.
- Με παροχή ειδικών βοηθημάτων και εκπαίδευση πάνω σε αυτά, όπως ειδικά κουτάλια, ποτήρια, βοηθήματα για γραφή κ.ά.

---

²⁷The American Occupational Therapy Association, Inc. “ About Occupational Therapy”
<http://www.aota.org/Consumers.aspx> (29/3/11)

Το προτέρημα της εργοθεραπείας στην αποκατάσταση είναι, ότι μπορεί να χρησιμοποιήσει οποιαδήποτε δραστηριότητα, είτε είναι παιχνίδι είτε είναι ένα χόμπι, για να εκπαιδεύσει το άτομο σε κάποια δεξιότητα. Με αυτό τον τρόπο η συνεδρία κυλάει ευχάριστα και η δραστηριότητα αποκτά αξία για το ίδιο το άτομο²⁸.

Παγκύπριος Σύλλογος Εργοθεραπευτών

Τ.Θ. 16202, 2087 Ακρόπολη, Λευκωσία

Τηλ.: 99523746, 99351517

Ηλ. Ταχ.: cypusot@gmail.com και mpopi@hotmail.com

Κατάλογος Εργοθεραπευτών για παιδιά με αυτισμό *

Λευκωσία

Αιμιλία Θεοδοσίου- Γαβριηλίδου

Δέσποινα Καίμη

Θεραπευτικό Κέντρο "Εργοδράσης"

Γ. Στόκκου 12, Δασούπολη, 2024

Τηλ 99450458

Ευανθία Κωνσταντίνου

Αισώπου 42, Αγλαντζιά, 2113

Τηλ: 99676179 Φαξ: 22347768

Ηλ. Ταχ.: giannosmoti@yahoo.com

---

²⁸The American Occupational Therapy Association, Inc. ,ο.π.

* Η λίστα των Επαγγελματιών που ασχολούνται με τον Αυτισμό μας δόθηκε από τον Παγκύπριο Σύλλογο Εργοθεραπευτών Κύπρου

Μαρία Μιχαήλ

Πολυθεματικά Κέντρα Smartkids

Λαοδικίας 23^A Στρόβολος, Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' 11, Λατσία
και Σχολείο Φόρουμ στη Νήσου

Τηλ.: 99746485, Φαξ: 22482683

Ηλ. Ταχ.: smartkids@cytanet.com.cy

Λεμεσός

Κρίστια Χρίστου

Σιθήρου 3, Τ.Κ 3075

Τηλ.: 99400388, Φαξ: 25103413

Ηλ. Ταχ.: kchristou_ergo@hotmail.com

Λουίζα Παπαχαραλάμπους Κουσουλίδου

Τελαμώνια 13^A

Τηλ.: 25399131, 99296658

Ηλ. Ταχ.: thelisi_ergo@hotmail.com

Χριστόφορος Παμπακάς

Πρότυπο Πολυθεραπευτικό Κέντρο

Εργοθεραπεία

Αρετής 4, Μέσα Γειτονιά, 4006

Τηλ.: 99047997, 99518756

Ηλ. Ταχ.: christosergo@cytanet.com.cy

Λάρνακα

Έμιλυ Θεοδοσίου Γαβριηλίδου

Εργοθεραπεύτρια ειδικευμένη στις μεθόδους NDT-BOBATH, SI, ABA

Αρχιεπισκόπου Παΐσιου 84, Βεργίνα, 7101

Τηλ.: 99818481, Φαξ: 24368191

Ηλ. Ταχ.: e.gavrielidou@gmail.com

Πάφος

Αντριάννα Κόκκαλη

Αλεξανδρουπόλεως 73, Αντιγόνη Κωρτ, 8027

Τηλ: 99126629

Ηλ. Ταχ.: therapist.andy@gmail.com

5.2. Αισθητηριακή Ολοκλήρωση

Με τον όρο αισθητηριακή ολοκλήρωση ορίζουμε την ικανότητα του εγκεφάλου να οργανώνει και να συντονίζει δύο ή περισσότερες πληροφορίες που λαμβάνει από τις αισθήσεις, να τις επεξεργάζεται και να δίνει τη δυνατότητα μίας λογικής και χρήσιμης κινητικής απάντησης. Ο όρος «αισθητηριακή ολοκλήρωση» ανήκει στην Α. JEAN AYRES, Αμερικανίδα εργοθεραπεύτρια.

Η αισθητηριακή επεξεργασία, σύμφωνα με την επιστημονική βιβλιογραφία, είναι «ένας γενικός όρος που αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο το κεντρικό νευρικό σύστημα και το περιφερικό νευρικό σύστημα διαχειρίζονται τις εισερχόμενες αισθητηριακές πληροφορίες από τα επτά περιφερικά αισθητηριακά συστήματα». Η λήψη, η ρύθμιση, η ολοκλήρωση και η οργάνωση των αισθητηριακών ερεθισμάτων είναι οι τομείς της αισθητηριακής επεξεργασίας (Miller & Lane, 2000)²⁹.

Ξεκινώντας τη δεκαετία του 1960, η Δρ. Ayres εξερευνούσε συστηματικά τη φύση και τον τρόπο με τον οποίο ο εγκέφαλος επεξεργάζεται αισθητηριακές πληροφορίες, έτσι ώστε να χρησιμοποιηθούν στη μάθηση, στα συναισθήματα και στη συμπεριφορά. Δημιούργησε έτσι τη θεωρία της αισθητηριακής ολοκλήρωσης όπως χρησιμοποιείται σήμερα στην πρακτική εφαρμογή της εργοθεραπείας. Αυτή η προσέγγιση είναι γνωστή ως **Αισθητηριακή Ολοκλήρωση της AYRES.**

Η αισθητηριακή ολοκλήρωση είναι μια νευρο-βιολογική διαδικασία που οργανώνει τις αισθήσεις από το σώμα μας και από το περιβάλλον μας και έτσι μας δίνεται η δυνατότητα να χρησιμοποιήσουμε το σώμα μας αποτελεσματικά στο περιβάλλον.

---

²⁹Miller J. & Schaaf R., 2000“ Occupational Therapy Using a Sensory Integrative Approach For Children With Developmental Disabilities” *MENTAL RETARDATION AND DEVELOPMENTAL DISABILITIES*, 11: 143–148 (2005)

Αυτή η μέθοδος μελετά τη ρύθμιση και το συντονισμό των αισθητηριακών συστημάτων, που είναι τα εξής:

- Απτικό, οπτικό, οσφρητικό, γευστικό, ακουστικό σύστημα.
- Αιθουσαίο σύστημα (υπεύθυνο για τη θέση του σώματος στο χώρο σε σχέση με τη θέση της κεφαλής και επίσης για το μυϊκό τόνο).
- Κιναίσθηση (υπεύθυνο για την εσωτερική ενημερότητα της θέσης και κίνησης των μερών του σώματος).
- Και την οργανωμένη νευρομυϊκή υπόσταση του ανθρώπου.

Το πρόγραμμα στηρίζεται σε αρχές της νευρολογίας. Για να μπορεί ο εργοθεραπευτής να το εφαρμόσει, πρέπει να είναι εκπαιδευμένος στη θεραπευτική παρέμβαση μέσω της μεθόδου «Αισθητηριακής Ολοκλήρωσης SI»³⁰.

Αισθητηριακή Ολοκλήρωση και Αυτισμός:

Το μοντέλο παρέμβασης της Αισθητηριακής Ολοκλήρωσης αποτελεί ένα από τα πιο εξελισσόμενα μοντέλα στο πεδίο της εργοθεραπείας. Η θεραπεία αποσκοπεί στην ωρίμανση του νευρικού συστήματος με αύξηση της ικανότητας προώθησης και ρύθμισης μέσω της χρησιμοποίησης ελεγχόμενων αισθητηριακών ερεθισμάτων. Στόχος της θεραπευτικής παρέμβασης στο παιδί με αυτισμό είναι η βελτίωση της αισθητηριακής επεξεργασίας, έτσι ώστε περισσότερα αισθητηριακά ερεθίσματα να μπορέσουν να καταγραφούν και να μορφοποιηθούν με πιο αποτελεσματικό τρόπο. Η παροχή των κατάλληλων αισθητηριακών εμπειριών φαίνεται ότι μειώνει την επιθυμία εμπλοκής αρκετών παιδιών με αυτισμό σε αυτοερεθιστικές συμπεριφορές και περιορίζει την απτική, ακουστική και οπτική αμυντικότητα τους. Οι θεραπευτικές τεχνικές της Αισθητηριακής

---

³⁰Anahita Irani (2005) “ Sensory Integration- Special Interest Section Quarterly” *American Occupational Therapy Association* Volume 28 No.2, 1-4

Ολοκλήρωσης με την έγκαιρη, ενισχυμένη, σκόπιμη και ελεγχόμενη εφαρμογή τους επηρεάζουν αποτελεσματικά το αναπτυξιακό προφίλ του παιδιού με αυτισμό σε όλο το φάσμα της λειτουργικότητάς του. Τα κλινικά αποτελέσματα επιφέρουν σημαντική βελτίωση στην ικανότητα προσαρμογής και αυξομείωσης των εισερχόμενων αισθητηριακών ερεθισμάτων από το σώμα και το περιβάλλον και αυτό έχει ως αποτέλεσμα να διευκολύνεται η ένταξη των ατόμων με αυτισμό και να αποκτούν οι ίδιοι καθώς και οι οικογένειές τους, καλύτερη ποιότητα ζωής. Επισημαίνεται ότι, επειδή ο αυτισμός επηρεάζει ποιοτικά την πορεία της εξέλιξης του παιδιού, όσο πιο έγκαιρα ξεκινά η θεραπευτική προσέγγιση, τόσο πιο θεαματικά θα είναι τα αποτελέσματα λόγω της πλαστικότητας του εγκεφάλου στα πολύ μικρά παιδιά.

ΚΕΝΤΡΟ ΑΙΣΘΗΤΗΡΙΑΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

Το Κέντρο Παροχής Κοινωνικών Υπηρεσιών Ανδρέας Σοφοκλέους «Κεπάκυ», στα πλαίσια της κοινωνικής του προσφοράς, ανέλαβε τη δημιουργία και τον εξοπλισμό ενός Κέντρου Αισθητηριακής Ολοκλήρωσης. Η πραγματοποίηση αυτού του έργου έγινε με τη μεγάλη προσπάθεια όλων μας, μέσα από οργανώσεις φιλανθρωπικών εκδηλώσεων και πολλές ώρες εθελοντικής εργασίας από φίλους του Κεπάκυ για την ανακαίνιση του κτηρίου. Ως μη κυβερνητική οργάνωση, το Κεπάκυ εργάζεται προς όφελος των ίδιων των ατόμων, καθώς και των οικογενειών τους, με σκοπό τη βελτίωση της ποιότητας της ζωής όλων.

Το Κέντρο Απασχόλησης για Άτομα με Αυτισμό ξεκίνησε την πιλοτική λειτουργία του από τον Σύνδεσμο για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου, τον Οκτώβριο του 2010. Με την έναρξη του νέου έτους το Κέντρο μας έχει ως στόχο το πέρασμα από την πιλοτική στην ολόημερη λειτουργία.

Ο εξοπλισμός και οι υπηρεσίες που προσφέρει το Κέντρο είναι πραγματικά πρωτοποριακές και δεν προσφέρονται σε κανένα άλλο θεραπευτικό κέντρο στην Κύπρο. Συνδυάζει τις κλασικές υπηρεσίες από εξειδικευμένο προσωπικό, με τη χρήση ειδικά σχεδιασμένου εξοπλισμού μεθόδων Αισθητηριακής Ολοκλήρωσης, οι οποίες δεν αναφέρονται μόνο στη θεραπεία, αλλά και στη μάθηση μέσω του παιχνιδιού.

Στο Κέντρο υπάρχουν δύο ειδικά εξοπλισμένες αίθουσες. Η πρώτη, το δωμάτιο Αισθητηριακής Ολοκλήρωσης (Sensory Integration Room), λειτουργεί ως μια αίθουσα παιχνιδιού και δραστηριοτήτων, μέσω των οποίων ο εργοθεραπευτής μπορεί να αξιολογήσει το παιδί, τα συμπτώματα, τις αντιδράσεις και τον τρόπο με τον οποίο συλλέγει πληροφορίες, ενώ παράλληλα είναι σε θέση να βελτιώσει και την επεξεργασία των συναισθημάτων του. Η δεύτερη, το

Πολυαισθητηριακό Διαδραστικό Δωμάτιο Θεραπείας και Μάθησης (Multi-Sensory Room), διαχειρίζεται επίσης τεχνικές Αισθητηριακής Ολοκλήρωσης, αλλά λειτουργεί και ως αίθουσα ρύθμισης άγχους. Στα υπόλοιπα δωμάτια του Κέντρου βρίσκονται τα γραφεία και οι αίθουσες των υπόλοιπων ειδικών (μια για Λογοθεραπεία ή/και Ειδική Εκπαίδευση και μια για Μουσικοθεραπεία), όλες εφοδιασμένες με τα κατάλληλα εργαλεία.

Το σημαντικότερο όλων είναι πως το Κέντρο, οι μέθοδοι και οι υπηρεσίες που προσφέρει, αναφέρονται και μπορούν να εξυπηρετήσουν ένα ευρύ κοινό με διαφορετικά προβλήματα και συμπτώματα. Αν και ονομάζεται Κέντρο Απασχόλησης για Άτομα με Αυτισμό, οι τεχνικές της Αισθητηριακής Ολοκλήρωσης μπορούν να ωφελήσουν άτομα διαφορετικών ομάδων, όπως άτομα με εγκεφαλική παράλυση, άτομα με ειδικές ανάγκες, πρόωρα νεογνά και πολλούς άλλους ασθενείς με προβλήματα διαχείρισης και αντίληψης ερεθισμάτων. Ταυτόχρονα, ο εξοπλισμός είναι με τέτοιο τρόπο σχεδιασμένος, ώστε να εξυπηρετεί άτομα από 6 μηνών μέχρι και ενήλικες.

Η ανέγερση και η λειτουργία του Κέντρου, αν και αποτελεί ένα πολυδάπανο εγχείρημα, αποδεικνύεται πραγματικά πρωτοποριακό. Είναι κάτι που έλειπε από την κυπριακή κοινωνία και θα εξυπηρετήσει ένα μεγάλο αριθμό ασθενών, οι οποίοι δεν μπορούσαν να βρουν πουθενά αυτή την ποιότητα υπηρεσιών. Ευελπιστούμε ότι αυτή η προσπάθεια θα αγκαλιαστεί και θα υποστηριχθεί για μια ομαλή κι επιτυχημένη λειτουργία.

Το Κέντρο βρίσκεται στην οδό

Ελλησπόντου 1, περιοχή Αγίου Νικολάου, Λεμεσός.

Τηλέφωνο 25107951.

5.3. Λογοθεραπεία

Λογοθεραπεία είναι η επιστήμη που στοχεύει στην πρόληψη, διάγνωση και αποκατάσταση των διαταραχών του λόγου, της ομιλίας, της φωνής και της επικοινωνίας (λεκτικής ή μη). Ασχολείται με την πρόληψη, την αξιολόγηση, τη διάγνωση, τη θεραπευτική παρέμβαση και την επιστημονική μελέτη των διαταραχών της επικοινωνίας σε παιδιά και ενήλικες. Τα αίτια των διαταραχών αυτών μπορεί να είναι νευρολογικά, εξελικτικά ή λειτουργικά.

Ο ρόλος του λογοθεραπευτή είναι να ενισχύει με τον πιο αποτελεσματικό τρόπο την ικανότητα του ατόμου να επικοινωνεί και στόχος του είναι η γενίκευση αυτής της ικανότητας στο οικογενειακό και κοινωνικό περιβάλλον. Επιπλέον, πέρα από την επικοινωνία, η λογοθεραπεία στοχεύει στην κοινωνική επανένταξη του ατόμου με τη διαταραχή, καθώς και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής του. Στη θεραπεία συμπεριλαμβάνεται και η οικογένεια, η οποία αποτελεί όχι μόνο ένα σημαντικό βοήθημα, αλλά και ένα βασικό κομμάτι της λογοθεραπευτικής παρέμβασης³¹.

Σύλλογος Εγγεγραμμένων Λογοπαθολόγων Κύπρου

Τ.Θ. 22486, 1522 Λευκωσία

Τηλ.: 22660611, Φαξ.: 22661774

Ιστοσελίδα: www.speechtherapy.org.cy

Ηλ. Ταχ.: info@speechtherapy.org.cy

---

³¹Reker T.G. 1994 “Logotherapy and Logotherapy” Challenges, opportunities and some empirical findings *The International Forum for Logotherapy* vol.17 47-55

Κατάλογος Λογοπαθολόγων μελών του Συλλόγου Εγγεγραμμένων Λογοπαθολόγων Κύπρου που ασχολούνται με ΑΥΤΙΣΜΟ*

1. Βόρκα Μέλω, Αρκαδίου 1,2235 Λατσία, Λευκωσία, 99435761, melpologo@gmail.com
2. Γεωργίου Δήμητρα, Μίκη Θεοδωράκη 13, Δροσιά, Λάρνακα, 99592512, gdeme30@hotmail.com
3. Ελευθερίου Χάρης, Ανδροκλέους 2, 8049, Παφός, 99557390, eleftheriou.c@cytanet.com.cy
4. Ελευθερίου- Χαραλάμπους Παντελίτσα, Ανδροκλέους 2, 8049, Παφός, 99557390, pantelitsa.e@cytanet.com.cy
5. Εύζωνα Ιωάννα, Κοζάνης 3, 8049, Πάφος, 99586125, evzonaioanna@yahoo.gr
6. Θεοδούλου Άννα, Πειραιώς 4, Μακεδονίτισσα, 2334 Λακατάμεια, Λευκωσία, 99358822, theodoulouanna@gmail.com
7. Καλλιμάχου Μαρίνα, Αλκαίου 1, 2404 Έγκωμη, Λευκωσία, 99663705, marina.callimachou@cytanet.com.cy
8. Κλινική Ομιλίας, Λόγου και Ακοής, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου, Λευκωσία, 22713117, K.Petinou@euc.ac.cy
9. Κωνσταντίνου Ευγενία, Αρχ. Κυπριανού 15, 7020 Συν. Δρομολαξιάς, Λάρνακα, 99338657, gevgenia@hotmail.com
10. Λάμπου Μαρίνα, Ολυμπίας 25, 1071 Λυκαβητός, Λευκωσία, 99313810, bf278@hotmail.com
11. Μαρκαντώνη Αιμιλία, Κέντρο "ΟΡΙΖΟΝΤΑΣ", Γκρόπιους 23, περιοχή Νάαφη, Λεμεσός, 99348662, mark_aimilia@hotmail.com
12. Καναβάτη Ηλιάνα, Κορώνης 25-27, περιοχή Τσιρείου Σταδίου, 3081, Λεμεσός, 96675566, elian.83@hotmail.com
13. Νεοπτολέμου Δέσποινα, Στυμφαλλίδων 5Α', Ενορία Σωτήρος, Λάρνακα, 99767048, despina.neoptoleμου@cytanet.com.cy
14. Πιττάλη Γεωργία, Κισσάμου 26B, Κάψαλος, Λεμεσός, 99527039, georgia_pittali@hotmail.com

15. Προκοπίου Κατερίνα, Βάσου Παναγή 6, Διαμ. 301, 2040
Στρόβολος, Λευκωσία, 97695889 / 22496822,

katherina.therapycentre@gmail.com

16. Τσιερκέζου Μαρία, Λεωφ. Αρχ. Μακαρίου 39, 5280 Παραλίμνι,
Αμμόχωστος, 99840405, tsierkezou_m@yahoo.gr

17. Χριστοπούλου Μαρία, Ευρωπαϊκό Πανεπιστήμιο Κύπρου,
Λευκωσία, 99660809, kdg@cytanet.com.cy

---

* Η λίστα των Επαγγελματιών που ασχολούνται με τον Αυτισμό μας δόθηκε
από τον Σύλλογο Εγγεγραμμένων Λογοπαθολόγων Κύπρου

5.4. Μουσικοθεραπεία

Μουσικοθεραπεία είναι η κλινική και βασισμένη σε επιστημονικές έρευνες χρήση της μουσικής παρέμβασης για την επίτευξη ατομικών στόχων, μέσα σε μια θεραπευτική σχέση από έναν κατάλληλα καταρτισμένο μουσικοθεραπευτή. Μέσα από τη θεραπευτική χρήση της μουσικής μπορεί να επιτευχθεί πρόοδος στο σωματικό, ψυχολογικό, νοητικό, κοινωνικό και συμπεριφεριακό τομέα.

Κατά τη διάρκεια της συνεδρίας, ο θεραπευτής και οι συμμετέχοντες είτε ακούγοντας μουσική, είτε χρησιμοποιώντας απλά μουσικά όργανα που δεν απαιτούν μουσική γνώση, δημιουργούν ένα μοναδικό μουσικό δρώμενο. Κατά τη μουσικοθεραπευτική διαδικασία τα άτομα μπορούν να εκφράσουν και να επεξεργαστούν συναισθήματα μέσω της μουσικής, να διευρύνουν τις εμπειρίες και την αυτογνωσία τους, να βελτιώσουν την κοινωνικότητά τους και να αξιοποιήσουν τη δημιουργικότητά τους.

Το συγκεκριμένο είδος θεραπείας απευθύνεται σε ενήλικες, εφήβους και παιδιά, εφαρμόζεται σε ατομικό ή ομαδικό επίπεδο και σε οποιαδήποτε ψυχοσωματική κατάσταση, όπως και άλλες μορφές ψυχοθεραπείας³².

Σύνδεσμος Μουσικοθεραπευτών Κύπρου

Πρόεδρος: Χρίστος Μαϊφώσης

Τηλ. 99630455

---

³²American Music Therapy Association, Inc. “What is the profession of Music Therapy”
<http://www.musictherapy.org/> (29/3/11)

5.5. Ειδική Αγωγή

Η ειδική αγωγή είναι αναγκαία για να αντιμετωπιστούν σωστά τα προβλήματα και οι ιδιαιτερότητες των παιδιών με ειδικές ανάγκες και δυνατότητες. Μέσω της ειδικής αγωγής επιδιώκεται όπως το παιδί, στα πλαίσια των δυνατοτήτων του, γίνει ανεξάρτητο και παραγωγικό μέλος της κοινωνίας. Η ειδική εκπαίδευση παρέχει την κατάλληλη βοήθεια σε παιδιά με ειδικές ανάγκες για τη συνολική ανάπτυξή τους σε όλους τους τομείς, όπως: κινητικό, αισθητηριακό, γνωσιοαντιληπτικό (προαναγνωστικές / αναγνωστικές δεξιότητες, μαθηματικά, προφορικός λόγος, επικοινωνία, γραφή / γραπτή έκφραση), συναισθηματικό και κοινωνικό τομέα (συμπεριφορά, κοινωνικές σχέσεις, ατομική φροντίδα)³³. Είναι σημαντικό να εξηγήσουμε, πως ο ειδικός παιδαγωγός που θα αναλάβει την εκπαίδευση του ατόμου με αυτισμό, πρέπει να είναι καταρτισμένος και να έχει εμπειρία στο θέμα του αυτισμού, ώστε να υπάρξουν τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Παγκόπριος Σύνδεσμος Ειδικών Παιδαγωγών *

Τ.Θ.: 28967, 2084 Λευκωσία, Φαξ: 22427304

Ηλ. Ταχ.: paseip@hotmail.com

Κέντρο Παροχής Ειδικής Εκπαίδευσης στη Λεμεσό

Centre of Development and Support for Children and Teenagers,

AASP. Τηλ: 97 663166, Φαξ: 25 662272

www.cyspecialled.com contact@aasp-cy.com

---

³³Vlachou A.(Director of Intervention Center Limassol) 2011, “Early Intervention in the Autism Centers in Cyprus”, paper presented to the autism conference for Early Diagnosis and Early Intervention in Pre-School Children with Communicative Difficulties, 30th March 2011

*Όταν έγινε η έρευνα ο Σύνδεσμος βρισκόταν σε περίοδο αλλαγών, γι’ αυτό οι πληροφορίες που μπορούσαμε να πάρουμε ήταν περιορισμένες.

5.6. Ψυχοθεραπεία

Η ψυχοδυναμική ψυχοθεραπεία θεωρήθηκε παλιότερα ως θεραπεία εκλογής στον αυτισμό. Σήμερα είναι ευρέως αποδεκτό, ότι τα κεντρικά συμπτώματα του αυτισμού δεν ανταποκρίνονται στη μέθοδο αυτή. Ωστόσο, τα άτομα με αυτισμό υψηλής λειτουργικότητας μπορεί να βοηθηθούν από ατομική, ομαδική ή οικογενειακή ψυχοθεραπεία, όταν συνυπάρχουν άλλες ψυχολογικές - ψυχιατρικές καταστάσεις ή συμπτώματα, όπως άγχος, κατάθλιψη ή έντονη ψυχαναγκαστική-καταναγκαστική συμπτωματολογία. Τα άτομα αυτά μπορεί να παρουσιάσουν έντονη δυσφορία, όταν συνειδητοποιούν ότι διαφέρουν από τους άλλους. Η μη δομημένη ψυχοθεραπεία δε βοηθά, αλλά μερικά άτομα με καλό επίπεδο λόγου, μπορεί να βοηθηθούν με τη χρήση συγκεκριμένων οδηγιών.

Η εφαρμογή υποστηρικτικών και περισσότερο δομημένων θεραπευτικών διαδικασιών, όπως π.χ. η γνωστική-συμπεριφορική ψυχοθεραπεία, είναι αποτελεσματική στην αντιμετώπιση της κατάθλιψης. Αυστηρά δομημένη κατευθυντική ψυχοθεραπεία, που εστιάζεται στην κατανόηση των βασικών δυσκολιών και τεχνικές εκπαίδευσης στην επίλυση κοινωνικών προβλημάτων υποστηρίζουν την ανάπτυξη και τη γενίκευση προσαρμοστικών δεξιοτήτων. Κατά τα τελευταία χρόνια, η εκπαίδευση στην αυτογνωσία είναι σημαντική στη θεραπευτική προσέγγιση των ατόμων με αυτισμό υψηλής λειτουργικότητας. Σε κάθε περίπτωση, η εφαρμογή ψυχοθεραπείας προϋποθέτει προσεκτική αξιολόγηση των δυνατοτήτων και δυσκολιών και συγκεκριμένες ενδείξεις ότι το άτομο θα ωφεληθεί³⁴. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί, ότι θα ήταν καλύτερα να παρακολουθεί το παιδί ένας ειδικός ψυχολόγος (π.χ. κλινικός, εκπαιδευτικός-εξειδικευμένος, συμβουλευτικός ή παιδοψυχολόγος). Σημαντικό είναι ο

---

³⁴ Παπαγεωργίου Β. «Θεραπευτικές προσεγγίσεις των διαταραχών του φάσματος του αυτισμού» *Εγκέφαλος Αρχαία Νευρολογίας και Ψυχιατρικής*
<http://www.inpsy.gr/Articles/HochmannGR.htm>

ψυχολόγος να έχει και κάποια εκπαίδευση ή εμπειρία στο θέμα του αυτισμού.

Σύνδεσμος Ψυχολόγων Κύπρου

Τ.Θ. 25628 1311 Λευκωσία

Τηλ. 70005530

Ιστοσελίδα: <http://cypsa.org.cy/>

5.7. Φυσιοθεραπεία

Η φυσιοθεραπεία είναι η επιστήμη που ασχολείται με τη φυσική αποκατάσταση της υγείας. Αξιολογεί, υποστηρίζει και αποκαθιστά τη φυσική λειτουργία και την απόδοση του ανθρώπινου σώματος. Η φυσιοθεραπεία προάγει, υποστηρίζει κι αποκαθιστά όχι μόνο τη σωματική αλλά και την ψυχολογική και κοινωνική υγεία. Είναι μια ξεχωριστή μορφή θεραπείας - φροντίδας, η οποία μπορεί να γίνει είτε μεμονωμένα είτε σε συνεργασία με άλλους τύπους ιατρικής φροντίδας.

Ο σκοπός της φυσιοθεραπείας είναι η μεγιστοποίηση της ανθρώπινης λειτουργίας, η αποκατάσταση της σωματικής και ψυχικής υγείας, η πρόληψη νέων διαταραχών, τραυματισμών ή λειτουργικών περιορισμών, καθώς και η βελτίωση της ποιότητας της ζωής του ατόμου και του συνόλου. Για να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί, θα πρέπει πρώτα απ' όλα να απευθυνθούμε σε επαγγελματίες φυσιοθεραπευτές³⁵.

Παγκύπριος Σύνδεσμος Φυσιοθεραπευτών

T.K. 27387, 1644 Λευκωσία, Κύπρος

Τηλ: 22 450390 / Φαξ: 22 450391

Ιστοσελίδα: <http://www.cyprusphysio.com/index.php>

Email: cyprusphysio@cytanet.com.cy

---

³⁵American Physical Therapy Association <http://www.apta.org/> (20/4/11)

5.8. Αυτισμός και Υπερβαρική Οξυγονοθεραπεία

Η Υπερβαρική Οξυγονοθεραπεία, όπως παρουσιάστηκε από τον Δρα. Cem Kinachi στο σεμινάριο³⁶ που διοργανώθηκε το 2009 από τον Σύνδεσμο για Άτομα με Αυτισμό και το Κεπάκυ, είναι η μέθοδος χορηγήσεως οξυγόνου σε πιέσεις μεγαλύτερες της ατμοσφαιρικής μέσα σε ειδικούς θαλάμους, οι οποίοι είναι γνωστοί ως θάλαμοι αποσυμπίεσης ή υπερβαρικοί θάλαμοι.

Ο Δρ. Cem Kinaci ανήκει στην ομάδα των DAN doctors (Defend Autism Now). Η συγκεκριμένη ομάδα γιατρών ασχολείται με τις νέες και εναλλακτικές θεραπείες. Καλό θα ήταν να αναφέρουμε, ότι οι γιατροί της κλασικής ιατρικής είναι επιφυλακτικοί όσον αφορά αυτές τις νέες θεραπείες, όπως υποστηρίχθηκε από συμμετέχοντες στην παρούσα έρευνα.

Περισσότερες πληροφορίες για τον Δρα. Cem Kinaci θα βρείτε στην ιστοσελίδα του: <http://www.cemkinaci.com/>

Στην Κύπρο υπάρχει θάλαμος Υπερβαρικού Οξυγόνου στο Νοσοκομείο Παραλιμνίου και στο Νοσοκομείο Πάφου, όπου ορισμένα παιδιά με αυτισμό λαμβάνουν θεραπείες δωρεάν, κατόπιν εξασφάλισης παραπεμπτικού από κυβερνητικό ιατρό. Ιδιωτικοί θάλαμοι Υπερβαρικού Οξυγόνου υπάρχουν επίσης σε διάφορες επαρχίες της Κύπρου.

---

³⁶Cem Kinachi, “Treatment of Autism – Hyberbaric Oxygen Treatment”, διάλεξη που συνδιοργανώθηκε από τον Σύνδεσμο για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου και το Κέντρο Παροχής Κοινωνικών Υπηρεσιών Ανδρέας Σοφοκλέους στις 4 Ιουλίου 2009 στη Λεμεσό

6.0. ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Οι ειδικοί θεραπευτές για τον αυτισμό χρησιμοποιούν διάφορες εκπαιδευτικές μεθόδους, ώστε να βελτιώσουν τη συμπεριφορά και τις ικανότητες του παιδιού. Σε πολλές περιπτώσεις οι θεραπευτές δημιουργούν ένα συνδυασμό από τις θεραπείες, για να είναι πολύπλευρη και πιο αποτελεσματική η αντιμετώπιση του αυτισμού. Όπως έχουμε αναφέρει ήδη, η πρόοδος και η εξέλιξη που θα έχει το παιδί μέσω αυτών των θεραπειών κυμαίνεται αναλόγως των δυνατοτήτων του και της συνεργασίας των γονιών με τους θεραπευτές, έτσι ώστε η εκπαίδευση που λαμβάνει το παιδί να είναι συνεχής, ακόμα και όταν αυτό βρίσκεται στο σπίτι.

Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε ότι, σύμφωνα με έρευνες, **ενήλικες με χαρακτηριστικά αυτιστικού φάσματος δύνανται να ζουν ανεξάρτητοι με επιτυχία, όταν η εκπαίδευσή τους «κτίζει» πάνω στις ικανότητες και δεξιότητές τους** και δεν επικεντρώνεται αντίθετα στις δυσκολίες του ατόμου. Έχει εξάλλου αναφερθεί το δικαίωμα των ατόμων με αυτισμό για μια εκπαίδευση ευπρόσιτη και στα μέτρα των δυνατοτήτων τους, παρόμοια με το εκάστοτε αναλυτικό πρόγραμμα του Υπουργείου Παιδείας, που θα τα βοηθήσει συνάμα να ανταπεξέλθουν στη ζωή ως ενήλικες³⁷.

---

³⁷ Rita Jordan et al. (1998) p. 136

Ακολουθούν ενδεικτικά τα εκπαιδευτικά προγράμματα που χρησιμοποιούνται στην Κύπρο:

- PECS – Picture Exchange Communication System - Σύστημα Επικοινωνίας μέσω Ανταλλαγής Εικόνων.
- ABA Lovaas – Applied Behavior Analysis – Εφαρμοσμένη Ανάλυση Συμπεριφοράς.
- TEACCH – Treatment and Education of Autistic and Communication Handicapped Children - Θεραπεία και Εκπαίδευση Παιδιών με Αυτισμό και Διαταραχές Επικοινωνίας
- SPELL (Structure - δομή, Positive attitudes - επικοινωνητικές στάσεις, Empathy - ενσυναίσθηση, Low arousal - ήπιος ερεθισμός, Links - σύνδεσμοι).
- Makaton (Μάκατον) - πρόγραμμα ανάπτυξης της επικοινωνίας.

7.0. ΥΠΟΥΡΓΕΙΑ - ΚΡΑΤΙΚΑ ΕΠΙΔΟΜΑΤΑ - ΣΧΕΔΙΑ ΠΑΡΟΧΩΝ

7.1. Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού Κύπρου

7.1.1. Ειδική Εκπαίδευση στην Κύπρο

Στην ηλικία των τριών ετών, το παιδί με αυτισμό, αν το επιτρέπουν οι συνθήκες και αν το θέλουν και οι ίδιοι οι γονείς, μπορεί να ενταχθεί σε μία ομάδα παιδιών κάνοντας εγγραφή σε κάποιο νηπιαγωγείο. Το κράτος οφείλει, σύμφωνα με τα συνταγματικά τους δικαιώματα, να προσφέρει στα παιδιά αυτών των ηλικιών φοίτηση στα δημόσια και κοινοτικά νηπιαγωγεία. Ο Νόμος 113(I)99 προβλέπει την παροχή εκπαίδευσης από το 3ο έτος της ηλικίας του παιδιού. **Για να εισαχθεί το παιδί σε κάποιο δημόσιο ή κοινοτικό νηπιαγωγείο, πρέπει να περάσει από τη διαδικασία αξιολόγησης που θα περιγραφεί πιο κάτω.** Υπάρχουν επίσης ιδιωτικά νηπιαγωγεία σε όλη την Κύπρο, που μπορούν να εντάξουν στο πρόγραμμά τους παιδιά με αυτισμό.

Όταν το παιδί φτάσει στην ηλικία των έξι με επτά ετών, αν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του το επιτρέπουν, μπορεί να εισαχθεί στο σύστημα της δωρεάν δημόσιας εκπαίδευσης της Κύπρου. Το πρώτο στάδιο για αυτή τη διαδικασία περιγράφεται ως **εντοπισμός και διαδικασία παραπομπής του παιδιού για αξιολόγηση.**

Κάθε πρόσωπο που είναι σε επαφή με ένα παιδί που ανήκει στο φάσμα του αυτισμού, μπορεί να δράσει και να βοηθήσει: γονείς, νηπιαγωγοί, ειδικοί θεραπευτές, δάσκαλοι και οποιοσδήποτε άλλος, έχει καθήκον να γνωστοποιήσει την κατάσταση του παιδιού στην Επαρχιακή Επιτροπή Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Η γνωστοποίηση γίνεται με τη συμπλήρωση ειδικού έντυπου, που μπορεί να προμηθευτεί κανείς από όλα τα δημόσια νηπιαγωγεία, Δημοτικά σχολεία, σχολεία Μέσης Εκπαίδευσης και από τα Επαρχιακά Γραφεία Παιδείας.

Μετά τη γνωστοποίηση, ακολουθεί η **Αξιολόγηση Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες από τις Επαρχιακές Επιτροπές.**

Η αξιολόγηση των αναγκών κάθε παιδιού που πιθανό να έχει ειδικές ανάγκες, γίνεται από την εκάστοτε Επαρχιακή Επιτροπή Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης. Η επιτροπή αυτή αποτελείται από:

- Έναν Πρώτο Λειτουργό Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού, ως πρόεδρο
- Έναν εκπρόσωπο της ανάλογης βαθμίδας εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού
- Έναν εκπαιδευτικό ειδικής εκπαίδευσης
- Έναν εκπαιδευτικό ψυχολόγο
- Έναν κλινικό ψυχολόγο
- Έναν κοινωνικό λειτουργό
- Ένα λογοπαθολόγο.

Στη συνέχεια περιγράφεται η Διαδικασία Αξιολόγησης:

Η Επαρχιακή Επιτροπή, το αργότερο εντός δύο εβδομάδων από την ημερομηνία που πληροφορείται για την περίπτωση παιδιού με ειδικές ανάγκες, συζητά προκαταρκτικά την περίπτωση και αποφασίζει τη σύσταση και σύνθεση της πρωτοβάθμιας πολυθεματικής ομάδας από το δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα, η οποία θα αξιολογήσει το παιδί. Η πολυθεματική ομάδα μπορεί να διευρυνθεί κατά την εξέλιξη της διαδικασίας αξιολόγησης, αν τούτο κρίνεται αναγκαίο, με απόφαση της Επαρχιακής Επιτροπής. Η αξιολόγηση του παιδιού γίνεται χωριστά από κάθε ειδικό, ο οποίος συμμετέχει στην πρωτοβάθμια πολυθεματική ομάδα, αφού παραλάβει το ιστορικό του παιδιού από την Επαρχιακή Επιτροπή. Μετά την ολοκλήρωση της αξιολόγησης η Επαρχιακή Επιτροπή κοινοποιεί στο γονέα αιτιολογημένη απόφασή της, κατά πόσο ενδείκνυται η παροχή προς το παιδί ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης. Σε περίπτωση που η Επαρχιακή Επιτροπή

αποφασίζει την παροχή ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης ή μέσων ή διευκολύνσεων ή απαλλαγών, συντάσσει σχετική Έκθεση³⁸.

Δικαιώματα γονιών κατά την αξιολόγηση

Ο γονέας δικαιούται να παρίσταται κατά την αξιολόγηση και να συμμετέχει μόνος του ή με ειδικό επιστήμονα της επιλογής του, επί του συγκεκριμένου θέματος, να προβαίνει σε παραστάσεις και να προσκομίζει στοιχεία και εισηγήσεις σχετικά με την αξιολόγηση. Ο γονέας έχει δικαίωμα πρόσβασης στα πρακτικά των συνεδριάσεων της Επαρχιακής Επιτροπής χωρίς δικαίωμα λήψης αντιγράφου. Δικαιούται επίσης, εντός τριάντα ημερών από την ημερομηνία της επίδοσης της τελικής έκθεσης αξιολόγησης ή επαναξιολόγησης της Επαρχιακής Επιτροπής, να υποβάλει γραπτή ένσταση προς την Κεντρική Επιτροπή κατά της σχετικής απόφασης της Επαρχιακής Επιτροπής. Η Κεντρική Επιτροπή εξετάζει τα στοιχεία, μεταξύ των οποίων και τυχόν γραπτές παραστάσεις του γονέα, και με αιτιολογημένη απόφασή της μπορεί να επικυρώσει, να τροποποιήσει ή να αντικαταστήσει την απόφαση της Επαρχιακής Επιτροπής. Η απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής γνωστοποιείται στο γονέα και κοινοποιείται στην Επαρχιακή Επιτροπή σε διάστημα όχι μεγαλύτερο των τριών μηνών από την ημερομηνία υποβολής της ένστασης. Η πιο πάνω διαδικασία πρέπει να τεθεί σε εφαρμογή όσο πιο νωρίς γίνεται, ακόμα και αν το παιδί φοιτά ήδη σε νηπιαγωγείο.

Σύνδεσμος για το σχετικό έντυπο παραπομπής:

<http://www.moec.gov.cy/eidiki/entypa/parapompi.doc>

---

³⁸Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού « Ειδική Εκπαίδευση»
<http://www.moec.gov.cy/eidiki/sxoleia.html> (15/2/11)

Επαρχιακή Επιτροπή Λευκωσίας:

Διεύθυνση Αλληλογραφίας

Επαρχιακή Επιτροπή Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης
Επαρχιακό Γραφείο Παιδείας Λευκωσίας
Γωνία Κίμωνος και Θουκυδίδη Ακρόπολη
1434 Λευκωσία

Διοικητικός Λειτουργός: Νικολέτα Αγρότου

Τηλ.: 22800885 / Φαξ: 22305503

Γραμματειακό Προσωπικό: Νατάσα Τσαγγαρά

Τηλ.: 22800894 / Φαξ: 22305503

Συνδεδειγμένοι Λειτουργοί Ειδικής Εκπαίδευσης:

Γραφείο Διευθυντή Δημοτικής Εκπαίδευσης
Μαρία Κωνσταντινίδου
Τηλ.: 22800913 / Φαξ: 22800660
Ηλ.Ταχ.: mconstantinidou@moec.gov.cy

Γραφείο Διευθυντή Μέσης Εκπαίδευσης

Δρ. Γιώργος Διονυσίου

Υπεύθυνος Ειδικής Εκπαίδευσης Μέσης Εκπαίδευσης

Τηλ.: 22800694 / Φαξ: 22428268

Σύμβουλος Ειδικής Εκπαίδευσης: Μαρία Πιερή

Τηλ.: 22800884

Επαρχιακή Επιτροπή Λεμεσού:

Διεύθυνση Αλληλογραφίας:

Επαρχιακή Επιτροπή Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης
Επαρχιακό Γραφείο Παιδείας Λεμεσού
Βασιλέως Κωνσταντίνου 131, Καρατζής Κωρτ, 4^{ος} όρ., Δ. 41,
Τ.Θ. 56061, 3304 Λεμεσός

Διοικητικός Λειτουργός: Γεωργία Παναγιώτου

Τηλ.: 25822054 / Φαξ: 25305601

Γραμματειακό Προσωπικό: Ξένια Σεβαστού

Τηλ.: 25822179

Συνδεδειγμένοι Λειτουργοί Ειδικής Εκπαίδευσης :

Δημοτική Εκπαίδευση:

Χαράλαμπος Σοφοκλέους, τηλ.: 25822035

Ειρήνη Κασίνη, τηλ: 25822034

Ηλ. Ταχ.: eelemesos@hotmail.com

Μέση Εκπαίδευση:

Λένα Στυλιανού, τηλ.: 25820872

Κούλλα Ελευθερίου, τηλ: 25820872

Αντώνης Περικλέους, τηλ: 25820874

Επαρχιακή Επιτροπή Λάρνακας/Αμμοχώστου :

Διεύθυνση Αλληλογραφίας:

Επαρχιακή Επιτροπή Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης
Επαρχιακό Γραφείο Παιδείας Λάρνακας/Αμμοχώστου
Λεωφ. Ελευθερίας 65, Ακίνητα Οικονόμου, 1^{ος} όρ. 7102 Αραδίππου
Τ.Θ. 45141, 7111 Αραδίππου

Διοικητικός Λειτουργός: Ιφιγένεια Ονησιφόρου
Τηλ.: 24821371 / Φαξ: 24821380

Γραμματειακό Προσωπικό: Χριστίνα Σταύρου
Τηλ.: 24821370
Ηλ. Ταχ.: cstavrou@moec.gov.cy

Συνδεδεικτοί Λειτουργοί Ειδικής Εκπαίδευσης:

Δημοτική Εκπαίδευση:
Αρχοντία Παπαθεοδώρου, τηλ: 24821369
Μαρία Κούτσιου Ρούσια, τηλ: 24813227
Χριστούλα Χρησιλίου, τηλ: 24813227
Δέσπω Κάμπελ Νικολάου, τηλ: 24813227

Μέση Εκπαίδευση:

Γιώργος Ηλία, τηλ: 24813247
Χριστούλα Συμεωνίδου, τηλ: 24821378
Σοφία Ιωάννου, τηλ: 24813202
Σώτος Χατζηττοφής (Τεχνική Εκπαίδευση), τηλ: 24821378

Σύμβουλος Ειδικής Εκπαίδευσης: Μαρία Κούτσιου Ρουσιά
Τηλ.: 24813227

Επαρχιακή Επιτροπή Πάφου

Διεύθυνση Αλληλογραφίας:

Επαρχιακή Επιτροπή Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης
Επαρχιακό Γραφείο Παιδείας Πάφου
Νεόφυτου Νικολαΐδη,
Νέα Επαρχιακά Κυβερνητικά Γραφεία Πάφου
Τ.Θ. 60077, 8100, Πάφος

Διοικητικός Λειτουργός: Ιφιγένεια Ονησιφόρου
Τηλ.: 26804535 / Φαξ: 26306139

Γραμματειακό Προσωπικό: Νίκη Βάννα
Τηλ.: 26804525

Συνδεδειγμένοι Λειτουργοί Ειδικής Εκπαίδευσης:
Δημοτική Εκπαίδευση:
Χρύσω Παπαευρυπιάδου, τηλ.: 26804534

Μέση Εκπαίδευση:
Λία Ηρακλέους, τηλ.: 26804519
Μιχάλης Βασιλείου, τηλ.: 26804529

Σύμβουλος Ειδικής Εκπαίδευσης: Ειρήνη Κασίνη
Τηλ.: 26804524

7.1.2. Παροχή Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης³⁹:

- Σε δημόσιο σχολείο, σε συνηθισμένη τάξη.

Παιδιά με ειδικές ανάγκες, για τα οποία προσδιορίστηκε ειδική αγωγή και εκπαίδευση, δικαιούνται δωρεάν φοίτηση σε δημόσιο σχολείο, σε τάξη συνηθισμένου σχολείου με τις κατάλληλες υποδομές, σύμφωνα με το εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Υπουργείου, προσαρμοσμένο στις ειδικές ανάγκες των παιδιών και στο εξατομικευμένο πρόγραμμα εκπαίδευσής τους. Αν, για λόγους που εξειδικεύονται, δεν είναι δυνατή η φοίτηση σε σχολείο της περιοχής στην οποία διαμένει το παιδί, η Επαρχιακή Επιτροπή μεριμνά για τη δωρεάν μεταφορά του προς και από το σχολείο αυτό.

- Σε δημόσιο σχολείο, σε ειδική μονάδα.

Η φοίτηση παιδιού με ειδικές ανάγκες, για το οποίο προσδιορίστηκε ειδική αγωγή και εκπαίδευση, μπορεί να γίνει σε ειδική μονάδα που λειτουργεί σε συνηθισμένο σχολείο. Οι ειδικές μονάδες είναι εντεταγμένες και ενσωματωμένες σε συνηθισμένα σχολεία και λειτουργούν σε χώρους άνετους και προσπελάσιμους από τα παιδιά με ειδικές ανάγκες. Υπεύθυνος για τη λειτουργία της είναι ο διευθυντής του σχολείου, στο οποίο στεγάζεται η ειδική μονάδα. Ο συνολικός αριθμός των παιδιών σε κάθε ειδική μονάδα καθορίζεται με βάση την ηλικία, τις ειδικές ανάγκες, τις ιδιαιτερότητες και την εύρυθμη λειτουργία της ειδικής μονάδας. Αρμόδια για να αποφασίσει το συνολικό αριθμό των μαθητών στην ειδική μονάδα είναι η Επαρχιακή Επιτροπή, αφού ακούσει τις απόψεις του διευθυντή, του συνδετικού λειτουργού, του οικείου επιθεωρητή Ειδικής Εκπαίδευσης και του δασκάλου της μονάδας. Σημειώνεται ότι

---

³⁹Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού «Ειδική Εκπαίδευση - Σχολεία»
<http://www.moec.gov.cy/eidiki/sxoleia.html> (16/2/11)

δημόσια σχολεία με ειδικές μονάδες υπάρχουν σε ολόκληρη την Κύπρο και οι ενδιαφερόμενοι, όταν έρθουν σε επαφή με την ανάλογη Επαρχιακή Επιτροπή, θα ενημερωθούν συγκεκριμένα για τις τοποθεσίες τους.

-Σε σχολείο ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης

Σχολείο ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης είναι δημόσιο ή ιδιωτικό σχολείο, που ιδρύεται και λειτουργεί σύμφωνα με τις διατάξεις του Νόμου για παροχή ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης σε παιδιά με ειδικές ανάγκες. Τα σχολεία αυτά στελεχώνονται με το κατάλληλο διδακτικό, επιστημονικό (σε συνεργασία με ψυχολόγους, λογοθεραπευτές, γιατρούς, φυσιοθεραπευτές και άλλους), υποστηρικτικό και βοηθητικό προσωπικό. Είναι εφοδιασμένα με σύγχρονα μέσα που είναι απαραίτητα για την εκπλήρωση της αποστολής τους. Τα παιδιά που φοιτούν σε σχολεία ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης εντάσσονται σε ομάδες, συγκροτημένες λαμβανομένων υπόψη της ηλικίας και των ιδιαιτεροτήτων κάθε παιδιού, καθώς και της ειδικής αγωγής που προσδιορίζεται. Ο αριθμός των μαθητών στις ομάδες καθορίζεται με βάση τις ανάγκες κάθε παιδιού, από ομάδα που αποτελείται από έναν επιθεωρητή ειδικής εκπαίδευσης, έναν εκπαιδευτικό ψυχολόγο, έναν ειδικό εκπαιδευτικό και το διευθυντή του σχολείου, όλοι από το δημόσιο τομέα. Η εκπαιδευτική πολιτική των σχολείων ειδικής εκπαίδευσης περιλαμβάνει σύστημα συνεχούς επαφής των σχολείων τους με τα συνηθισμένα σχολεία της περιοχής και διοργάνωσης κοινών δραστηριοτήτων, ανάλογα με την περίπτωση. Τα σχολεία ειδικής αγωγής συστεγάζονται με συνηθισμένα σχολεία, εκτός αν το Υπουργικό Συμβούλιο για εξαιρετικά αίτια κρίνει αλλιώς.

-Παροχή υπηρεσιών σε άλλους χώρους

Στα παιδιά με ειδικές ανάγκες της Δημοτικής και της Μέσης Εκπαίδευσης που για λόγους υγείας δεν μπορούν, για μεγάλο χρονικό διάστημα, να παρακολουθούν το κανονικό πρόγραμμα σε σχολείο, δύναται να εξασφαλίζεται εκπαίδευση αλλιώς. Η παρακολούθηση μαθημάτων εκτός του σχολείου θεωρείται μέρος του κανονικού προγράμματος μαθημάτων στις τάξεις που είναι εγγεγραμμένα τα παιδιά. Δεν καθορίζεται χώρος άλλος από σχολείο ως χώρος παροχής ειδικής αγωγής και εκπαίδευσης, εκτός αν κρίνεται, σύμφωνα με τις διατάξεις του Νόμου και κατόπιν συνεννόησης με τους γονείς, ότι η αγωγή που ορίστηκε για το παιδί τους δεν μπορεί να παρασχεθεί εκεί.

Λίστα με τα Ειδικά Σχολεία στην Κύπρο:

Λευκωσία:

Ειδικό σχολείο «Ευαγγελισμός»

Τηλ.: 22481081, 22571470 / Φαξ: 22571314

Ειδικό σχολείο Λευκωσίας

Τηλ.: 22444290,22444289 / Φαξ: 22305265

Ηλ. Ταχ. specialschool@cytanet.com.cy

Λεμεσός:

Απόστολος Λουκάς

Τηλ.: 25334175 / Φαξ: 25385139

Ειδικό Σχολείο Παιδικού Αναρρωτηρίου Ερυθρού Σταυρού

Τηλ.: 25385229 / Φαξ: 25385229

Ηλ. Ταχ.: sp.sch.recross@cytanet.com.cy

Λάρνακα:

Ειδικό Σχολείο «Άγιος Σπυρίδων»

Τηλ.: 24637677 / Φαξ: 24637948

Αμμόχωστος:

Απόστολος Βαρνάβας

Τηλ.: 23942133 / Φαξ: 23942865

Ηλ. Ταχ.: ap.varnavas@cytanet.com.cy

Πάφος:

Θεοσκέπαστη

Τηλ.: 26962011 / Φαξ: 26813069

Ηλ. Ταχ.: theoskepasti@cytanet.com.cy

7.2 Υπουργείο Υγείας

7.2.1 Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων

Οι Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων προσφέρουν προς άτομα με διάφορες ψυχοκοινωνικές δυσκολίες μέχρι 17 ετών τις πιο κάτω υπηρεσίες:

- Διαγνωστική αξιολόγηση από παιδοψυχίατρο ή/και κλινικό ψυχολόγο σε συνεργασία με άλλους ειδικούς, π.χ. παιδονευρολόγο, γενετιστή κτλ. και συμβουλευτική στήριξη των γονιών σε θέματα χειρισμού των παιδιών τους.
- Παιδοψυχιατρική παρακολούθηση παιδιών ή εφήβων ανά τακτά χρονικά διαστήματα μέχρι τη συμπλήρωση του 17^{ου} χρόνου ηλικίας.
- Φαρμακευτική κάλυψη, όπου κρίνεται αναγκαίο.
- Συντονισμός και συμμετοχή σε συναντήσεις ανά τακτά χρονικά διαστήματα των ειδικών, που ασχολούνται με το παιδί ή τον έφηβο, στο δημόσιο ή ιδιωτικό τομέα (δάσκαλοι, ειδικοί παιδαγωγοί, λογοθεραπευτές, εξελικτικοί ψυχολόγοι, εργοθεραπευτές κτλ.)
- Συμμετοχή κλινικών ψυχολόγων των υπηρεσιών στις Επαρχιακές Επιτροπές Ειδικής Εκπαίδευσης του Υπουργείου Παιδείας (βλ. Ειδική Εκπαίδευση στην Κύπρο).
- Συμμετοχή επιστημονικής συντονίστριας των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας στην Κεντρική Επιτροπή Ειδικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, όπου εξετάζεται η μορφή βοήθειας σε δύσκολες περιπτώσεις και η περαιτέρω πολιτική εκπαίδευσης και ψυχο-συναισθηματικής στήριξης των ατόμων με ειδικές ανάγκες, στα οποία εντάσσονται τα άτομα με αυτισμό.

- Ετοιμάζονται σχετικές ιατρικές εκθέσεις, που είναι αναγκαίες για το τμήμα Κοινωνικής Ευημερίας, ώστε να επιδοτεί τα παιδιά και τους εφήβους με αυτισμό με το σχετικό μηνιαίο επίδομα.

Τέλος, οι λειτουργοί των Υπηρεσιών έχουν ήδη εκπαιδευτεί στη διεξαγωγή της διαγνωστικής δοκιμασίας ADOS, που είναι διεθνώς αναγνωρισμένη για τον ακριβή εντοπισμό και κατηγοριοποίηση των ατόμων με ASD. Οι Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας έχουν ήδη αγοράσει το σχετικό διαγνωστικό εργαλείο και διαθέτουν τρία κοινοτικά κέντρα που παρακολουθούν ασθενείς επί εξωτερικής βάσης, ένα σε κάθε επαρχία (Λευκωσία, Λεμεσό και Λάρνακα). Επίσης, στο Νοσοκομείο Αρχ. Μακάριος III υπάρχει παιδοψυχιατρική διεπαγγελματική ομάδα για κάλυψη των αναγκών των εσωτερικών και εξωτερικών ασθενών που παρακολουθούνται για διάφορους ιατρικούς λόγους και παρουσιάζουν ταυτόχρονα ψυχοκοινωνικές δυσκολίες.

Τα τρία κέντρα δέχονται παραπομπές από διάφορες κυβερνητικές / μη κυβερνητικές Υπηρεσίες, αλλά και από τους ίδιους τους γονείς. Απαραίτητη προϋπόθεση για να ισχύσουν οι παραπομπές από άλλους φορείς, είναι η συγκατάθεση των δύο γονέων.

Λευκωσία:

Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων
Κέντρο Πρόληψης και Ψυχοκοινωνικής Παρέμβασης Νοσοκομείου
Αρχ. Μακάριος ΙΙΙ
Τηλ.: 22405053

Κέντρο Ημέρας Εφήβων στην οδό Πολυκράτους 4
Τηλ.: 22378268

Λάρνακα:

Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων
Κέντρο Πρόληψης και Ψυχοκοινωνικής Παρέμβασης
Τηλ.: 24813164

Λεμεσός:

Υπηρεσίες Ψυχικής Υγείας Παιδιών και Εφήβων
Κέντρο Πρόληψης και Ψυχοκοινωνικής Παρέμβασης
Τηλ.: 25873602

Μόλις οι γονείς παραλάβουν τη διάγνωση για το παιδί τους, ενδείκνυται να προβούν σε κινήσεις για την απόκτηση **κάρτας του δημόσιου νοσοκομείου**, ώστε να τους παρέχεται πλήρης κάλυψη όλων των εξετάσεων και των θεραπειών που γίνονται στο νοσοκομείο. Όπως αποδεικνύει η έρευνά μας, εκτός από τη βεβαίωση κάποιου ιδιώτη γιατρού, ότι το παιδί ανήκει στο φάσμα του αυτισμού, θα ήταν χρήσιμο να ληφθούν και βεβαιώσεις από γιατρούς του δημόσιου τομέα. **Συγκεκριμένα, γονείς που έχουν λάβει μέρος στην έρευνα, έχουν αναφέρει ότι με τις βεβαιώσεις που πήραν από έναν παιδοψυχίατρο, έναν παιδονευρολόγο και έναν γενετιστή**

από το δημόσιο νοσοκομείο, είχαν πιο εύκολα πρόσβαση σε κρατικές παροχές.

Έτσι, μόλις διαγνωστεί ότι το παιδί ανήκει στο φάσμα του αυτισμού, οι γονείς πρέπει:

- Να πάρουν βεβαιώσεις από τους υπεύθυνους γιατρούς του Δημόσιου Νοσοκομείου, αλλά και από ιδιώτες, αν παρακολουθούν το παιδί τους.
- Να χρησιμοποιήσουν αυτές τις βεβαιώσεις, για να πάρουν το δημόσιο βοήθημα και άλλες παροχές που προσφέρονται.
- Να αποκτήσουν την κάρτα του νοσοκομείου που τους παρέχει ΔΩΡΕΑΝ ιατρική περίθαλψη σε όλα τα δημόσια νοσοκομεία της Κύπρου.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ:

Γενικό Νοσοκομείο Λευκωσίας, τηλ.: 22 603000

Παλαιό Νοσοκομείο Λευκωσίας, τηλ.: 22 801400

Νοσοκομείο Αρχιεπισκόπου Μακαρίου III, τηλ.: 22 405000

Παλαιό Γενικό Νοσοκομείο Λεμεσού, τηλ.: 25 305333

Γενικό Νοσοκομείο Λεμεσού, τηλ.: 25 801100

Παλαιό Γενικό Νοσοκομείο Λάρνακας, τηλ.: 24 304312

Γενικό Νοσοκομείο Λάρνακας, τηλ.: 24 800500

Γενικό Νοσοκομείο Πάφου, τηλ.: 26 803100

Γενικό Νοσοκομείο Αμμοχώστου, τηλ.: 23 200000

Νοσοκομείο Κυπερούντας, τηλ.: 25 532021

Νοσοκομείο Πόλης Χρυσοχούς, τηλ.: 26 321431

7.3. Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων

7.3.1 Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας

Σύμφωνα με τον νόμο περί Δημοσίου Βοηθημάτων και Υπηρεσιών Ν.95 (1) 2006 τα άτομα με αυτισμό εμπίπτουν στη κατηγορία των ομάδων που έχουν δικαίωμα να επωφελούνται των κοινωνικών παροχών που προσφέρει το κράτος.

ΔΗΜΟΣΙΟ ΒΟΗΘΗΜΑ:

Το Δημόσιο Βοήθημα παρέχεται και σε άτομα με αυτισμό. Καλύπτει βασικές ανάγκες που περιλαμβάνουν τροφή, απαραίτητη ένδυση και υπόδηση, υδατοπρομήθεια, καύσιμα, φωτισμό, είδη υγιεινής διαβίωσης, καθώς επίσης, ανάγκες σχετικές με την προσωπική άνεση του αιτητή.

Επιπρόσθετα επιδόματα:

- Αναπηρικό επίδομα (1/2 των βασικών αναγκών)
  - Επίδομα διαίτας
  - Επίδομα ενοικίου (παραχωρείται το ½ των βασικών αναγκών)
  - Επίδομα για αγορά πανιών μιας χρήσης μηνιαίως
  - Επίδομα για θέρμανση μια φορά το χρόνο.
  - Χριστουγεννιάτικο επίδομα
  - Πασχαλινό επίδομα
- Τα επιδόματα αυτά παραχωρούνται ανάλογα με τις εξατομικευμένες ανάγκες του κάθε ατόμου
- Άτομα που λαμβάνουν Δημόσιο Βοήθημα δικαιούνται δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη στα κρατικά νοσοκομεία).

- Δικαίωμα αίτησης Δ.Β έχει κάθε πρόσωπο που διαμένει νόμιμα στην Κυπριακή Δημοκρατία για συνεχή περίοδο τουλάχιστο ενός έτους.

Τα απαραίτητα πιστοποιητικά/βεβαιώσεις που πρέπει να επισυναφτούν στη αίτηση είναι:

- Οι αριθμοί του δελτίου ταυτότητας και η ακριβής ημερομηνία γέννησης του αιτητή και των εξαρτώμενων μελών της οικογένειας. Σε περίπτωση ανήλικων παιδιών κάτω των 12 χρονών να προσκομίζεται πιστοποιητικό γέννησης, στο οποίο αναγράφεται ο αριθμός ταυτότητας.
- Εάν υπάρχουν εισοδήματα από περιουσία, να επισυνάπτονται οι σχετικές βεβαιώσεις.
- Φωτοαντίγραφο του βιβλιαρίου καταθέσεων ή λογαριασμών προθεσμίας γραμματίων ή καταστάσεις μετοχών που τυχόν κατέχει τόσο ο αιτητής όσο και τα εξαρτώμενα μέλη του.
- Εάν ο αιτητής διαμένει σε ενοικιαζόμενη κατοικία, θα πρέπει να επισυνάψει χαρτοσημασμένο από τον έφορο χαρτοσήμανσης ενοικιαστήριο έγγραφο και την τελευταία απόδειξη πληρωμής.
- Ιατρική βεβαίωση (έντυπο ΥΚΕ 73) από το θεράποντα ιατρό, για τα προβλήματα υγείας / αναπηρίας του αιτητή.

Σημείωση:

1. Οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας επιφυλάσσουν το δικαίωμά τους, να ζητήσουν επιπρόσθετα πιστοποιητικά ή αποδείξεις, όπου κρίνεται αναγκαίο, για την πλήρη διερεύνηση αίτησης για δημόσιο βοήθημα.

2. Για διευκόλυνση και ταχύτερη εξέταση της αίτησης για παροχή δημόσιου βοηθήματος, προτείνεται η προσκόμιση πιστοποιητικού

έρευνας από το κτηματολόγιο από τον/την αιτητή/αιτήτρια και το/τη σύζυγο ή συμβίο/συμβία για τους τόπους διαμονής και καταγωγής τους, αν δεν είναι οι ίδιοι⁴⁰.

Σύνδεσμος για αίτηση δημοσίου βοηθήματος:

[http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/sws/sws.nsf/All/87E7F6ADAE9DA64C2256E47002DEE3E/\\$file/Application%201.pdf](http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/sws/sws.nsf/All/87E7F6ADAE9DA64C2256E47002DEE3E/$file/Application%201.pdf)

- **Παροχή Ιδρυματικής Φροντίδας**

Η ιδρυματική φροντίδα παρέχεται σε άτομα που χρειάζονται συνεχή φροντίδα και των οποίων οι ανάγκες δεν μπορούν να ικανοποιηθούν από την οικογένεια, αλλά ούτε από τις υποστηρικτικές υπηρεσίες που προσφέρονται στο περιβάλλον που ζουν. Οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας τοποθετούν άτομα που έχουν ανάγκη από ιδρυματική φροντίδα σε κρατικές, κοινοτικές και ιδιωτικές Στέγες και σε σπίτια εγκεκριμένων φροντιστών επί πληρωμή.

- **Διημερεύουσα Φροντίδα**

Το πρόγραμμα αυτό δίνει την ευκαιρία στα ηλικιωμένα ή ανάπηρα άτομα να εξυπηρετούνται από τις Στέγες Ηλικιωμένων ή τα Κέντρα Ενηλίκων κατά τη διάρκεια της ημέρας.

Τα Κέντρα Ενηλίκων, τα οποία λειτουργούν από τα Συμβούλια Κοινωνικής Ευημερίας, επιχορηγούνται μέσω του Σχεδίου Κρατικών Χορηγιών και παρέχουν σε ηλικιωμένα και ανάπηρα άτομα διάφορες υπηρεσίες κατά τη διάρκεια της ημέρας, όπως φαγητό, πλύσιμο ρούχων, απασχόληση, ψυχαγωγία, κ.ά.

---

⁴⁰Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας «Παρεχόμενες Υπηρεσίες Δημοσίων Βοηθημάτων»
http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/sws/sws.nsf/dmlassistance_gr/dmlassistance_gr?OpenDocument
(1/3/11)

- **Κατ' οίκον φροντίδα**

Η Υπηρεσία κατ' οίκον φροντίδας έχει σκοπό την παροχή εξυπηρέτησης στο σπίτι σε ηλικιωμένα και ανάπηρα άτομα ή σε οικογένειες με ειδικές ανάγκες. Οι συγκεκριμένοι στόχοι της υπηρεσίας αυτής είναι οι ακόλουθοι:

- Η στήριξη ευάλωτων ατόμων για να παραμείνουν όσο το δυνατό περισσότερο στο δικό τους περιβάλλον.
- Η δημιουργία προϋποθέσεων για αξιοπρεπή διαβίωση και ανάπτυξη των δυνατοτήτων των ηλικιωμένων, αναπήρων και άλλων ευάλωτων ατόμων.
- Η ενίσχυση και υποστήριξη της οικογένειας, ώστε να κρατήσει κοντά της τα ηλικιωμένα/ανάπηρα μέλη της.
- Η ενίσχυση και στήριξη ατόμων με ειδικές ανάγκες για ομαλή λειτουργία της οικογένειας.

Οι Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας εργοδοτούν φροντιστές/στριες, που εκπαιδεύονται ειδικά και τοποθετούνται στα Επαρχιακά Γραφεία Ευημερίας. Οι φροντίστριες επισκέπτονται στα σπίτια τους τα άτομα που δικαιούνται φροντίδα και προσφέρουν τις υπηρεσίες τους, ανάλογα με τις ανάγκες που υπάρχουν. Οι ανάγκες μπορούν επίσης να καλυφθούν από ιδιωτικές ή κοινοτικές φροντίστριες, με κάλυψη της δαπάνης από το δημόσιο βοήθημα.

Η υπηρεσία κατ' οίκον φροντίδας προσφέρει ατομική καθαριότητα, καθαριότητα σπιτιού, πλύσιμο ρούχων, συνοδεία στο νοσοκομείο, εξωτερικές εργασίες (π.χ. πληρωμή λογαριασμού, ψώνια, κ.ά.), καθώς και εκμάθηση βασικών οικιακών και οικογενειακών εργασιών στα μέλη της οικογένειας.

Η κατ' οίκον φροντίδα καλύπτει κυρίως άτομα που δικαιούνται δημόσιο βοήθημα ή άτομα που δεν μπορούν να καλύψουν τις ειδικές

ανάγκες τους από τα εισοδήματά τους, όπως αυτά καθορίζονται από την ισχύουσα νομοθεσία.

Άτομα που ενδιαφέρονται για την Υπηρεσία κατ' οίκον φροντίδας, θα πρέπει να συμπληρώσουν το ειδικό έντυπο αίτησης Δημόσιου Βοηθήματος και να το υποβάλουν στο Επαρχιακό Γραφείο Ευημερίας της περιοχής όπου διαμένουν, με όλα τα σχετικά δικαιολογητικά, όπως αναφέρονται στον οδηγό συμπλήρωσης της αίτησης Δημόσιου Βοηθήματος.

Σε περίπτωση που η αίτηση υποβάλλεται για έγκριση φροντίδας:

- Εάν στον αιτητή παρέχει φροντίδα αλλοδαπή φροντιστήρια, να προσκομίζονται τα έγγραφα της (διαβατήριο, βιβλιάριο από το Τμήμα Αλλοδαπών και Μετανάστευσης, συμβόλαιο εργασίας και απόδειξη πληρωμής κοινωνικών ασφαλίσεων).
- Εάν κάποιο πρόσωπο παρέχει στον αιτητή φροντίδα με αμοιβή, να επισυναφθεί αντίγραφο του συμβολαίου φροντίδας και η τελευταία απόδειξη καταβολής των κοινωνικών ασφαλίσεων του προσώπου αυτού.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ:

Λευκωσία:

Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας

Προδρόμου 63, 1468, Λευκωσία

Τηλ.: 22406709 / Φαξ: 22667907

Ηλ. Ταχ.: central.sws@sws.mlsi.gov.cy

Επαρχιακά Γραφεία Ευημερίας Λευκωσίας

Αγίου Ιλαρίωνος 66, 1026 Λευκωσία

Τηλ.: 22804605 / Φαξ: 22804666

Ηλ. Ταχ.: lefkosia.dwo@sws.mlsi.gov.cy

Αρχιεπισκόπου Μακαρίου ΙΙΙ, 34, Λατσία
Τηλ: 22803508 / Φαξ: 22487640

Λεμεσός:

Γραφείο Κοινωνικών Υπηρεσιών
Κέντρο Πόλης Λεμεσού,
Οδός Αγίας Ζώνης 73 και γωνία Τυρταίου, 3090
Τηλ. 25811795/ Φαξ 25305141

Γραφείο Κοινωνικών Υπηρεσιών Πολεμιδιών,
82^{ος} Δρόμος Ν.3 4153, Κάτω Πολεμίδα
Τηλ. 25821761/ Φαξ. 25305760

Γραφείο Κοινωνικών Υπηρεσιών Ζακακίου
Φραγκλίνου Ρούσβελτ 80, 3011 Λεμεσός
Τηλ. 25804533/ Φαξ. 25306576

Γραφείο Κοινωνικών Υπηρεσιών Γερμασόγειας-Μέσα Γειτονιάς
Φραγκλίνου Ρούσβελτ 80, 3011 Λεμεσός
Τηλ. 25804464/ Φαξ. 25804447

Λάρνακα:

Γραφείο Κοινωνικών Υπηρεσιών Καμάρων
Πηλίου 23-25 Λάρνακα, 6301
Τηλ. 24800117/ Φαξ. 24304876

Γραφείο Κοινωνικών Υπηρεσιών Αγίων Αναργύρων
Λεωφ. Αγ. Αναργύρων 54, 6301 Λάρνακα
Τηλ. 24821017/ Φαξ. 24669036

Πάφος:

Επαρχιακό Γραφείο Ενημερίας Πάφου

Αριστοτέλη Βαλαωρίτη & Κυνήρα 28, 8100 Πάφος

Τηλ.: 26821600 / Φαξ: +357 26306162

Ηλ. Ταχ.: pafos.dwo@sws.mlsi.gov.cy

Αμμόχωστος:

Επαρχιακό Γραφείο Ενημερίας Αμμοχώστου

1ης Απριλίου 134, 5280 Παραλίμνι

Τηλ.: 23821551 / Φαξ: 23827698

Ηλ. Ταχ.: ammochostos.dwo@sws.mlsi.gov.cy

Μόρφου:

Επαρχιακό Γραφείο Ενημερίας Μόρφου / Ευρύχου

Γρίβα Διγενή 11, 2831 Ευρύχου

Τηλ.: 22870582 / Φαξ: +357 22933408

Ηλ. Ταχ.: evrychou.dwo@sws.mlsi.gov.cy

7.3.2 Συντονιστική Υπηρεσία Έγκαιρης Παιδικής Παρέμβασης

Η Συντονιστική Υπηρεσία Έγκαιρης Παιδικής Παρέμβασης συστάθηκε μετά από απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου στις 31/10/2001.

Στις εργασίες της Υπηρεσίας συμμετέχουν:

- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων – Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας
- Υπουργείο Υγείας – Παιδονευρολογική Κλινική και Κλινική Γενετικής του Νοσοκομείου Μακαρίου III – Υπηρεσία Επισκεπτριών Υγείας
- Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού – Υπηρεσία Ειδικής Εκπαίδευσης – Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας
- Παγκύπριος Σύνδεσμος Γονέων Καθυστερημένων Ατόμων.

Οι υπηρεσίες Έγκαιρης Παιδικής Παρέμβασης είναι υπηρεσίες που ενισχύουν την ανάπτυξη του σώματος, της κίνησης, του λόγου, της αντίληψης, των συναισθημάτων και των κοινωνικών δεξιοτήτων. Οι υπηρεσίες αυτές προσφέρονται σε παιδιά νηπιακής και προσχολικής ηλικίας (έως 6 ετών), που παρουσιάζουν προβλήματα ή διαταραχές στην ανάπτυξη (αυτισμός, σύνδρομα, νοητική υστέρηση). Το ολοκληρωμένο σύστημα υπηρεσιών Έγκαιρης Παιδικής Παρέμβασης περιλαμβάνει, παράλληλα, υπηρεσίες στήριξης και καθοδήγησης της οικογένειας. Η πρόωπη και έγκαιρη παροχή των κατάλληλων υπηρεσιών έχει μεταγενέστερα θετικές συνέπειες τόσο στην ενίσχυση της ανεξαρτητοποίησης του ατόμου με ειδικές ανάγκες και στη βελτίωση της ποιότητας της ζωής του ως ενήλικα, όσο και στην ανακούφιση της οικογένειας από τη συνεχή φροντίδα.

Ο λειτουργός Έγκαιρης Παιδικής Παρέμβασης είναι ο συνδετικός κρίκος μεταξύ της οικογένειας και των φορέων παροχής υπηρεσιών. Όταν ο λειτουργός ενημερωθεί για κάποιο περιστατικό, έρχεται αμέσως σε επαφή με την οικογένεια. Συγκεκριμένα, μεριμνά για:

- Τη διερεύνηση των αναγκών της οικογένειας και του παιδιού.
- Την πληροφόρηση των γονιών για τις υπηρεσίες που παρέχονται από το δημόσιο, τον ιδιωτικό τομέα και τις εθελοντικές οργανώσεις.
- Την οργάνωση και παρακολούθηση των παρεμβάσεων προς το παιδί και την οικογένεια.
- Την προώθηση οικονομικών και άλλων δικαιωμάτων.
- Το συντονισμό των εμπλεκόμενων υπηρεσιών προς όφελος του παιδιού.
- Τη διευθέτηση συναντήσεων με ειδικούς για αξιολογήσεις ή αναπροσαρμογή των θεραπειών.
- Τη στήριξη και παροχή συμβουλευτικής προς τους γονείς και άλλα μέλη της οικογένειας.
- Την ενδυνάμωση των γονιών ώστε να αναλαμβάνουν κεντρικό ρόλο στη λήψη αποφάσεων προς όφελος του παιδιού.

Η υπηρεσία είναι στελεχωμένη από τρεις ψυχολόγους και οι υπηρεσίες που προσφέρουν είναι εντελώς **δωρεάν** με διακριτικότητα και εμπιστευτικότητα.

Ποιες υπηρεσίες παραπέμπουν:

- Νοσοκομείο Αρχιεπισκόπου Μακαρίου III, Λευκωσία
- Παιδίατροι Τμημάτων Επαρχιακών Νοσοκομείων
- Παιδίατροι ιδιωτικού τομέα
- Γενικοί νοσηλευτές, επισκέπτριες υγείας, λειτουργοί υπηρεσιών ψυχικής υγείας

- Θεραπευτές κρατικού και ιδιωτικού τομέα (φυσιοθεραπευτές, λογοθεραπευτές, ειδικοί παιδαγωγοί)
- Κέντρα θεραπείας, μη κυβερνητικές οργανώσεις, εθελοντικές οργανώσεις
- Υπηρεσίες κοινωνικής ευημερίας
- Σχολεία, νηπιαγωγεία (δημόσια, κοινοτικά, ιδιωτικά)
- Γονείς, σύνδεσμοι γονέων

Η Συντονιστική Υπηρεσία Έγκαιρης Παιδικής Παρέμβασης προσφέρεται από την Επιτροπή Προστασίας Νοητικά Καθυστερημένων Ατόμων, η οποία λειτουργεί υπό την αιγίδα του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων.

Στις εργασίες της υπηρεσίας συμμετέχουν:

- Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας, Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες
- Υπουργείο Υγείας, Κλινική Γενετικής του Νοσοκομείου Αρχ. Μακαρίου III, Παιδονευρολόγοι (σύμβαση με το Δημόσιο), Υπηρεσία Επισκεπτριών Υγείας
- Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Υπηρεσία Ειδικής Εκπαίδευσης, Υπηρεσία Εκπαιδευτικής Ψυχολογίας
- Παγκύπριος Σύνδεσμος Γονέων Καθυστερημένων Ατόμων

Πώς γίνεται η παραπομπή:

Η παραπομπή μπορεί να γίνει τηλεφωνικώς ή μέσω φαξ:

ΛΕΥΚΩΣΙΑ (κεντρικά γραφεία)

Τηλ. 99540406/409 - 22871325/333

Ηλ. Ταχ.: cp-mental@cytanet.com.cy

Ιστοσελίδα: www.cpmental.com.cy

ΛΑΡΝΑΚΑ/ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΣ

Δήμος Αραδίππου

Τηλ.: 99540407 - 24813010 / Φαξ.: 24811072

ΛΕΜΕΣΟΣ/ΠΑΦΟΣ

Δήμος Κάτω Πολεμιδιών

Τηλ.: 99540408 / Φαξ.: 25396699

7.3.3. Σχέδιο Απασχόλησης με στήριξη για Άτομα με Αναπηρία – Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης ατόμων με αναπηρίες

Σκοπός του Σχεδίου είναι η εργοδότηση στην ανοιχτή αγορά εργασίας κατά κύριο λόγο ατόμων με σοβαρή αναπηρία και κατά δεύτερο λόγο άλλων ομάδων ατόμων με αναπηρία, παρέχοντας παράλληλα προσωπική κυρίως στήριξη, από εκπαιδευμένο καθοδηγητή. Το Σχέδιο προβλέπει την παροχή χορηγίας σε οργανώσεις, που προτίθενται να εφαρμόσουν σχετικά προγράμματα για κάλυψη των εξόδων των υπηρεσιών στήριξης, που αφορούν κυρίως στο μισθό του καθοδηγητή και κάποια έξοδα διακίνησής του.

Οι βασικές αρχές του Σχεδίου είναι:

- Να παρέχονται υπηρεσίες στήριξης σε προσωπικό επίπεδο από εκπαιδευμένο καθοδηγητή.
- Η στήριξη να είναι μακροχρόνια, εφόσον απαιτείται, να είναι ευέλικτη και να έχει ως απώτερο στόχο την ένταξη του ατόμου στην κοινότητα.
- Η εργασία να είναι κανονική και όχι σε προστατευόμενα εργαστήρια.
- Ο εργαζόμενος να εργοδοτείται και να αμείβεται σε τακτική βάση.

Το Σχέδιο καλύπτει την εργοδότηση ατόμων με πολύ σοβαρή αναπηρία ή ατόμων με δυσκολίες προσαρμογής λόγω της αναπηρίας τους, τα οποία δεν μπορούν να αποκατασταθούν επαγγελματικά και κοινωνικά με άλλους τρόπους.

Επίσης, το Σχέδιο παρέχει χορηγία μέχρι €11.960,21 το χρόνο σε οργανώσεις που αναλαμβάνουν την εφαρμογή προγραμμάτων απασχόλησης με στήριξη, κάθε ένα από τα οποία θα προνοεί τη

στήριξη της απασχόλησης 3-5 ατόμων με βαριά αναπηρία ή 6-8 ατόμων με όχι βαριά αναπηρία, από εκπαιδευμένο καθοδηγητή.

Η παραχώρηση της χορηγίας γίνεται από το Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες ύστερα από σχετική αίτηση, το οποίο παρέχει τεχνική καθοδήγηση και έχει την εποπτεία των προγραμμάτων που εγκρίνονται.

Πριν από τη λήψη απόφασης για παραχώρηση χορηγίας, το αρμόδιο Τμήμα λαμβάνει υπόψη και τις απόψεις των οργανώσεων των ατόμων με αναπηρία.

Το σχέδιο βρίσκεται υπό την εποπτεία και τη χρηματοδότηση του Τμήματος Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Εφαρμόζεται από οργανώσεις **σε ολόκληρη την Κύπρο.**

Για περισσότερες πληροφορίες και λεπτομέρειες σχετικά με την επαρχία που βρίσκεστε, μπορείτε να επικοινωνήσετε με το Τμήμα στο 22406453.

7.3.4. Σχέδιο Οικονομικής Βοήθειας για την Παροχή Τεχνικών Μέσων, Οργάνων και Άλλων Βοηθημάτων στα Άτομα με Αναπηρίες – Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης ατόμων με αναπηρίες⁴¹

Σκοπός του εν λόγω σχεδίου είναι η διευκόλυνση της διαβίωσης, η προώθηση της ανεξαρτητοποίησης αλλά και της πλήρους συμμετοχής των ατόμων με αναπηρίες στην κοινωνική και οικονομική ζωή, μέσω της παροχής οικονομικής βοήθειας για την προμήθεια κατάλληλων τεχνικών μέσων και οργάνων, καθώς και άλλων βοηθημάτων. Δικαιούχοι είναι άτομα πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας, με σοβαρές κινητικές, αισθητηριακές ή άλλες αναπηρίες.

Όροι Παροχής

- Παρέχεται οικονομική βοήθεια μέχρι ποσοστού 80% της τελικής αξίας του αιτούμενου τεχνικού μέσου και μέχρι ενός ανώτατου ποσού, το οποίο καθορίζεται από καιρό σε καιρό με εισήγηση της επιτροπής που εξετάζει τις αιτήσεις. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις ατόμων με πολύ χαμηλά εισοδήματα, παρέχεται βοήθεια μέχρι και 100% της αξίας του αιτούμενου είδους.
- Προτεραιότητα δίνεται ανάλογα με τη σοβαρότητα της αναπηρίας και το βαθμό εξυπηρέτησης τόσο του ειδικού σκοπού (διακίνηση, απασχόληση, υγεία, διαβίωση) όσο και του γενικότερου, της ανεξαρτητοποίησης.
- Τα τεχνικά μέσα, όργανα κλπ. παρέχονται σε ατομική βάση, ενώ εξυπηρετούν και ανήκουν μόνο στο δικαιούχο και όχι σε ιδρύματα, οργανώσεις, σχολεία ή άλλους. Σε περίπτωση μη

---

⁴¹ Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων ΣΧΕΔΙΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΒΟΗΘΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΤΕΧΝΙΚΩΝ ΜΕΣΩΝ, ΟΡΓΑΝΩΝ ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΒΟΗΘΗΜΑΤΩΝ ΣΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ, <http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/dsid/dsid>. (15/4/2011)

χρήσης τεχνικού οργάνου ή μέσου που αγοράστηκε με παροχή βοήθειας από το Σχέδιο αυτό ή σε περίπτωση θανάτου του δικαιούχου, αυτό ανήκει και πρέπει να παραδίδεται στο Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες.

- Το Σχέδιο δεν καλύπτει την παροχή προσθετικών ή ορθοτικών μελών καθώς και άλλων ειδών, τα οποία παρέχονται από άλλα κυβερνητικά σχέδια ή νόμους.

Αιτήσεις

- 1) Αιτήσεις από ενδιαφερόμενα άτομα υποβάλλονται σε ειδικό έντυπο του Τμήματος Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες, μαζί με τα σχετικά δικαιολογητικά που αναφέρονται στο έντυπο.
- 2) Η εξέταση των αιτήσεων πραγματοποιείται από ειδική επιτροπή, της οποίας προεδρεύει ο Διευθυντής του Τμήματος Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες ή Εξουσιοδοτημένος από το Διευθυντή Λειτουργός και στην οποία συμμετέχουν εκπρόσωποι άλλων κυβερνητικών υπηρεσιών, όταν αυτό κρίνεται αναγκαίο.
- 3) Κατά την εξέταση των αιτήσεων από την επιτροπή, δυνατό να ζητείται και η παρουσία του αιτητή για σχετική συνέντευξη.

Σύνδεσμος για τα σχετικά έντυπα της υπηρεσίας:

http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/dsid/dsid.nsf/dsid12_gr/dsid12_gr?OpenDocument

7.3.5. Σχέδιο Διαχείρισης / Παροχής Τεχνικών Μέσων, Οργάνων και Άλλων Βοηθημάτων στα Άτομα με Αναπηρίες – Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης ατόμων με αναπηρίες

Σκοπός είναι η διαχείριση/παροχή (μέσω δανεισμού), η αποθήκευση και η συντήρηση τεχνικών μέσων και οργάνων, καθώς και άλλων βοηθημάτων, τα οποία επιστρέφονται από δικαιούχους του «Σχεδίου Παροχής Οικονομικής Βοήθειας για την Απόκτηση Τεχνικών Μέσων, Οργάνων και Άλλων Βοηθημάτων στα Άτομα με Αναπηρίες».

Δικαιούχοι είναι άτομα, πολίτες της Κυπριακής Δημοκρατίας και πολίτες οποιουδήποτε άλλου κράτους-μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εφόσον αυτοί διαμένουν μόνιμα στην περιοχή που ελέγχεται από την Κυπριακή Δημοκρατία για τουλάχιστον 12 συνεχείς μήνες και τα οποία έχουν σοβαρές κινητικές, αισθητηριακές ή άλλες αναπηρίες.

Όροι Παροχής

- Παρέχονται χρησιμοποιημένα τεχνικά όργανα υπό μορφή δανεισμού σε δικαιούχους, ύστερα από εισήγηση της επιτροπής που εξετάζει τις αιτήσεις.
- Προτεραιότητα δίνεται ανάλογα με τη σοβαρότητα της αναπηρίας και το βαθμό εξυπηρέτησης τόσο του ειδικού σκοπού (διακίνηση, απασχόληση, υγεία, διαβίωση) όσο και του γενικότερου, της ανεξαρτητοποίησης.
- Τα τεχνικά μέσα, όργανα κλπ., παρέχονται σε ατομική βάση, αφού εξυπηρετούν και ανήκουν μόνο στο δικαιούχο και όχι σε ιδρύματα, οργανώσεις, σχολεία ή άλλους. Σε περίπτωση μη χρήσης τεχνικού οργάνου ή μέσου που δόθηκε υπό μορφή δανεισμού από το Σχέδιο αυτό ή σε περίπτωση θανάτου του

δικαιούχου, τότε αυτό θα πρέπει να παραδίδεται στο Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες.

- Μετά το δανεισμό, ο δικαιούχος θα έχει την αποκλειστική ευθύνη της συντήρησης του βοηθήματος.

Αιτήσεις

1) Αιτήσεις από ενδιαφερόμενα άτομα υποβάλλονται σε ειδικό έντυπο προς το Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες, μαζί με τα σχετικά δικαιολογητικά που αναφέρονται στο έντυπο.

2) Η εξέταση των αιτήσεων γίνεται από ειδική επιτροπή, της οποίας προεδρεύει ο Διευθυντής του Τμήματος Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες ή εξουσιοδοτημένος λειτουργός του διευθυντή του Τμήματος και στην οποία συμμετέχουν εκπρόσωποι άλλων κυβερνητικών υπηρεσιών, καθώς και εκπρόσωπος της Κυπριακής Συνομοσπονδίας Οργανώσεων Αναπήρων (ΚΥΣΟΑ), όταν κρίνεται αναγκαίο. Η έγκριση αιτημάτων γίνεται από το Διευθυντή του Τμήματος Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες.

3) Κατά την εξέταση των αιτήσεων από την επιτροπή, δυνατό να ζητείται και η παρουσία του αιτητή για σχετική συνέντευξη.

Για περισσότερες πληροφορίες επικοινωνήστε με το Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες, στο τηλέφωνο 22406406

7.3.6. Σχέδιο Επιγορήγησης Κοινωνικών Συνοδών για ενήλικα άτομα με πολύ σοβαρές αναπηρίες

Σκοπός του Σχεδίου είναι η παροχή υπηρεσιών Κοινωνικού Συνοδού σε ενήλικα άτομα με πολύ σοβαρές αναπηρίες που η αυτόνομη διακίνηση και άσκηση βασικών τους δικαιωμάτων δεν είναι δυνατή και δεν καλύπτεται από άλλες πηγές, με κίνδυνο τον κοινωνικό αποκλεισμό τους. Κατά προτεραιότητα οι Κοινωνικοί Συνοδοί εξυπηρετούν μεταξύ άλλων Άτομα με σοβαρές διαταραχές Αυτιστικού φάσματος. Οι υπηρεσίες Κοινωνικού Συνοδού παρέχονται για το χρόνο και στο βαθμό που είναι απαραίτητες για την κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρίες. Δικαιούχοι του Σχεδίου είναι οι οργανώσεις των ίδιων των ατόμων με αναπηρίες. Αιτήσεις μπορούν να υποβάλλονται στο Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες, στο καθορισμένο έντυπο αίτησης, που μπορεί να εξασφαλιστεί και ηλεκτρονικά από τη διεύθυνση www.mlsi.gov.cy/dsid.

Περισσότερες Πληροφορίες:

Διεύθυνση επισκέψεων:

Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες,
Λεωφόρος Μακαρίου ΙΙΙ 67, 2220 Λατσία, Λευκωσία.

Ταχυδρομική Διεύθυνση:

Τμήμα Κοινωνικής Ενσωμάτωσης Ατόμων με Αναπηρίες, 1430 Τ.Θ.
12833 Τ.Τ. 2253 Λατσία, Λευκωσία
Τηλ.: 22815015, Φαξ: 22482310

Ηλεκτρονική Διεύθυνση

[http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/dsid/dsid.nsf/0/54595F7F3AE1311BC22578D5002A4E30/\\$file/%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%94%CE%99%CE%9F%20%CE%95%CE%A0%CE%99%CE%A7%CE%9F%CE%A1%CE%97%CE%93%CE%97%CE%A3%CE%97%CE%A3%20%CE%9A%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%A9%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%A9%CE%9D%20%CE%A3%CE%A5%CE%9D%CE%9F%CE%94%CE%A9%CE%9D.doc](http://www.mlsi.gov.cy/mlsi/dsid/dsid.nsf/0/54595F7F3AE1311BC22578D5002A4E30/$file/%CE%A3%CE%A7%CE%95%CE%94%CE%99%CE%9F%20%CE%95%CE%A0%CE%99%CE%A7%CE%9F%CE%A1%CE%97%CE%93%CE%97%CE%A3%CE%97%CE%A3%20%CE%9A%CE%9F%CE%99%CE%9D%CE%A9%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%A9%CE%9D%20%CE%A3%CE%A5%CE%9D%CE%9F%CE%94%CE%A9%CE%9D.doc)

7.4. Υπουργείο Εσωτερικών

7.4.1. Σχέδιο Χορηγίας για Βελτίωση των Συνθηκών Στέγασης Δηπτών Δημοσίου Βοηθήματος⁴²

Το Σχέδιο αυτό αποσκοπεί στην παροχή χορηγίας σε λήπτες δημοσίου βοηθήματος, με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών στέγασής τους.

Γενικοί Όροι:

1. Χορηγία με βάση το παρόν Σχέδιο είναι δυνατό να παραχωρηθεί εκ νέου, νοουμένου ότι το συνολικό ποσό δεν υπερβαίνει διαχρονικά τα 12000 ευρώ. Πρόσωπο που έχει βοηθηθεί με το ανώτατο ποσό της χορηγίας, είναι δυνατό να βοηθηθεί εκ νέου μετά την πάροδο πέντε ετών από την παραχώρηση της προηγούμενης χορηγίας. Αν η χορηγία δόθηκε τμηματικά, η περίοδος των 5 ετών υπολογίζεται από την ημερομηνία της τελευταίας έγκρισης.
2. Δε θα γίνεται οποιαδήποτε διάκριση στην εξέταση αιτήσεων λόγω φύλου, θρησκείας, φυλής ή εθνικότητας.

Δικαιούχοι:

1. Ως δικαιούχος θεωρείται πρόσωπο που είναι λήπτης δημοσίου βοηθήματος.
2. Πρόσωπο που θα καθίστατο λήπτης δημοσίου βοηθήματος, αν στις ανάγκες του, όπως αυτές καθορίζονται με βάση τον περί Δημοσίων Βοηθημάτων και Υπηρεσιών Νόμο, προστεθεί ενοίκιο κατοικίας, όπως προνοεί ο ίδιος Νόμος.

---

⁴² Υπουργείο Εσωτερικών – Επαρχιακές Διοικήσεις, Σχέδιο Παροχής Χορηγίας για Βελτίωση Συνθηκών Στέγασης Δηπτών Δημοσίου Βοηθήματος, <http://www.moi.gov.cy/moi/da/dadmin.nsf/All/>, (15/4/2011)

Χορηγία:

1. Η χορηγία ανέρχεται μέχρι το ποσό των 12.000 ευρώ
2. Η χορηγία παραχωρείται νοουμένου ότι η σχετική αίτηση θα εγκριθεί πριν την έναρξη οποιασδήποτε εργασίας. Η πρώτη δόση της βοήθειας παραχωρείται μετά τη χρήση της ίδιας χρηματοδότησης, όπου τούτο απαιτείται, ή/και εκτέλεση του 50% των οικοδομικών εργασιών. Η δεύτερη και τελευταία δόση παραχωρείται μετά από σχετικό έλεγχο από προσοντούχο λειτουργό της οικείας Επαρχιακής Διοίκησης, ότι το έργο έχει αποπερατωθεί.
3. Όταν ο δικαιούχος δεν είναι σε θέση να διαχειριστεί το χρηματικό ποσό της χορηγίας, ακολουθείται η διαδικασία της συνδιαχείρισης του εγκριθέντος χρηματικού ποσού με τον αρμόδιο λειτουργό της Υπηρεσίας Κοινωνικής Ευημερίας.

Όροι Παροχής Χορηγίας:

1. Το ποσό που παρέχεται μέσω του Σχεδίου, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τους πιο κάτω σκοπούς:
  - A) Βελτίωση/συντήρηση ιδιόκτητης κατοικίας
  - B) Επέκταση ιδιόκτητης κατοικίας
2. Χορηγία είναι δυνατό να παραχωρηθεί κατ' εξαίρεση σε πρόσωπο που δεν έχει ιδιόκτητη κατοικία, όταν πληρούνται οι ακόλουθες προϋποθέσεις:
  - A) Αιτητής που διαμένει σε κατοικία συγγενούς, πρέπει να υποβάλει με την αίτηση ενυπόγραφη δήλωση του ιδιόκτητη της κατοικίας, πιστοποιημένη από κοινοτάρχη ή πιστοποιούντα υπάλληλο, με την οποία ο ιδιοκτήτης αναλαμβάνει δέσμευση για φιλοξενία του προσώπου, προς όφελος του οποίου παραχωρείται η βοήθεια, για περίοδο επτά χρόνων τουλάχιστον.Νοείται ότι η αίτηση προσώπου με χαμηλή νοημοσύνη υποβάλλεται από τον κηδεμόνα του.

Β) Σε περίπτωση αθέτησης της αναληφθείσας δέσμευσης, ο ιδιόκτητης της κατοικίας υποχρεούται να επιστρέψει το ποσοστό της παρασχεθείσας προ του δικαιούχου χορηγίας, που αναλογεί στο χρονικό διάστημα που υπολείπεται μέχρι τη συμπλήρωση των επτά χρόνων. Στην περίπτωση αυτή, ο αιτητής δικαιούται να υποβάλει νέα αίτηση.

Γ) Σε περίπτωση που το πρόσωπο για το οποίο έγιναν βελτιώσεις σε κατοικία άλλου ιδιοκτήτη, απομακρυνθεί με δική του πρωτοβουλία από την εν λόγω κατοικία πριν τη συμπλήρωση επτά χρόνων από την παροχή της χορηγίας, το πρόσωπο αυτό δε δικαιούται πρόσθετη βοήθεια από το παρόν Σχέδιο, πριν την εκπνοή της περιόδου αυτής.

3. Άτομο που έχει βοηθηθεί με το ανώτατο ποσό των 12 000 ευρώ της χορηγίας, είναι δυνατό να βοηθηθεί εκ νέου μετά την πάροδο πέντε ετών από την παραχώρηση της βοήθειας. Αν η χορηγία δόθηκε τμηματικά, η περίοδος των πέντε ετών θα υπολογίζεται από την ημερομηνία της τελευταίας έγκρισης.

4. Στις περιπτώσεις που ο αιτητής δεν είναι σε θέση να διαχειριστεί την παρεχόμενη χορηγία, θα ακολουθείται η διαδικασία της συνδιαχείρισης με τον αρμόδιο λειτουργό της Υπηρεσίας Κοινωνικής Ευημερίας.

Αιτήσεις:

Αίτηση υποβάλλεται από το ενδιαφερόμενο πρόσωπο σε ειδικό έντυπο προς τον οικείο Έπαρχο, μαζί με τα ακόλουθα δικαιολογητικά ή/και αποδεικτικά στοιχεία:

Α) Βεβαίωση από τις Υπηρεσίες Κοινωνικής Ευημερίας ότι ο αιτητής είναι λήπτης δημοσίου βοηθήματος.

Β) Άδεια οικοδομής (στις περιπτώσεις επέκτασης και προσθήκης δωματίου). Για βελτίωση / επιδιόρθωση υφιστάμενης κατοικίας, υποβάλλεται αναλυτική εκτίμηση των απαιτούμενων εργασιών που θα διεξαχθούν. Ανάλογα με την περίπτωση, επιπρόσθετα

υποβάλλονται είτε τουλάχιστον δύο προσφορές, είτε πιστοποίηση από προσοντούχο πρόσωπο (π.χ. αρχιτέκτονα / πολιτικό μηχανικό / επιμετρητή) εγγεγραμμένο στο ΕΤΕΚ.

Γ) Υπεύθυνη δήλωση αναφορικά με την ορθότητα των στοιχείων / πληροφοριών που υποβάλλονται για την εξασφάλιση χορηγίας. Η υποβολή ψευδούς δήλωσης υπόκειται στις πρόνοιες της σχετικής νομοθεσίας.

Δ) Σε περίπτωση που ο αιτητής δεν είναι ιδιόκτητης της κατοικίας, υποβάλλεται ενυπόγραφη δήλωση του ιδιοκτήτη, ότι συγκατατίθεται να γίνουν οι προγραμματισμένες προσθήκες / βελτιώσεις και ότι αναλαμβάνει την υποχρέωση να φιλοξενεί και να φροντίζει για την περίοδο τουλάχιστον επτά ετών το λήπτη δημοσίου βοηθήματος, προς όφελος του οποίου θα παραχωρηθεί η χορηγία.

Επιτροπή Εξέτασης Αιτήσεων:

Η εξέταση θα γίνεται από την Επιτροπή, η οποία θα απαρτίζεται από τους ακόλουθους:

- α) τον οικείο Έπαρχο ή εκπρόσωπο,
- β) εκπρόσωπο των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας,
- γ) εκπρόσωπο του Τμήματος Εργασίας και
- δ) εκπρόσωπο της οικείας Τοπικής Αρχής.

Έναρξη Ισχύος:

Το παρόν Σχέδιο για τη Βελτίωση των Συνθηκών Στέγασης Ληπτών Δημοσίου Βοηθήματος εφαρμόζεται από το Υπουργείο Εσωτερικών, από την ημερομηνία έγκρισής του από το Υπουργικό Συμβούλιο.

Σύνδεσμος για την αίτηση:

http://www.moi.gov.cy/moi/da/dadmin.nsf/dmlforms_gr/dmlforms_gr?OpenDocument&Start=1&Count=1000&Expand=5

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ:

Επαρχιακή Διοίκηση Λευκωσίας:

Τηλ.: 22804304 - 22804304 / Φαξ: 22804314

Επαρχιακή Διοίκηση Λεμεσού:

Τηλ.: 25806403 – 25806404 / Φαξ: 25806513

Επαρχιακή Διοίκηση Λάρνακας

Τηλ.: 24801801 – 24801818 / Φαξ: 24304644

Επαρχιακή Διοίκηση Πάφου

Τηλ.: 26801101 – 26801101 / Φαξ: 26306251

Επαρχιακή Διοίκηση Αμμοχώστου

Τηλ.: 24801002 – 23200904 / Φαξ: 24304168

Επαρχιακή Διοίκηση Κερύνειας

Τηλ.: 22867620 – 22867620 / Φαξ: 22867755

7.4.2. Σχέδιο Στέγασης Χαμηλά Αμειβόμενων⁴³

Το Σχέδιο καλύπτει τις στεγαστικές ανάγκες των χαμηλά αμειβόμενων νοικοκυριών, που χωρίς σημαντική επιδότηση και ευνοϊκούς όρους δανειοδότησης δεν μπορούν να αποκτήσουν το δικό τους σπίτι.

Δικαιούχοι

- Οργανικές οικογένειες (περιλαμβάνονται και οι μονογονεικές οικογένειες, διαζευγμένοι/ες, χήροι/ες με ανήλικα παιδιά).
- Αρραβωνιασμένοι με τον όρο ότι πριν λάβουν τη βοήθεια θα έχουν παντρευτεί.
- Μονήρεις υπό ορισμένες προϋποθέσεις.
- Άτομα με ειδικές ανάγκες.

Εισοδηματικά Κριτήρια

Τα εισοδηματικά κριτήρια έχουν αναθεωρηθεί πρόσφατα με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου ημερομηνίας 21/7/2010. Δικαίωμα συμμετοχής στο Σχέδιο Στέγασης Χαμηλά Αμειβομένων έχουν οικογένειες ή/και άτομα των οποίων το ακαθάριστο ετήσιο εισόδημα δεν ξεπερνά:

- Μονήρεις: € 13 000
- Μονήρεις με Πρόβλημα Υγείας: € 21 500
- Μονογονεικές Οικογένειες με ένα παιδί: € 20 000
(€ 2 000 για κάθε πρόσθετο παιδί)
- Οικογένειες: € 22 000 (χωρίς παιδιά)
(€ 2 000 για κάθε πρόσθετο παιδί)
- Οικογένειες με άτομο/α με ειδικές ανάγκες: € 33 000

---

⁴³ Κυπριακός Οργανισμός Αναπτύξεως Γης http://www.clde.org.cy/gr_clde.shtml?gr_sxxa
(17/5/11)

Άλλα Κριτήρια

Για την αξιολόγηση των αιτήσεων λαμβάνονται υπόψη και άλλα κριτήρια όπως η κινητή και ακίνητη περιουσία, οι στεγαστικές συνθήκες, κ.ά.

Γενικά δίνεται βοήθεια σε οικογένειες και άτομα, τα οποία με βάση το εισόδημά τους και άλλα περιουσιακά στοιχεία δεν είναι σε θέση να λύσουν από μόνοι τους το στεγαστικό τους πρόβλημα. Στο σχέδιο εντάσσονται επίσης πολίτες κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, καθώς και μόνιμοι κάτοικοι Κύπρου, οι οποίοι έχουν συνεχή νόμιμη διαμονή στην Κύπρο για 5 χρόνια.

Επιχορηγήσεις

Η χορηγία αποφασίζεται ανάλογα με το ετήσιο μεικτό εισόδημα της οικογένειας ή του ατόμου.

Ετήσιο εισόδημα	Κάτω των €18.000	Πέραν των €18.000
Βοηθήματα		
Μονήρεις	€10.000	€ ---
Μονήρεις με πρόβλημα υγείας	€18.000	€14.000
Μονογονεϊκές οικογένειες με ένα παιδί	€20.000	€15.000
Κάθε πρόσθετο παιδί	€1.500	€1.000
Οικογένειες χωρίς παιδιά	€18.000	€14.000
Κάθε πρόσθετο παιδί	€1.500	€1.000
Οικογένειες με άτομο ή άτομα με ειδικές ανάγκες	€25.000	€20.000

Παραχωρήσεις για οικογένειες με άτομο ή άτομα με ειδικές ανάγκες
Οικογένειες με ειδικές ανάγκες δικαιούνται πρόσθετη επιχορήγηση μέχρι €5.126, σε περίπτωση που οι χώροι της κατοικίας που θα αγοράσουν χρειάζονται ειδική διαμόρφωση, ώστε να ικανοποιηθούν οι ιδιαίτερες στεγαστικές τους ανάγκες.

Προκαταβολές

Η προκαταβολή που απαιτείται με την υπογραφή του Πωλητηρίου Εγγράφου έχει ως εξής:

- Για οικογένειες με μεικτό ετήσιο εισόδημα κάτω των €18.000, η προκαταβολή ανέρχεται στο 8% της τιμής πώλησης.
- Για οικογένειες με μεικτό ετήσιο εισόδημα πέραν των €18.000, η προκαταβολή ανέρχεται στο 10% της τιμής πώλησης.

Δάνεια

Το δάνειο χορηγεί ο Οργανισμός Χρηματοδοτήσεως Στέγης ή άλλα Πιστωτικά Ιδρύματα και στις περιπτώσεις όπου ο αγοραστής δεν μπορεί να εξασφαλίσει δάνειο, εξοφλείται στον Κυπριακό Οργανισμό Αναπτύξεως Γης με τους ίδιους όρους όπως φαίνονται πιο κάτω:

- Περίοδος αποπληρωμής μέχρι 30 χρόνια.
- Εξόφληση μέχρι το 75ο έτος της ηλικίας του αγοραστή.
- Κυμαινόμενο επιδοτημένο επιτόκιο.

Άλλες Πρόνοιες

Δικαίωμα συμμετοχής στο Σχέδιο έχουν μόνο οικογένειες οι οποίες δε βοηθήθηκαν από οποιοδήποτε άλλο Κυβερνητικό Στεγαστικό Σχέδιο ανέγερσης ή παραχώρησης κατοικίας.

Σύνδεσμος για αίτηση:

http://www.cldc.org.cy/downloads/apply_sxxa.pdf

Επικοινωνία:

Λεωφ. Αθαλάσσης 14, 4^{ος} όρ.,

2011 Στρόβολος, Λευκωσία

Τηλ: 22427000 / Φαξ: 22513143

Ηλ. Ταχ.: info@cldc.org.cy

8.0. ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ- ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

8.1. Σύνδεσμος για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου

Ο Σύνδεσμος για άτομα με αυτισμό ιδρύθηκε το 1990 και είναι αναγνωρισμένος από το κράτος ως φιλανθρωπικός μη κερδοσκοπικός οργανισμός. Είναι μέλος του Autism Europe και του World Autism Organization.

Κύριος σκοπός του Συνδέσμου είναι να εργάζεται για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων των ατόμων με αυτισμό, ώστε να τους εξασφαλίζεται καλύτερη ποιότητα ζωής.

Ο Σύνδεσμος λειτουργεί με μεγάλη επιτυχία από το Μάιο του 2004 στη Λεμεσό και είναι το πρώτο εξειδικευμένο Κέντρο Παρέμβασης για αποκατάσταση, εκπαίδευση, θεραπεία, προστασία και απασχόληση για παιδιά και ενήλικες που παρουσιάζουν το σύνδρομο του αυτισμού.

Παρόμοιο Κέντρο δημιουργήθηκε το Δεκέμβριο του 2008 και στην Πάφο για την εξυπηρέτηση των παιδιών και ατόμων με αυτισμό της επαρχίας Πάφου.

Επίσης, το Δεκέμβριο του 2009 δημιουργήθηκε και λειτουργεί ακόμη ένα τέτοιο Κέντρο στη Λευκωσία, με σκοπό την εξυπηρέτηση των ατόμων με αυτισμό της επαρχίας Λευκωσίας.

Επιπρόσθετα, το **Κεπάκυ**, σε συνεργασία με το Σύνδεσμο για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου, έχει ενοικιάσει ειδικό χώρο, τον οποίο έχει διαμορφώσει και εξοπλίσει για να παρέχονται θεραπείες Αισθητηριακής Ολοκλήρωσης. Το Κέντρο αυτό λειτούργησε για πρώτη φορά τον Οκτώβρη του 2010.

Φιλοδοξία του Συνδέσμου είναι να δημιουργήσει Κέντρα Παρέμβασης σε όλες τις επαρχίες της ελεύθερης Κύπρου, καθώς επίσης ‘Σπίτια στην Κοινότητα’, έτσι ώστε να διασφαλίσει στα άτομα με αυτισμό μια αξιοπρεπή ζωή μέσα στο κοινωνικό σύνολο.

Η εγγραφή στο Σύνδεσμο είναι **€8**, ενώ η ετήσια συνδρομή **€17**.

Στο Κέντρο Παρέμβασης για Άτομα με Αυτισμό στη Λεμεσό λειτουργούν τρία προγράμματα:

- Πρόγραμμα για εφήβους και ενήλικες (πρωινό πρόγραμμα)
- Πρόγραμμα θεραπειών παιδιών με αυτισμό σχολικής και προσχολικής ηλικίας (απογευματινό πρόγραμμα)
- Πρόγραμμα απασχόλησης και φροντίδας (απογευματινό πρόγραμμα)

Στο Κέντρο Παρέμβασης για Άτομα με Αυτισμό στην Πάφο λειτουργούν τρία προγράμματα:

- Πρόγραμμα για εφήβους και ενήλικες (πρωινό πρόγραμμα)
- Πρόγραμμα θεραπειών παιδιών με αυτισμό σχολικής και προσχολικής ηλικίας (απογευματινό πρόγραμμα)
- Πρόγραμμα απασχόλησης και φροντίδας (απογευματινό πρόγραμμα)

Στο Κέντρο Παρέμβασης για Άτομα με Αυτισμό στη Λευκωσία λειτουργούν τρία προγράμματα:

- Πρόγραμμα για εφήβους και ενήλικες (πρωινό πρόγραμμα)

- Πρόγραμμα θεραπειών παιδιών με αυτισμό σχολικής και προσχολικής ηλικίας (απογευματινό πρόγραμμα)
- Πρόγραμμα απασχόλησης και φροντίδας (απογευματινό πρόγραμμα)

Τα κέντρα λειτουργούν υπό το θεσμό των κρατικών χορηγιών. Οι θεραπείες και η απασχόληση που προσφέρει ο Σύνδεσμος στα άτομα με αυτισμό είναι καθοριστικής σημασίας, τόσο για τα ίδια τα άτομα όσο και για τις οικογένειές τους. Σε όλα τα Κέντρα Παρέμβασης προσφέρονται θεραπείες, όπως: μουσικοθεραπεία, εργοθεραπεία, λογοθεραπεία και ειδική εκπαίδευση. Η θεραπεία αισθητηριακής ολοκλήρωσης προσφέρεται μόνο στη Λεμεσό, ενώ όλες οι θεραπείες προσφέρονται σε ειδικές τιμές για τα μέλη του Συνδέσμου, οι οποίες επιχορηγούνται από το Σύνδεσμο.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ:

Σύνδεσμος για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου

Διστόμου 15, Τ.Θ. 56149 Τ.Κ. 3304

Τηλ. 25-343461 Φαξ. 25-343446

Ηλ. Ταχ.: autisticassociation@cytanet.com.cy

Κέντρο Παρέμβασης Λεμεσού

Διστόμου 15, Τ.Θ. 56149 Τ.Κ. 3304

Τηλ.: 25-343462 Φαξ. 25-343446

Ηλ. Ταχ.: limassol@autismsociety.org.cy

Κέντρο Αισθητηριακής Ολοκλήρωσης στη Λεμεσό

Ελλησπόντου 1, 3100 Λεμεσός

Τηλ.: 25-107951

Κέντρο Παρέμβασης Πάφου

Εύρου 4, Τ.Κ. 8028

Τηλ.: 26-221346 Φαξ. 26-221308

Ηλ. Ταχ.: paphos@autismsociety.org.cy

Κέντρο Παρέμβασης Λευκωσίας

Αθηνοδώρου 3, Τ.Θ. 16284, Τ.Κ. 2025

Τηλ.: 22-512262 Φαξ. 22-512263

Ηλ. Ταχ.: nicosia@autismsociety.org.cy

8.2. Σύνδεσμος Γονέων και Φίλων Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες

Ο Σύνδεσμος Γονέων και Φίλων Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες ιδρύθηκε το 1991 στη Λεμεσό. Οι σκοποί του Συνδέσμου είναι η προστασία και φροντίδα των παιδιών με ειδικές ανάγκες, αυτισμό, σωματικές και πνευματικές, και η προώθηση και λύση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν τα παιδιά με ειδικές ανάγκες, αλλά και οι γονείς τους.

Σήμερα ο Σύνδεσμος λειτουργεί «Το Σπίτι του Μάριου», το Κέντρο Ημέρας Παιδιών και το Κέντρο Ημέρας Ενηλίκων «Παναγία Παντάνασσα», το πρόγραμμα Θεραπευτικής Παρέμβασης και το πρόγραμμα Ψυχολογικής Στήριξης.

Το Κέντρο Ημέρας Ενηλίκων «Το Σπίτι του Μάριου» φιλοξενεί δεκαέξι άτομα σε τρεις ομάδες. Την εκπαίδευσή τους αναλαμβάνει μόνιμο επιστημονικά καταρτισμένο προσωπικό με τη βοήθεια παιδοκόμων, αλλά και ειδικών, μέσα από πρόγραμμα αγοράς υπηρεσιών. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει: ειδική εκπαίδευση, δημιουργικές δραστηριότητες (βιτρό, ψηφιδωτό, πηλό, ζωγραφική, χειροτεχνία), μουσική, γνωριμία του κόσμου μέσα από εικόνες και δραστηριότητες, κινησιοθεραπεία, εκμάθηση ηλεκτρονικών υπολογιστών μέσα από το πρόγραμμα Επιμορφωτικών του Υπουργείου Παιδείας, θεατρικό παιχνίδι, μαγειρική, ιπποθεραπεία από εθελοντικό οργανισμό της Επισταθμίας Επισκοπής, εκδρομές, καθώς και εκπαιδευτικές επισκέψεις σε εργοστάσια και άλλους εκπαιδευτικούς και εργασιακούς χώρους.

Το Κέντρο Ημέρας Παιδιών «Παναγία Παντάνασσα» φιλοξενεί οχτώ παιδιά σχολικής ηλικίας σε δύο ομάδες. Την εκπαίδευσή τους αναλαμβάνει μόνιμο επιστημονικό προσωπικό με τη βοήθεια παιδοκόμων, αλλά και ειδικών, μέσα από πρόγραμμα αγοράς υπηρεσιών. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει: ειδική εκπαίδευση,

μουσικοθεραπεία, κινησιοθεραπεία, ελεύθερες δραστηριότητες, bowling, αισθητηριακά παιχνίδια, κουκλοθέατρο, δημιουργικές δραστηριότητες, ζωγραφική και άλλες κατασκευές, μαγειρική, ψυχαγωγία, κολύμπι και εκδρομές.

Το Κέντρο Ημέρας Ενηλίκων «Παναγία Παντάνασσα» φιλοξενεί οχτώ άτομα σε δύο ομάδες. Την εκπαίδευσή τους αναλαμβάνει μόνιμο επιστημονικά καταρτισμένο προσωπικό με τη βοήθεια παιδοκόμων, αλλά και ειδικών, μέσα από πρόγραμμα αγοράς υπηρεσιών. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει: εκπαιδευτικό παιχνίδι, υδροθεραπεία, κινησιοθεραπεία, μουσικοθεραπεία, φροντίδα, απασχόληση, ψυχαγωγία, εκδρομές και δημιουργικές δραστηριότητες. Ανάλογα με τις δυνατότητές τους, το πρόγραμμα σταδιακά εμπλουτίζεται με νέες δραστηριότητες.

Τα προγράμματα αυτά λειτουργούν με τη βοήθεια των Υπηρεσιών Κοινωνικής Ευημερίας.

Το Πρόγραμμα Ψυχολογικής Στήριξης λειτουργεί από το 1996 με εξαιρετικά αποτελέσματα. Προσφέρεται ψυχολογική στήριξη στα παιδιά και στα άτομα των Κέντρων Ημέρας, σε μια προσπάθεια να μην αναπτύξουν αρνητικές συμπεριφορές.

Το πρόγραμμα αυτό προσφέρεται δωρεάν σε όλα τα παιδιά και άτομα που φοιτούν στα Κέντρα Ημέρας, σε όλα τα παιδιά των μελών που δε μετέχουν στα προγράμματα (όταν το ζητήσουν οι γονείς) και στα μέλη μας σε ατομικό ή ομαδικό πρόγραμμα από τη ψυχολόγο του Συνδέσμου.

Το Πρόγραμμα Θεραπευτικής Παρέμβασης λειτουργεί τις απογευματινές ώρες και προσφέρει όλες τις θεραπείες (εργασιοθεραπεία, λογοθεραπεία, ειδική εκπαίδευση και

φυσιοθεραπεία). Σήμερα, στο πρόγραμμα μετέχουν όλα τα παιδιά των Κέντρων Ημέρας και άλλα σαράντα παιδιά, μέλη του Συνδέσμου. Το πρόγραμμα λειτουργεί με τη βοήθεια του Ιδρύματος Ραδιομαραθώνιος και του Υπουργείου Υγείας.

Μέλος του Συνδέσμου μπορεί να εγγραφεί οποιοδήποτε άτομο άνω των δεκαοκτώ χρόνων. Το δικαίωμα εγγραφής είναι €2 και η συνδρομή €15 το χρόνο.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ:

Τηλ.: 25382213 και 25348900

Φαξ: 25822197

Ηλ. Ταχ.: specialneeds@cytanet.com.cy

Ιστοσελίδα: <http://www.special-needs.org.cy/>

8.3. ΡΑΔΙΟΜΑΡΑΘΩΝΙΟΣ

Ο Ραδιομαραθώνιος είναι ο θεσμός - έρανος που εδώ και πολλά χρόνια έχει καθιερωθεί στην Κύπρο.

Πραγματοποιείται με στόχο την οικονομική ενίσχυση των ατόμων με ειδικές ανάγκες, των οικογενειών τους και των ιδρυμάτων που φιλοξενούν τέτοια άτομα.

Ο Ραδιομαραθώνιος αποτελεί παράδειγμα οικειοθελούς δέσμευσης γνωστών και άγνωστων ανθρώπων απέναντι στα άτομα που αντιμετωπίζουν δυσκολίες. Στα πλαίσια του φιλανθρωπικού του έργου, ο Ραδιομαραθώνιος προσφέρει επιδοτήσεις στα άτομα που χρειάζονται βοήθεια.

Συγκεκριμένα, προσφέρει τα πιο κάτω είδη βοήθηματος:

- Βελτίωση συνθηκών διαβίωσης
- Οικονομική ενίσχυση
- Λογοθεραπεία
- Φυσιοθεραπεία
- Μαθησιακή φροντίδα/Ψυχολογική στήριξη
- Ιατρική θεραπεία στην Κύπρο και το εξωτερικό
- Αγορά ακουστικών, τεχνικών εξοπλισμών και τροχοκαθισμάτων

Για να επωφεληθούν των επιδοτήσεων, οι ενδιαφερόμενοι πρέπει να συμπληρώσουν την αίτηση, που μπορούν να πάρουν από το Ραδιομαραθώνιο. Η συγκεκριμένη αίτηση οφείλει να συνοδεύεται με τα απαραίτητα δικαιολογητικά. **Οι αιτούμενοι θα χρειαστούν ένα χαρτί ιατρικής διάγνωσης της πάθησης ή του συνδρόμου από το οποίο πάσχουν και τις αποδείξεις από τις θεραπείες που πληρώνουν.**

Η αίτηση πρέπει να αποσταλεί ταχυδρομικά στο:

Ταχ. Κιβ.: 25743, 1311 Λευκωσία.

Σύνδεσμος για αίτηση Ραδιομαραθωνίου:

<http://www.radiomarathonios.com/images/media/file/CLScan517.pdf>

Οι αιτούμενοι πρέπει να δώσουν πλήρη στοιχεία για τα εισοδήματα των γονέων/κηδεμόνων, τις αποταμιεύσεις, την ακίνητη περιουσία και τις οικονομικές τους υποχρεώσεις. Ακολούθως η αίτηση θα εξετασθεί από το Διοικητικό Συμβούλιο του Ραδιομαραθωνίου. **Το ποσό που θα εγκριθεί για τον αιτούμενο εξαρτάται άμεσα από τις ανάγκες του και από το ποσό που διαθέτει ο Ραδιομαραθώνιος στα ταμεία του.**

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ:

Τηλ.: 22879518

Φαξ. 22423986

Ιστοσελίδα: <http://www.radiomarathonios.com>

8.4. Το Άλμα - Κέντρο Ανάπτυξης Δεξιοτήτων Παιδιού

Το Άλμα ιδρύθηκε το 1994, βρίσκεται στον 1^ο όροφο του παλαιού Νοσοκομείου Λεμεσού και ανήκει στον Ειδικό Τομέα του Ιδρύματος Θεοτόκος, το οποίο είναι ένα μη κυβερνητικό φιλανθρωπικό ίδρυμα. Το συγκεκριμένο Αναπτυξιακό Κέντρο δίνει ιδιαίτερη προσοχή στην παροχή πληροφοριών, τη συμβουλευτική και την ψυχολογική στήριξη των γονιών. Επίσης παρέχει θεραπευτική παρέμβαση και εκπαίδευση σε παιδιά, στα οποία έχει επισημανθεί αναπτυξιακό έλλειμμα. **Η ιατρική διάγνωση δεν είναι απαραίτητη προϋπόθεση**, για να απολαμβάνουν τα παιδιά τις υπηρεσίες που προσφέρονται στο Άλμα. Το έργο του Κέντρου ενισχύεται σημαντικά με την οικονομική υποστήριξη του Συλλόγου Γονέων και από δωρεές.

Οι υπηρεσίες που παρέχονται από το Άλμα είναι:

- Βρεφικό τμήμα
- Νηπιαγωγείο για παιδιά 3-8 ετών
- Ψυχολογικές υπηρεσίες
- Παιδιατρική φυσιοθεραπεία
- Εξειδικευμένη λογοθεραπεία
- Εξειδικευμένη εργοθεραπεία
- Ειδική παρέμβαση σε προβλήματα σίτισης
- Κοινωνικές υπηρεσίες
- Θεραπευτική ιππασία
- Οικογενειακές δραστηριότητες

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ:

Τ.Κ. 53098, 3300 Λεμεσός, Κύπρος

Τηλ.: 25746804-25746828 / Φαξ. 25746027

Ηλ. Ταχ.: monada@cytanet.com.cy

8.5. Ιππασία για Άτομα με Ειδικές Ανάγκες στην Επισκοπή – Riding for the Disabled Association (RDA)

Από το 1985, σ' ένα καταπράσινο χώρο στην Επισκοπή Λεμεσού, το Harry Valley, έχει οργανωθεί η ομάδα Ιππασίας για Άτομα με Ειδικές Ανάγκες.

Ο εν λόγω Σύνδεσμος προσφέρει κάθε εβδομάδα σε άτομα με ειδικές ανάγκες, συμπεριλαμβανομένων και των ατόμων με αυτισμό, δωρεάν ιππασία για μισή ώρα. Τα έσοδα του Συνδέσμου προέρχονται από φιλανθρωπίες και διάφορες εκδηλώσεις που διοργανώνει ο ίδιος ο Σύνδεσμος, μέσω των οποίων έχει την ευχέρεια να προσφέρει τις υπηρεσίες του δωρεάν.

Το διοικητικό συμβούλιο του Συνδέσμου απαρτίζεται από κατοίκους των αγγλικών βάσεων και εξυπηρετεί τόσο τους κατοίκους των βάσεων, όσο και άλλους μόνιμους κατοίκους της Κύπρου.

Υπάρχουν τέσσερις Σύνδεσμοι που χρησιμοποιούν το συγκεκριμένο πρόγραμμα ιπποθεραπείας: το Ίδρυμα Θεοτόκος, το Άλμα, ο Ερυθρός Σταυρός και ο Σύνδεσμος Γονέων και Φίλων Παιδιών με Ειδικές Ανάγκες.

Για περισσότερες πληροφορίες μπορείτε να αποταθείτε στο τηλέφωνο 25773058.

Ιστοσελίδα: <http://www.rdacyprus.com/>

8.6. Αθλητισμός

8.6.1. Special Olympics Cyprus- Ειδικοί Ολυμπιακοί Κύπρου⁴⁴

Οι Ειδικοί Ολυμπιακοί Κύπρου έχουν ιδρυθεί το 1986 και αποτελούν μέλη των Special Olympics International και της Κυπριακής Ολυμπιακής Επιτροπής. Είναι αναγνωρισμένοι από την Κυπριακή Ολυμπιακή Επιτροπή, ως ο αθλητικός φορέας για άτομα με νοητική υστέρηση. Ο φορέας αυτός έχει μη κερδοσκοπικό χαρακτήρα και οι δραστηριότητές του διεξάγονται με την εθελοντική προσφορά των μελών του. Τα έξοδα για τη διοργάνωση και τη συμμετοχή των αθλητών στις διάφορες δραστηριότητες, τόσο στην Κύπρο, όσο και στο εξωτερικό, καλύπτονται από χορηγίες του Κυπριακού Οργανισμού Αθλητισμού, του Σωματείου Cyprus Police Torch Run, ιδιωτικών εταιρειών και οργανισμών.

Σήμερα, οι Ειδικοί Ολυμπιακοί Κύπρου έχουν επεκταθεί σε ολόκληρη την Κύπρο. Πάνω από 400 αθλητές με νοητική υστέρηση και έντονα μαθησιακά προβλήματα προπονούνται στον κλασικό αθλητισμό, την κολύμβηση, την ποδηλασία, το ποδόσφαιρο, την καλαθόσφαιρα, την ολυμπιακή γυμναστική, την ιπασία, το μπόουλινγκ, το floor hockey, τις χιονοδρομίες και τα αγωνίσματα για σωματικά αναπήρους (MATP). Πρόσφατα έχει αρχίσει και η ανάπτυξη του ενοποιημένου αθλητισμού με τη συμμετοχή ατόμων εκτός Ειδικών Ολυμπιακών στο ποδόσφαιρο και στην καλαθόσφαιρα.

Συμπληρώνοντας 20 χρόνια παρουσίας στην Κύπρο, οι Ειδικοί Ολυμπιακοί Κύπρου, χάρη στις άοκνες προσπάθειες του Διοικητικού Συμβουλίου, στην ευαισθησία της πολιτείας, τις ετήσιες χορηγίες του ΚΟΑ και τη συνεχή υποστήριξη των χορηγών και εθελοντών, έχουν πετύχει σημαντικές αλλαγές, τόσο στην ευαισθητοποίηση του

---

⁴⁴ Ειδικοί Ολυμπιακοί Κύπρου <http://www.specialolympics.com.cy/> (18/4/11)

κοινωνικού συνόλου, όσο και στη δημιουργία συνθηκών για ίσες ευκαιρίες στην κοινωνία. Οι δε αθλητές έχουν κατορθώσει να μας κάνουν εθνικά υπερήφανους σε όλες τις διοργανώσεις που έχουν λάβει μέρος, κερδίζοντας ευρωπαϊκές και παγκόσμιες διακρίσεις.

Οι Ειδικοί Ολυμπιακοί Κύπρου εδράζονται στο Ολυμπιακό Μέγαρο Κύπρου.

Σε συνάντηση που είχαμε με ένα από τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, τον κ. Άριστο Ευριπίδου, και με έναν από τους εθελοντές, τον κ. Βαρνάβα Ξουφαρίδη, ενημερωθήκαμε λεπτομερώς για τις δραστηριότητες και τους στόχους τους. Ο συγκεκριμένος θεσμός έχει ως στόχο, εκτός από την άθληση και την απασχόληση των παιδιών, την κοινωνικοποίηση και την αυτονομία τους. Τα παιδιά αθλούνται και ψυχαγωγούνται με ασφάλεια και κάτω από την επιτήρηση ειδικών γυμναστών. Επιπρόσθετα, υπάρχουν σε όλες τις πόλεις της ελεύθερης Κύπρου ομάδες διαφόρων αθλημάτων, στις οποίες μπορούν να συμμετάσχουν τα παιδιά. Κάθε παιδί είναι ευπρόσδεκτο στη μεγάλη αγκαλιά των Ειδικών Ολυμπιακών Κύπρου.

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ:

Τηλ.: 22 449848 / Φαξ: 2244985

Ηλ. Ταχ.: info@specialolympics.com.cy

8.6.2 Αθλητισμός Για Όλους (ΑΓΟ)⁴⁵

Ο Κυπριακός Οργανισμός Αθλητισμού υλοποιώντας τη φιλοσοφία του προγράμματος ΑΓΟ για παροχή ίσων ευκαιριών άθλησης σε όλα τα άτομα, ανεξαρτήτως φύλου, ηλικίας, κοινωνικής θέσης και προπαντός επιπέδου ψυχικής και σωματικής υγείας, λειτουργεί ειδικά προγράμματα για άτομα με ειδικές ικανότητες.

Οι γυμναστές του ΑΓΟ επισκέπτονται συγκεκριμένα ιδρύματα σε κάθε πόλη και εκεί προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στα παιδιά.

Μέχρι στιγμής το πρόγραμμα προσφέρεται σε **Λευκωσία, Λάρνακα, Πάφο και Αμμόχωστο**.

Λεπτομέρειες υπάρχουν στην ιστοσελίδα του οργανισμού:

http://www.ago.org.cy/special_abilities.shtm

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ:

Τηλ.: 22897000

Φαξ: 22358222

---

⁴⁵ Αθλητισμός για Όλους <http://www.ago.org.cy/history.shtm> (18/4/11)

9.0. ΩΦΕΛΗΜΑΤΑ ΑΠΟ ΗΜΙΚΡΑΤΙΚΟΥΣ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥΣ

9.1 ΑΤΗΚ (CΥΤΑ)

Η ΑΤΗΚ προσφέρει **Ειδικά Τιμολογιακά Πακέτα Τηλεφωνικών Συνδέσεων** σε άτομα με χαμηλό εισόδημα και ειδικές κοινωνικές ανάγκες.

Οδηγίες Χρήσης/Παροχής:

Με βάση την «Απόφαση περί Καθορισμού Ειδικών Τιμολογιακών Πακέτων για Άτομα με Χαμηλό Εισόδημα ή Ειδικές Ανάγκες» (Α.Ε. 3/2005) που εξέδωσε ο Επίτροπος Ρυθμίσεως Ηλεκτρονικών Επικοινωνιών και Ταχυδρομείων (ΕΡΗΕΤ) την 29^η Ιουλίου 2005 και τις σχετικές τροποποιήσεις που ακολούθησαν, ισχύουν οι ακόλουθοι όροι, όσον αφορά τα προσφερόμενα **Ειδικά Τιμολογιακά Πακέτα** για άτομα με χαμηλό εισόδημα ή ειδικές κοινωνικές ανάγκες:

Δικαιούχοι:

(α) Άτομα με Ειδικές Κοινωνικές Ανάγκες

- Άτομα με βαριά κινητική αναπηρία (π.χ. μυοπάθειες, κατά πλάκα σκλήρυνση, εγκεφαλοπάθειες ή άλλες μυοπάθειες που βρίσκονται στο διάστημα πριν από την καθήλωσή τους σε τροχοκάθισμα ή είναι καθηλωμένοι σε τροχοκάθισμα)
- Κωφοί και κωφάλαλοι
- Τυφλοί
- Άτομα με νοητική καθυστέρηση / υστέρηση

(β) Άτομα με Χαμηλό Εισόδημα

- Φυσικά πρόσωπα των οποίων τα ετήσια εισοδήματα είναι κάτω από το 60% του διάμεσου εισοδήματος, όπως αυτό υπολογίζεται από τη Στατιστική Υπηρεσία Κύπρου και όπως αυτό εκάστοτε τροποποιείται. Από την 31/3/08 με τη νέα τροποποίηση εκ μέρους της Στατιστικής Υπηρεσίας Κύπρου σχετικά με τον υπολογισμό του ποσοστού και του μεγέθους που αφορά το διάμεσο των ετήσιων εισοδημάτων των φυσικών προσώπων, για ένα άτομο το ετήσιο εισόδημα ανέρχεται στις €7.847,61, ενώ για κάθε πρόσθετο άτομο (άνω των 14 ετών) στις €7.847,61 προστίθεται το ποσό των €3.923,80, ενώ για κάθε πρόσθετο ανήλικο άτομο (κάτω των 14 ετών) προστίθεται το ποσό των €2.354,28. Τα πιο πάνω ποσά συνυπολογίζονται για κάθε οικογένεια.
- Λήπτες δημοσίου βοηθήματος από τις αρμόδιες κρατικές υπηρεσίες (Γραφείο Ευημερίας, Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων).

(γ) Ανήλικα Άτομα

Σε περίπτωση που ανήλικα άτομα ανήκουν σε μία από τις κατηγορίες της ενότητας (α) του παρόντος άρθρου, μπορούν να επωφεληθούν του ειδικού τιμολογιακού πακέτου, ως δικαιούχοι, οι γονείς ή οι κηδεμόνες τους, εφόσον διαμένουν μαζί στο ίδιο υποστατικό, προσκομίζοντας τα ακόλουθα πιστοποιητικά:

- Βεβαίωση από το Γραφείο Ευημερίας ότι το ανήλικο άτομο είναι λήπτης βοηθήματος, το οποίο θα συνοδεύεται από αντίγραφο του πιστοποιητικού αναπηρίας.
- Πιστοποιητικό γέννησης ανήλικου ατόμου ή βεβαίωση από Σύνδεσμο, στην οποία θα αναγράφεται η ημερομηνία γέννησής του.
- Ταυτότητα γονέων ή κηδεμόνα.

- Υπογραφή γονέων ή κηδεμόνα δικαιούχου ατόμου στην αίτηση Παροχής Τηλεπικοινωνιακών διευκολύνσεων σε ανήλικα άτομα με αναπηρίες.
- Απόδειξη κηδεμονίας ανήλικου ατόμου (π.χ. Διάταγμα Δικαστηρίου) σε περίπτωση κατά την οποία το ανήλικο άτομο είναι κάτω από κηδεμονία.

(δ) Άτομα με Νοητική Καθυστέρηση/Υστέρηση

Για να μπορούν να ενταχθούν στο συγκεκριμένο πακέτο και να απολαμβάνουν τα οφέλη του, τα άτομα αυτά θα πρέπει να προσκομίζουν στη Cyta βεβαίωση από την Επιτροπή Προστασίας Νοητικά Καθυστερημένων Ατόμων (η οποία συστάθηκε δυνάμει του Νόμου 117/89 ή όπως εκάστοτε αυτός τροποποιείται), που θα αναφέρει ότι το άτομο είναι καταγεγραμμένο στο Μητρώο της Επιτροπής, καθώς επίσης ότι το άτομο δεν είναι ιδρυματοποιημένο.

Σχετικά πιστοποιητικά που πρέπει να προσκομίζονται:

- Πιστοποιητικό από τις αρμόδιες υπηρεσίες του Γραφείου Ευημερίας (λήπτες δημοσίου βοηθήματος).
- Βεβαίωση από την Επιτροπή Προστασίας Νοητικά Καθυστερημένων Ατόμων, που αναφέρει ότι το άτομο είναι καταγεγραμμένο στο μητρώο της επιτροπής, καθώς επίσης ότι το άτομο δεν είναι ιδρυματοποιημένο (άτομο με νοητική καθυστέρηση/ υστέρηση).
- Πιθανόν οι αιτούμενοι να χρειαστεί να προσκομίσουν και επιπρόσθετα δικαιολογητικά από γιατρούς κ.ά.

**Τέλη Κλήσεων για ΕΙΔΙΚΑ ΤΙΜΟΛΟΓΙΑΚΑ ΠΑΚΕΤΑ ΓΙΑ
ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΧΑΜΗΛΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ Ή ΕΙΔΙΚΕΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ¹,
συμπεριλαμβανομένου του ΦΠΑ**

Σύμφωνα με την τελευταία ενημέρωση (1^η Ιουνίου 2010):

Τέλη κλήσεων προς:	Τέλος ανά Μονάδα (€)	Μονάδα Μέτρησης
Σταθερό CYTA (Αιχμή ²)	0,01783	λεπτό
Σταθερό CYTA (Μη Αιχμή ²)	0,01380	λεπτό
CYTAMOBILE – VODAFONE (Αιχμή ³)	0,00071	δευτερόλεπτο
CYTAMOBILE – VODAFONE (Μη Αιχμή ³)	0,00058	δευτερόλεπτο

Σημειώσεις:

1. Για το Ειδικό Τιμολογιακό Πακέτο για άτομα με ειδικές κοινωνικές ανάγκες, τα πρώτα 100 λεπτά κλήσεων προς Σταθερό CYTA, μηνιαίως, είναι δωρεάν.
2. Η χρέωση εφαρμόζεται ανά λεπτό.
3. Η χρέωση εφαρμόζεται ανά δευτερόλεπτο, με ελάχιστη χρέωση €0,0393.
4. Το τέλος σύνδεσης και η συνδρομή είναι **ΔΩΡΕΑΝ**.

ΟΡΟΙ ΠΑΡΟΧΗΣ:

- i. Η ευθεία σύνδεση αναλογικής τηλεφωνίας σε σταθερή θέση (PSTN) σε φυσικά πρόσωπα τα οποία κρίνονται ως δικαιούχοι, παρέχεται σε μόνο ένα υποστατικό με διακριτή διεύθυνση.

- ii. Η Cyta αποδέχεται ότι τα δικαιούχα ανήλικα άτομα διαμένουν στο ίδιο υποστατικό με γονείς / κηδεμόνες τους, με την εκ μέρους του γονέα / κηδεμόνα υπογραφή δήλωσης, στην οποία επισύρεται η προσοχή στη νομοθεσία περί ψευδών δηλώσεων.
- iii. Η διαπίστωση ότι ένα άτομο εμπίπτει στην κατηγορία των ατόμων με ειδικές κοινωνικές ανάγκες, γίνεται με την προσκόμιση κατάλληλου πιστοποιητικού ή/και την επίδειξη και φωτοτύπηση σχετικής ταυτότητας.
- iv. Τα **Ειδικά Τιμολογιακά Πακέτα** για άτομα με χαμηλό εισόδημα ή ειδικές κοινωνικές ανάγκες προσφέρονται μόνον σε δικαιούχους που είναι φυσικά πρόσωπα.
- v. Τα **Ειδικά Τιμολογιακά Πακέτα** για άτομα με χαμηλό εισόδημα ή ειδικές κοινωνικές ανάγκες ισχύουν μόνον για άτομα (μέλη νοικοκυριών) που έχουν τη μόνιμη κατοικία τους στην Κύπρο, όπως αυτή ορίζεται από την Κυπριακή Δημοκρατία.
- vi. Οι δικαιούχοι είναι αναγκαίο να υποβάλουν σχετική γραπτή αίτηση, είτε με προσωπική επίσκεψη στα καταστήματα της Cyta, είτε μέσω φαξ.

9.2. ΑΗΚ (ΑΡΧΗ ΗΛΕΚΤΡΙΣΜΟΥ ΚΥΠΡΟΥ)

Η ΑΗΚ έχει δημιουργήσει την Ειδική Διατίμηση 08 για πολύτεκνες και δυσπραγούσες οικογένειες.

Στη διατίμηση 08 εντάσσονται οι ακόλουθοι:

- Πολύτεκνη ή πενταμελής οικογένεια με τρία εξαρτώμενα παιδιά και πάνω και ετήσιο μεικτό οικογενειακό εισόδημα μέχρι €51.258. Το εισοδηματικό κριτήριο των €51.258 για το ετήσιο μεικτό οικογενειακό εισόδημα αυξάνεται κλιμακωτά κατά €5.126 για κάθε πρόσθετο εξαρτώμενο παιδί πέραν των τεσσάρων.
- Δυσπραγούσα οικογένεια που παίρνει δημόσιο βοήθημα από την Υπηρεσία Κοινωνικής Ευημερίας.
- Οικογένεια που παίρνει Επίδομα Βαριάς Κινητικής Αναπηρίας από την Υπηρεσία Μέριμνας Αναπήρων.

Σημειώνεται ότι τα εξαρτώμενα τέκνα πρέπει να είναι ηλικίας μέχρι 18 ετών, εκτός αν είναι:

- Άρρενες ηλικίας μεταξύ 18-23 που εκτελούν τη θητεία τους στην Εθνική Φρουρά.
- Άρρενες ηλικίας μεταξύ 23-25 εφόσον φοιτούν σε κολλέγιο ή πανεπιστήμιο και έχουν ολοκληρώσει τη στρατιωτική τους θητεία.
- Άρρενες που έχουν απαλλαγεί από την Εθνική Φρουρά ή κοπέλες ηλικίας 18-23 εφόσον φοιτούν σε κολλέγιο ή πανεπιστήμιο.
- Άτομα που στερούνται μόνιμα την ικανότητα της αυτοσυντήρησής τους, ανεξαρτήτως ηλικίας.

Δικαίωμα ένταξης στη διατίμηση 08 έχουν οι πιο πάνω, νοούμενου ότι ο λογαριασμός ηλεκτρικού ρεύματος είναι στο όνομά τους ή της συζύγου τους. Η αίτηση θα πρέπει να συμπληρωθεί από το άτομο που η παροχή είναι στο όνομά του.

Οι επιβαρύνσεις για παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, με βασική τιμή καυσίμων €85,43/Μ.Τ. για κάθε δίμηνο, με βάση την παρούσα διατίμηση είναι:

Χρέωση μονάδων		Πάγιο ανάλογα με την ολική κατανάλωση	
Μονάδες	cent/kWh	Ολικές μονάδες	€/δίμηνο
Οι πρώτες 1000 μονάδες	4,95	0-1000	1,28
Οι επόμενες 1000 μονάδες	6,23	1001-2000	4,10
Οι επιπρόσθετες μονάδες	8,54	2001+	5,12

Ρήτρα Καυσίμων:

Κάθε δίμηνο οι επιβαρύνσεις για κάθε μονάδα που χρεώνεται, θα αυξάνονται ή θα μειώνονται ανάλογα με την εκάστοτε ισχύουσα τιμή του Συντελεστή Ρήτρας Καυσίμων για κάθε 5 cent αύξηση ή μείωση στη βασική τιμή των €85,43 του κόστους καυσίμων κατά μετρικό τόνο, το κόστος του οποίου θα καθορίζει η ΑΗΚ για το δίμηνο, με βάση την τιμή αγοράς καυσίμων.

Σημείωση: Ισχύουν αναφορές Ορισμών και Σημειώσεων, που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της διατίμησης.

9.3. Κυπριακές Αερογραμμές – Cyprus Airways

Τα άτομα με νοητική στέρση, αφού παρουσιάσουν τα απαιτούμενα δικαιολογητικά, δικαιούνται 50% έκπτωσης στο εισιτήριο, χωρίς περιορισμούς.

Περισσότερες πληροφορίες στην ιστοσελίδα: <http://cyprusair.com/>

Τηλ.: 22 365700

10.0 ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Με την ολοκλήρωση της εκπόνησης του παρόντος Οδηγού κατέστη εφικτό να διαμορφωθεί μια ξεκάθαρη εικόνα της κυπριακής πραγματικότητας, όσον αφορά στο θέμα του αυτισμού. Όπως ήταν αναμενόμενο, καθ' όλη τη διαδικασία συναντήθηκαν αρκετά προβλήματα και εμπόδια, γι' αυτό πιθανόν να υπάρξουν μικρές παραλείψεις. Πέρα όμως από αυτά, διαπιστώθηκε η καταλυτική σημασία και ο σημαίνοντας ρόλος που διαδραματίζουν αρκετοί μη κυβερνητικοί οργανισμοί στην προσπάθειά τους για κοινωνικό έργο. Τα συμπεράσματα που έχουν εξαχθεί από την έρευνά μας είναι αρκετά και θα παρουσιαστούν πιο κάτω αναλυτικά.

Τα προβλήματα και τα εμπόδια που συναντήσαμε αφορούν τον κρατικό μηχανισμό. Δυστυχώς, η γραφειοκρατία ήταν ένα μεγάλο εμπόδιο, που έπρεπε να ξεπεραστεί. Παράλληλα με αυτό, όπως είναι γνωστό, ο Νόμος περί Δημοσίου Βοηθήματος και Υπηρεσιών από τις αρχές του 2011 δέχεται τροποποιήσεις έτσι ώστε να εκσυγχρονιστεί. Θα γίνει ομαδοποίηση των ατόμων που λαμβάνουν το Δημόσιο Βοήθημα με σκοπό να καλύπτονται οι ανάγκες κάθε ομάδας ξεχωριστά με βάση τις ιδιαιτερότητες της.

Επιπρόσθετα, διακρίναμε ένα μικρό κενό πληροφόρησης στο θέμα των Μη Κυβερνητικών Οργανισμών (ΜΚΟ) που υπάρχουν και προσφέρουν υπηρεσίες ανά το παγκύπριο. Εξαιτίας του ότι το Ίδρυμά μας εδρεύει στη Λεμεσό, μαζέψαμε πληροφορίες για αρκετούς ΜΚΟ στη Λεμεσό, ενώ για την υπόλοιπη Κύπρο δε βρήκαμε συγκεκριμένες πληροφορίες, παρόλο που υπάρχουν όλα τα τηλέφωνα για όλους τους ΜΚΟ παγκύπρια.

Μέσα από αυτή τη διαδικασία συλλογής πληροφοριών, παρατηρήσαμε πόσο σημαντική είναι η προσφορά των ΜΚΟ. Τόσο τα άτομα με αυτισμό όσο και οι γονείς ή το περιβάλλον τους, βρίσκονται σε δυσμενέστερη θέση όταν δεν είναι ενταγμένοι σε ένα

ΜΚΟ, εξαιτίας του γεγονότος ότι η δράση και η λειτουργία των εν λόγω Οργανώσεων είναι πιο ευέλικτη σε σχέση με αυτή του κράτους. Επιπλέον, μέσα από την ένταξή τους σε ένα ΜΚΟ γίνεται εφικτό τα άτομα αυτά να επωφεληθούν αφενός οικονομικά, αφετέρου δε κοινωνικά, καθώς έχουν την ευκαιρία να κοινωνικοποιηθούν και να αποφευχθεί ο κοινωνικός αποκλεισμός, τον οποίο τυχόν να αντιμετωπίζουν.

Ένα σημαντικό εύρημα της έρευνάς μας αφορά τον τρόπο με τον οποίο αποδέχονται οι γονείς το γεγονός, ότι το παιδί τους ανήκει στο φάσμα του αυτισμού. Η ψυχολογική κατάσταση ενός γονιού που έρχεται αντιμέτωπος για πρώτη φορά με τη λέξη «αυτισμός» είναι σαφώς πολύ άσχημη. Κατά τη διάρκεια της διαγνωστικής διαδικασίας, μερικοί γονείς στην ουσία δε βλέπουν την πραγματικότητα και προσπαθούν με κάθε δυνατό τρόπο να αποκλείσουν το ενδεχόμενο ότι το παιδί τους μπορεί να ανήκει στο φάσμα του αυτισμού. Σε αυτό το σημείο παίζει σημαντικό ρόλο η συμβολή εξειδικευμένου προσωπικού, που θα προσεγγίσει τους γονείς με ορθό και επαγγελματικό τρόπο⁴⁶. Η ορθή και κατάλληλη ψυχολογική προσέγγιση των γονιών είναι δυστυχώς ένα κομμάτι αυτής της διαδικασίας, που στη χώρα μας δεν του δίδεται η απαιτούμενη σημασία. Η απουσία ψυχολογικής στήριξης προς τους γονείς συνεπάγεται και άλλα προβλήματα. Συγκεκριμένα, οι γονείς δίνουν βαρύτητα στις θεραπείες που χρειάζεται το παιδί και παραμερίζουν τις δικές τους ανάγκες. Ξεχνούν όμως πως είναι σημαντικό να είναι οι ίδιοι ισορροπημένοι, έτσι ώστε να υπάρχει ισορροπία σε ολόκληρη την οικογένεια. Η ισορροπία στο οικογενειακό περιβάλλον των ατόμων με αυτισμό είναι ζωτικής σημασίας για αυτά. Σύμφωνα με την έρευνα, θα ήταν καλό οι γονείς

---

⁴⁶Harari S.(Social worker, rehabilitation Specialist) 2011, “How to share with parents A.S.D diagnosis”, paper presented to the autism conference for Early Diagnosis and Early Intervention in Pre-School Children with Communicative Difficulties, 30th March 2011

να μελετήσουν διεξοδικά το θέμα του αυτισμού, έτσι ώστε να κατανοήσουν και να αποκωδικοποιήσουν τις συμπεριφορές των παιδιών τους, για να μπορέσουν να τα βοηθήσουν.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο που προέκυψε μέσα από την έρευνά μας είναι η προκατάληψη και η άγνοια που υπάρχει στην κυπριακή κοινωνία γύρω από το θέμα του αυτισμού. Χωρίς τη σωστή ενημέρωση, μόνο και μόνο στο άκουσμά του, ο αυτισμός προκαλεί φόβο. Επιβάλλεται, λοιπόν, να υπάρξει ευαισθητοποίηση και ενημέρωση, με σκοπό την έγκαιρη και σωστή παρέμβαση στα άτομα με αυτισμό.

Επισημαίνεται ότι οι απόψεις και οι πληροφορίες που παρατίθενται στον οδηγό, αποτελούν πορίσματα έρευνας, καθώς και εμπειριστατωμένα στοιχεία μέσα από την υφιστάμενη βιβλιογραφία, που αφορά το φλέγον θέμα του αυτισμού.

Ολοκληρώνοντας όπως παρατηρείται μέσα από αυτή τη δουλειά, ο οδηγός είναι ένα έργο το οποίο απαιτεί συνεχή ανανέωση, αφού συνεχώς έρχονται στο προσκήνιο διάφορες αλλαγές σχετικά με το θέμα του αυτισμού. Μία πρόταση θα ήταν το Κεπάκυ να συνεχίσει να συγκεντρώνει τις ανανεωμένες πληροφορίες για το θέμα του αυτισμού, με τη βοήθεια των αρμόδιων ατόμων, ώστε αυτή η προσπάθεια γύρω από το θέμα του αυτισμού να παραμείνει ζωντανή.

11.0 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

Ελληνική Βιβλιογραφία:

1. ΑΜΕΑ – Αναπηρία - Δικαιώματα και Παροχές «Οδηγός του πολίτη με αναπηρία» http://amea-blog.blogspot.com/2010/09/blog-post_13.html (10/2/11)
2. Αναπηρία Τώρα « Ευρωπαϊκή Ένωση» <http://www.disabled.gr/lib/images/33345.pdf> (9/2/11)
3. ΓΕΝΑ Α., ΓΑΛΑΝΗΣ Π. «Εφαρμογές της ανάλυσης της συμπεριφοράς στην αξιολόγηση και αντιμετώπιση του αυτισμού» *ΕΓΚΕΦΑΛΟΣ - ΑΡΧΕΙΑ ΝΕΥΡΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΨΥΧΙΑΤΡΙΚΗΣ* τόμος 47, τεύχος 4, Οκτώβριος- Δεκέμβριος 2010.
4. Εγκέφαλος - Αρχεία Νευρολογίας και Ψυχιατρικής <http://www.encephalos.gr/>
5. Έλληνες Ενήλικες Αυτιστικοί, «Το σύνδρομο Άσπεργκερ και ο Υψηλής Λειτουργικότητας Αυτισμός και πώς επιδρά ο Αυτισμός στη ζωή του ενήλικα» <http://www.aspergerhellas.org/info-SA-HFA.html> (1/2/11).
6. Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Απασχόληση, Κοινωνικές Υποθέσεις και Κοινωνική Ένταξη «Άτομα με αναπηρία» <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=429&langId=el> (9/2/11)
7. Ευρωπαϊκή Επιτροπή «Δικαιοσύνη και Δικαιώματα των Πολιτών» http://ec.europa.eu/news/justice/101115_el.htm (4/2/11)
8. Νόηση.gr (Noesi.gr) «Ειδική Αγωγή-Ψυχική Υγεία-Αναπηρία» <http://www.noesi.gr/intervention/aba-lovaas> (16/2/11)
9. Προσέγγιση στη δυσκολία, στο παιδί, στην οικογένεια. «Χάρτης Των Δικαιωμάτων Των Ατόμων Με Αυτισμό» <http://www.proseggisi.gr/?p=373> (3/2/11)
10. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών “Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Ανάπηρων Ατόμων”. Διακηρύχθηκε από τη Γενική

Συνέλευση του ΟΗΕ, Resolution 3447 (XXX) της 9ης Δεκεμβρίου 1975.

11. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών “Διακήρυξη των Δικαιωμάτων των Πνευματικά Καθυστερημένων Ατόμων”. Προκηρύχθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, Resolution 2856 (XXVI), της 20ης Δεκεμβρίου 1971

12. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών “Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού”. Προκηρύχθηκε από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, στις 12 Δεκεμβρίου 1989. Doc. A/RES/44/25/12-12-1989.

13. Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών “Σύμβαση για την Κατάργηση κάθε Μορφής Διακρίσεων σε βάρος των Γυναικών”. Διακηρύχθηκε από την ομώνυμη Επιτροπή του ΟΗΕ (CEDAW), στις 30 Σεπτεμβρίου 1996. Document CEDAW/C/TZA/2-3-/30-9-1996.

14. Ο περί Νοητικά Καθυστερημένων Ατόμων Νόμος του 1989 εκδίδεται με δημοσίευση στην επίσημη εφημερίδα της Κυπριακής Δημοκρατίας σύμφωνα με το Άρθρο 52 του Συντάγματος. Ν.117/1989

15. Ο περί Ατόμων με Αναπηρίες Νόμος του 2000 εκδίδεται με δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα της Κυπριακής Δημοκρατίας, σύμφωνα με το Άρθρο 52 του Συντάγματος. Ν.127(I)/2000

16. Σύνδεσμος για Άτομα με Αυτισμό Κύπρου, «Όλα για τον Αυτισμό» <http://www.autismsociety.org.cy/?pageid=15> (31/1/11)

17. Υπουργείο Εσωτερικών – Επαρχιακές Διοικήσεις, *Σχέδιο Παροχής Χορηγίας για Βελτίωση Συνθηκών Στέγασης Αηπιών Δημοσίου Βοηθήματος*, <http://www.moi.gov.cy/moi/da/dadmin.nsf/All> (15/4/2011)

18. Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Παιδοψυχιατρικό Νοσοκομείο Αττικής «Ειδική Θεραπευτική Μονάδα Αυτιστικών» <http://www.autismhellas.gr/fasma/index.htm> (1/2/11)

19. Χριστοφή Χ., «Η Σημασία της Έγκαιρης Διάγνωσης στα Αυτιστικά Παιδιά Προσχολικής Ηλικίας» διάλεξη, *Ημερίδα «Έγκαιρη Διάγνωση και Έγκαιρη Παρέμβαση σε Παιδιά Προσχολικής Ηλικίας με Επικοινωνιακές Δυσκολίες»*, 30 Μαρτίου 2011, Λεμεσός
20. Χριστοφή Χ., (2010), Παιδιατρική Εταιρεία Κύπρου «Φάσμα Αυτιστικών Διαταραχών»

Αγγλική Βιβλιογραφία:

21. American Music Therapy Association, Inc. “ What is the profession of Music Therapy” <http://www.musictherapy.org/> (29/3/11)
22. The American Occupational Therapy Association, Inc. “ About Occupational Therapy” <http://www.aota.org/Consumers.aspx> (29/3/11)
23. Anahita Irani (2005) “ Sensory Integration- Special Interest Section Quarterly” *American Occupational Therapy Association* Volume 28 No.2 1-4
24. Frith U.(1999) *Αυτισμός: Εξηγώντας το Αίνιγμα*, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα.
25. Harari S.(Social worker, rehabilitation Specialist) 2011, “How to share with parents A.S.D diagnosis”, paper presented to the autism conference for Early Diagnosis and Early Intervention in Pre-School Children with Communicative Difficulties, 30th March 2011
26. Jordan R., Jones G., Murray D., “Educational Interventions for Children with Autism: A Literature Review of Recent and Current Research”, *Department of Education and Employment*, Research Report 77, UK, 1998 <https://wiki.inf.ed.ac.uk/twiki/pub/ECHOES/RelevantPapers/RR77.doc> (accessed 14/6/2011)

27. Kinachi C., "Treatment of Autism – Hyberbaric Oxygen Treatment", *διάλεξη*, 4 Ιουλίου 2009, Λεμεσός
28. Miller J. & Schaaf R., 2000 "Occupational Therapy Using a Sensory Integrative Approach For Children With Developmental Disabilities" *MENTAL RETARDATION AND DEVELOPMENTAL DISABILITIES*, 11: 143–148 (2005)
29. Peeters T. "Centre for training in autism" http://en.theopeeters.be/?page_id=1368 (14/6/11)
30. Psychiatry 24x7 «Αυτισμός, Διάγνωση του Αυτισμού» http://www.psychiatry24x7.gr/bgdisplay.jhtml?itemname=autism_diagnosing (accessed 3/2/11)
31. Reker T.G. "Logotherapy and Logotherapy: Challenges, opportunities and some empirical findings", *The International Forum for Logotherapy*, Vol. 17:47-55, 1994
32. Specialeducation.gr «Αυτισμός» <http://www.specialeducation.gr/modules.php?op=modload&name=News&file=index&catid=&topic=2> (15/2/11)
33. UNC School of Medicine «TEACH Autism Program» <http://teacch.com/> (15/2/11)
34. UNESCO "Διακήρυξη SUNDBERG". Τελικό κείμενο της Διεθνούς Συνδιάσκεψης της UNESCO και της Ισπανικής Κυβέρνησης. Μάλαγα Ισπανίας, 2-4 Νοεμβρίου 1981.
35. Vlachou A.(Director of Intervention Center Limassol) 2011, "Early Intervention in the Autism Centers in Cyprus", paper presented to the autism conference for Early Diagnosis and Early Intervention in Pre-School Children with Communicative Difficulties, 30th March 2011

Προτεινόμενη Βιβλιογραφία και Διαδικτυακοί Χώροι για Ενημέρωση

1. <http://www.autismdigest.com/>
2. <http://speciallifeautism.wordpress.com/>
3. ΕΛΕΝΗ Χ. ΓΚΟΝΕΛΑ «ΑΥΤΙΣΜΟΣ - ΑΙΝΙΓΜΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ» - ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ (Εκδόσεις Οδυσσέας)
4. ΚΛΑΙΡΗ ΣΥΝΟΔΙΝΟΥ «Ο ΠΑΙΔΙΚΟΣ ΑΥΤΙΣΜΟΣ» - Θεραπευτική Προσέγγιση. (Εκδόσεις Καστανιώτης - Ψυχανάλυση)
5. ΑΝΤΩΝΗΣ Β. ΚΥΠΡΙΩΤΑΚΗΣ- Καθηγητής Πανεπιστημίου Ηρακλείου- «ΤΑ ΑΥΤΙΣΤΙΚΑ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ Η ΑΓΩΓΗ ΤΟΥΣ» (ΗΡΑΚΛΕΙΟ 1995)
6. CATHRINE FAHERTY - « Τι σημαίνει για μένα?» (Μετάφραση Βάγια Παπαγεωργίου)
7. SARAH LENNARD BROWN- Θέματα Υγείας - «ΑΥΤΙΣΜΟΣ» (Εκδόσεις Σαββάλας)
8. TONY ATTWOOD - «ΣΥΝΔΡΟΜΟ ASPERGER- ΕΝΑΣ ΠΛΗΡΗΣ ΟΔΗΓΟΣ». Επιστημονική Επιμέλεια, Βάγια Παπαγεωργίου (Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα)

9. ΛΙΖΑ ΒΑΡΓΟΓΛΗ - «Η ΔΙΑΓΝΩΣΗ ΤΟΥ ΑΥΤΙΣΜΟΥ» - Πρακτικός Οδηγός- (Εκδόσεις Καστανιώτη)

10. THEO PEETERS- «ΑΥΤΙΣΜΟΣ» - Από τη Θεωρητική Κατανόηση στην Εκπαιδευτική Παρέμβαση. (Ελληνική Εταιρία Προστασίας Αυτιστικών Ατόμων).

11. «ΑΝΑΖΗΤΩΝΤΑΣ ΤΟΝ ΜΗΤΟ ΤΗΣ ΑΡΙΑΔΝΗΣ» - Ά ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΥΤΙΣΜΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ (Έκδοση Πρακτικών Αθήνα, 2001)

12. RITA JORDAN & STUART POWELL - «ΚΑΤΑΝΟΗΣΗ ΚΑΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΑΥΤΙΣΜΟ» (Ελληνική Εταιρία Προστασίας Αυτιστικών Ατόμων, Αθήνα 2001)

13. STUART POWELL & RITA JORDAN - «ΑΥΤΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΜΑΘΗΣΗ» - ΕΝΑΣ ΟΔΗΓΟΣ ΚΑΛΗΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗΣ- (Ελληνική Εταιρία Προστασίας Αυτιστικών Ατόμων, Αθήνα 2001)

14. RITA JORDAN - Πανεπιστήμιο του Birmingham, U.K. - «Η ΕΚΑΙΔΕΥΣΗ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΝΕΑΡΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΑΥΤΙΣΜΟ»- (Ελληνική Εταιρία Προστασίας Αυτιστικών Ατόμων)- Μετάφραση Ιγνάτιος Καφαντάρης, Αθήνα 2000

15. FRANCESCA HAPPE - «ΑΥΤΙΣΜΟΣ» - Επιμέλεια Δημήτρης Στασινός. (Εκδόσεις GUTENBERG Ψυχολογία)

- 16. «ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΟΝ ΑΥΤΙΣΜΟ»** - Είκοσι Ερωτήσεις και Απαντήσεις. (Αγγλική Έκδοση: Autism Society of North Carolina) - (Ελληνική Έκδοση: Ελληνική Εταιρία Προστασίας Αυτιστικών Ατόμων)
- 17. LORNA WING- ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΤΟΥ ΦΑΣΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΑΥΤΙΣΜΟΥ-** Ένας οδηγός για τη διάγνωση- **ΟΙ ΑΝΑΠΗΡΙΕΣ ΤΩΝ ΑΥΤΙΣΤΙΚΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ-** Ένας βοηθός για τη διάγνωση. (Ελληνική Έκδοση: Ελληνική Εταιρία Προστασίας Αυτιστικών Ατόμων)
- 18. SUTHERLAND HOUSE SCHOOL FOR AUTISTIC CHILDREN- Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΜΕ ΑΥΤΙΣΜΟ.** (Ελληνική Εταιρία Προστασίας Αυτιστικών Ατόμων)

12.0 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΥΗΜΕΡΙΑΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ (ΕΠΕΠ ΑΜΜΟΧΩΣΤΟΥ)

1ης Απριλίου 5281, Αμμόχωστος **Παραλίμνι**

Τηλ.: 23811730- 23811750 / Φαξ: 23822641

Ηλ. Ταχ.: papaloucass@cytanet.com.cy

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΝΟΗΤΙΚΑ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΩΝ ΑΤΟΜΩΝ.

28^{ης} Οκτωβρίου 10, Ακρόπολη Τ.Θ. 23292, 1680 **Λευκωσία**

Τηλ.: 22871333 / Φαξ: 22429544

Ηλ. Ταχ.: cp-mental@cytanet.com.cy

Ιστοσελίδα: www.cpmental.com.cy

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΚΥΠΡΟΥ

Προεδρικού Μεγάρου 11-13, 1081 **Λευκωσία**

Τηλ.: 22661550 / Φαξ: 22 662880

Ιστοσελίδα: <http://www.eicy.eu/easyconsole.cfm/id/1>

ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΟΤΟΚΟΣ

Δημήτρη Λάγιου, Τ.Θ. 56473, 3307 **Λεμεσός.**

Τηλ.: 25-338948 / Φαξ: 25-387848

ΙΔΡΥΜΑ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΜΕΝΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΛΕΜΕΣΟΥ «ΑΓΙΟΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ»

Γεωργίου Νεοφύτου 84. Τ.Θ. 51212 , 3502 **Λεμεσός.**

Τηλ.: 25725136 / Φαξ 25715614

ΙΔΡΥΜΑ PORTAGE ΚΥΠΡΟΥ

Ίδρυμα Χρίστου Στέλιου Ιωάννου, 1660 **Λευκωσία**

Τηλ.: 22481666 / Φαξ: 22485331

Ηλ. Ταχ.: csgfound@spidernet.com.cy

Ιστοσελίδα: www.cyprusportage.tripod.com

ΙΔΡΥΜΑ ΑΓΙΟΣ ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ - ΣΤΕΓΗ ΜΕ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΝΟΗΤΙΚΗ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΗ

Ίδρυμα Χρίστου Στέλιου Ιωάννου, 2084 **Λευκωσία**

Τηλ.: 22570095 / Φαξ: 22570099

Ηλ. Ταχ.: stegi@spidernet.com.cy

ΙΔΡΥΜΑ ΕΛΙΚΑΣ

Χρίστου Καλαϊτζή 22 Δασούπολη 2015 **Λευκωσία**

Τηλ.: 22491032 / Φαξ: 22880881

ΙΔΡΥΜΑ ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΣ ΛΙΑΣΙΔΟΥ

Μαργαρίτας Λιασίδου 17, Κολώνη 8310 **Πάφος**

Τηλ.: 26962533 / Φαξ. 26963331

Ηλ. Ταχ.: mliasidouhome@cytanet.com.cy

Ιστοσελίδα: www.margaritafoundation.com

ΙΔΡΥΜΑ ΧΡΙΣΤΟΥ ΣΤΕΛΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ.

Οδός Στέλιου Ιωάννου Στρόβολος 2032, **Λευκωσία.**

Τηλ.: 22481666 - 22485859 / Φαξ: 22485331

Ηλ. Ταχ.: csjfound@spidernet.com.cy

Ιστοσελίδα: www.ioannoufoundation.org

ΙΔΡΥΜΑ Ο ΚΑΛΟΣ ΣΑΜΑΡΙΤΗΣ

Θερμοπυλών 11 Ακρόπολη 1015, **Λευκωσία**

Τηλ.: 99618836 / Φαξ: 22496067

ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΕΡΥΘΡΟΣ ΣΤΑΥΡΟΣ

Κυπριακού Ερυθρού Σταυρού, 2063 Στρόβολος

Τ.Θ. 25374 1309 **Λευκωσία**

Τηλ.: 22666955, 22668177 / Φαξ: 22666956.

Τμήμα Νέων: 22665166

Ηλ. Ταχ.: admin@redcross.org.cy

Ιστοσελίδα: <http://www.redcross.org.cy/>

ΚΥΠΡΙΑΚΟΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟΣ ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΓΙΑ ΠΑΙΔΙΑ

Κολοκοτρώνη 3, 2369 **Λευκωσία**

Τηλ.: 22781828 / Φαξ: 22781848

Ηλ. Ταχ.: caracal@cytanet.com.cy

Ιστοσελίδα: www.cansfor-kids.org

ΚΕΝΤΡΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗΣ

Περίβολος Ιερού Ναού Παναγίας Παντανάσσης,

4152 **Λεμεσός**

Τηλ.: 25341785 - 25341894 / Φαξ: 25342083

ΚΕΝΤΡΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΩΝ (RUSBI)

Μακεδονίτισσας 46, 24005, **Λευκωσία**

Τηλ.: 22841638 - 22841557 / Φαξ: 22841557

Ηλ. Ταχ.: phellas@cytanet.com.cy

constac@cytanet.com.cy

ΟΜΙΛΟΣ «ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ» ΛΕΜΕΣΟΥ

Νικηφόρου Γρηγορά 3, 3030 **Λεμεσός**

Τηλ.: 25305020 / Φαξ: 25305038

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ ΚΥΠΡΟΥ

Ευγενίας & Αντωνίου Θεοδότου 6

Τ.Θ. 20282, 2150 **Λευκωσία**

Τηλ.: 22402600 / Φαξ: 22402700

Ηλ. Ταχ.: info@youthboard.org.cy   www.youthboard.org.cy

ΠΑΓΚΥΠΡΙΑ ΣΧΟΛΗ ΓΟΝΕΩΝ

Μακαρίου Γ' 18, διαμ. 8, 1065 **Λευκωσία**.

Τηλ.: 22754466 - 99614807. / Φαξ: 22817599.

ΠΟΛΥΘΕΜΑΤΙΚΟ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΖΩΗΣ

Ηλία Βενέζη 9, Στρόβολος 2042 **Λευκωσία**

Τηλ.: 22518767 / Φαξ: 22518768

Ηλ. Ταχ.: dikaiomazois@cytanet.com.cy

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΓΟΝΕΩΝ ΚΑΙ ΦΙΛΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΛΑΡΝΑΚΑΣ

Αγίου Γεωργίου Κοντού, 6533 **Λάρνακα**

Τηλ.: 24642144 / Φαξ: 24660196

Ηλ. Ταχ.: stgeorgeidrima@cytanet.com.cy

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΨΥΧΙΚΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

Πρίγκηπος Καρόλου 12, Άγιος Δομέτιος 2373 **Λευκωσία**

Τηλ.: 22773030 / Φαξ: 22773311

Ηλ. Ταχ.: director.mhs@cytanet.com.cy

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΦΙΛΩΝ ΚΑΙ ΓΟΝΕΩΝ ΕΙΔΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΑΓΙΟΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ

Ολύμπου, Αγίου Γεωργίου Κοντού, 6046 **Λάρνακα**, Τηλ.: 24637948

Ηλ. Ταχ.: scholioagiousspyridonas@cytanet.com.cy